

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

HALDUN TANER'İN NESİRLERİNİN
MUHTEVA AÇISINDAN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Sudiye DEMİRCİOĞLU

Danışman
Doç.Dr.Celâl TARAKÇI

Samsun-1989

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

İşbu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı-Soyadı, ünvanı
BAŞKAN Doç. Dr. Celâl Tarakçı
imza

Adı-Soyadı, ünvanı
ÜYE Yrd. Doç. Dr. Mustafa Özholu
imza

Adı-Soyadı, ünvanı
ÜYE Yrd. Doç. Dr. Zeynelabidin Malak
imza

ONAY,

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .19.10/1989

Prof. Dr. Bilal DİNAR
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
KISALTMALAR.....	IV
GİRİŞ.....	1
I - ESERLERİNDE İŞLEDİĞİ TEMALAR.....	6
A-SANATLA İLGİLİ TEMALAR.....	6
1.Sanat ve Sanatçı.....	6
2.Plâstik Sanatlar.....	13
a)Resim-Heykel.....	13
3.Fonetik Sanatlar.....	16
a)Edebiyat.....	16
-Masal.....	18
-Roman-Hikâye.....	20
-Şiir.....	20
-Diğer Türler.....	21
b)Dil.....	22
c)Müzik.....	24
d)Mizah.....	26
4.Karışık Sanatlar.....	28
a)Tiyatro.....	28
B-SOSYAL TEMALAR.....	32
1.Aile.....	32
2.Eğitim.....	44
3.Din-Namus.....	48
4.Batıl İnançlar.....	54
5.Spor.....	55
6.TRT.....	60
7.İnsanlarımız ve Devlet.....	62
8.Gelenek.....	66
9.Çalışma Hayatı.....	67
10.Paraya Verilen Önem.....	79
11.Hastalık.....	82
12.Tarih.....	83
13.Bazı Batılı Ülkeler ve Biz.....	85

C-TÜRKLER VE BELİRGİN ÖZELLİKLERİ.....	88
1.Demokrasi Anlayışı.....	90
2.Memleket Sevgisi.....	95
3.Almanya'daki Türkler.....	98
4.Çeşitli Alışkanlıklarımız.....	103
D-İNSAN VE YAŞADIĞI ÇEVRE.....	110
E-SİYASET.....	114
1.Politika.....	114
2.Devlet Yönetimi.....	124
F-İNSAN VE ÇEŞİTLİ ÖZELLİKLERİ.....	134
1.Özlem.....	134
2.Sevgi.....	136
3.Mutluluk.....	141
4.Başarı.....	143
5.Kendini Beğenme.....	145
6.Kendine Güven.....	147
7.Hırs.....	149
8.İnsan ve Zaman.....	151
9.Alışkanlıklar.....	153
10.İftira-Yalan.....	159
11.Kıskançlık.....	162
12.Gurur.....	163
13.Kararlılık.....	165
14.Özenti.....	167
15.Konuşma İhtiyacı.....	168
16.Gösteriş Merakı.....	172
II- SONUÇ.....	176
III- BİBLİYOGRAFYA.....	179

ÖNSÖZ

Çok yönlü bir sanatçı Haldun Taner. Tiyatro, hikâye türlerinde bir çok eseri ve bu eserlerinden dolayı kazandığı ödülleri vardır. Bunların dışında uzun süreler de gazetelerde köşe yazarlığı yapmıştır. Bütün bu çalışmalarında, tiyatro dışında kalan yazıları incelememe konu olmuştur.

İncelememde mümkün olduğu kadar Taner'in yazılarından hareket ederek kendi görüşlerini belirlemeye çalıştım. Çalışmamın sonunda tiyatroları dışındaki nesirlerinde işlediği konuları altı ana başlık altında topladım.

Yüksek Lisans tezi olan bu çalışmada giriş, eserlerinde işlediği temalar, sonuç ve bibliyografya bölümleri bulunmaktadır.

Çalışmalarım süresince yardımlarını esirgemeyen hocam Sayın Doç.Dr. Celâl TARAKÇI'ya ve tezin yazılışında yardımcı olan Sayın İrfan TOPAL'a teşekkür ederim.

Samsun-Şubat 1989

Suudiye DEMİRCİOĞLU

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı eser.
a.y.	: Aynı yazı, aynı yer.
B.M.	: Berlin Mektupları
Ç.G.G.D.	: Çok Güzelsin Gitme Dur
H.D.D.B.S.	: Hak Dostum Diye Başlayalım Söze
K.A.O.A.	: Koyma Akıl Oyma Akıl
K.S.A.	: Kızıl Saçlı Amazon
O.İ.B.V.	: On İkiye Bir Var
Ö.İ.	: Önce İnsan
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Ş.Y.Y.	: Şişhaneye Yağmur Yağıyordu
Y.S.	: Yalıda Sabah

GİRİŞ

İnsanın diğer canlılardan daha üstün olmasını sağlayan özelliklerden biri düşünme yeteneğinin olmasıdır. İnsandaki bu yetenek ve duyguların gelişmesi ise yetiştiriliş şekline ve yaşadığı ortama bağlıdır.

Sanatçılar da insandır. Onlar da yetiştikleri ve yaşadıkları çevreden etkilenirler. Fakat sanatçılardaki farklı bir özellik, çevreden ve yetiştiriliş şeklinden kaynaklanan bazı özellikleri eserlerine aksettirmeleridir. Şair, ressam, müzisyen, yazar hemen her sanatçı için bu özellikler geçerlidir. Tezime konu olarak seçtiğim ve ileriki sayfalarda yazılarını, konuları bakımından inceleyeceğim Haldun Taner için de bu özellikler geçerlidir. Her sanatçı gibi Haldun Taner'in de eserlerinde hayatı ve düşünceleri ile ilgili bilgiler yer alacak, eserlerini düşünce ve duyguları doğrultusunda yazacaktır.

Yukarda da bahsettiğim gibi, çalışmamda Taner'in nesirlerinde işlediği konular üzerinde durmaya çalıştım. Fakat asıl konuya geçmeden önce Taner'i belirgin özellikleri ile tanımanın daha faydalı olacağına inanıyorum.

16 Mart 1915'de İstanbul'da doğan Haldun Taner Hukuk-ı Düvel Profesörlerinden merhum Ahmet Selâhaddin Bey'in oğludur. Taner beş yaşındayken babasını kaybeder. İlk ve orta öğrenimini Galatasaray Lisesi'nde tamamlar. Yazılarında Galatasaray Lisesi'ndeki yılları ile ilgili anılarına yer veren Taner, son yıllarda bu lisedeki eğitimin bozulduğunu, kendilerinin çok daha iyi bir dönemde okuduklarını, kendi dönemleri için de eskiden o okulda okuyanların aynı şeyi söylediklerini belirtiyor.¹

Galatasaray Lisesi'ni bitiren Taner öğrenim için Almanya'ya gitmiş ve Heidelberg Üniversitesi'nde iktisat

ve siyasal bilgiler dalında öğrenim görmüştür. Öğrencilik yaptığı yıllarda Almanya'daki yaşantısını "Yaz Boz Tah-tası" isimli kitabında şöyle anlatıyor: "Başka yer kalmamış gibi, gitmiş Almanya'da Siyasal Bilgiler tahsil e-diyor ve rahmetli hocam Ethem Menemencioğlu'nun öğüdüne uyarak gözümü dört açıp, çevremde olan biteni anlamaya çalışıp her sabah Le Temps okuyup yazılmakta olan tarihi içinden izlemeye çalışıyordum."² Almanların hayatında önemli rolü olan Hitler'in başa geçtiği yıllarda Alman-ya'da öğrenci olduğunu³ da bir eserinde belirtmektedir.

Türkiye'ye döndükten sonra 1950 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Alman Filolojisi ve Sanat Tarihi bölümlerini bitiren Taner aynı fakültede "Sanat Tarihi" asistanlığı da yapmıştır.⁴ Taner'in asis-tanlık yaptığı yıllarda ülkemizde açılan İktisat Fakül-tesinde bazı çeviriler yaptığını ve o dönemde Almanya'-dan gelip ülkemizdeki fakültelerde dersler veren bilim adamları ile olan yakınlığını "Berlin Mektupları" isimli kitabındaki yazılarından anlıyoruz. "O tarihlerde Edebi-yat Fakültesinde asistandım. Bu vesile ile çoğunu yakın-dan tanıdım. İktisat da okumuş olduğum için o sıralarda yeni kurulmuş olan iktisat fakültemizde, Prof. Lutcke'-nin konut siyaseti derslerini çeviriyordum. Dostum ve ağabeyim Sayın Orhan Tuna aracılığı ile bu fakültenin mübarek diyebileceğim bir başka profesörünü, Prof. Kessler'i yakından tanımak, onun örnek kişiliğine hayran kalmak fırsatını da ele geçirdim. Büyük Türk dostu Prof. Neumorkt'la Kadıköy'de İleri Sokak'ta kapı komşu oturduk. Prof.Wendt ise, esasen daha Heidelberg'ten hocamdı."⁵

Haldun Taner'in Sanat Tarihi Asistanlığı 1954 yı-lına kadar sürer. 1954 yılından sonra Taner yine Viyana'-

-
2.Y.B.T.	s.22.
3.Ö.I.	s.50.
4.Y.S.	s.148.
5.B.M.	s.168-169.

dadır. Bu defa Viyana'da tiyatro ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Viyana Üniversitesi'nde "Tiyatro Tarihi" okuyan Taner, Max Reinhardt Akademisi'nde iki yıl ihtisas yapmıştır.⁶

Taner bir yandan öğrenim görürken bir yandan da 1945 yılında Haldun Hasırcıoğlu takma adıyla yayımladığı "Töhmet"⁷ isimli hikâye ile başlayan hikâye yazarlığı devam eder. 1949 yılında "Yaşasın Demokrasi", 1951 yılında "Tuş", 1954 yılında "Şişhaneye Yağmur Yağıyordu", 1954 yılında "On İkiye Bir Var" isimli hikâye kitapları yayınlanır. Yayınlanan bu kitaplar dan "Şişhaneye Yağmur Yağıyordu" New York Herald Tribune'un düzenlediği öykü yarışmasında Türkiye birinciliğini; "On İkiye Bir Var" isimli kitap ise 1954 yılında Atlantis Yayınevi'nin düzenlediği yarışmada Zaman Üstüne Hikâyeler ödülünü aldı. 1955 yılında "Sait Faik Armağanı"nı kazanır.

Türk hikâyesini ulusal sınırların dışına taşıran bir hikâyeci, bir oyun yazarı, köşe yazarı Taner'in aldığı ödüllerin sayısı on biri bulmuştur. Kendisi ile yapılan bir konuşmada bir soru üzerine ödülün sanata ve sanatçıya katkılarını şöyle dile getiriyor:"Her ödül gençlere bir yüreklendirme, tanınmış yazarlara da bir onay etkisi yapar. Saygıdeğer bir jüri tarafından yeteneğinizin onaylanması moralinizi yükseltir. Çabanızın boşa gitmediğinin farkına varıldığını anlarsınız. Yazar takımı şu fani dünyada bundan başka ne bekler ki? Çoğu kimseye ödül bir doping etkisi yapar. Ödüllerin bir yararı da kazanan eser üzerinde okuyucu kitlesinin dikkatini çekmesinde görülür."⁸

1954 yılına kadar hikâyeye ağırlık veren Taner bu yıldan sonra daha çok tiyatro ile uğraşır. Viyana

6.B.M. s.186.

7.Yurdağül Erkoca, Cumhuriyet, 12 Aralık 1983.

8.a.y.

dönüşü 1957'den itibaren uzun yıllar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde tiyatro dersleri verir. Bu yıllarda Tercüman gazetesinde fıkra yazarlığı da yapmaktadır. 1960 yılında bir süre de Ankara D.T.C.F.'de tiyatro dersleri verir.

1949 yılında yazdığı "Günün Adamı"⁹ isimli tiyatro eserinin 1952 yılında sahnelenmesi sakıncalı görülünce daha çok dikkat çekmesini sağlar ve bu eser 1953 yılında yayınlanır. Bunu daha sonraki yıllarda yazılan ve yayınlanan tiyatro eserleri devam edecektir. Yazdığı bu eserler değişik tarihlerde sahnelenecektir. Hatta tiyatro eserlerinden bazıları yurt dışında da tanınacaktır. "Günün Adamı" isimli tiyatrosu 1963 yılında Münster'de, "Keşanlı Ali Destanı" ise 1968 yılında İngiltere'de sahnelenmiştir. Çok yönlü uğraşları olan Taner, 1974 yılından itibaren Milliyet gazetesinde yazmaya başlar. Bu gazetede ki yazarlığı, hayatının sonuna, 7 Mayıs 1986'ya kadar devam eder.

1954'ten itibaren tiyatroya ağırlık veren Taner'in hikâyeleri çeşitli dönemlerde, değişik yayınevleri tarafından yayınlanır. 1983 yılında Taner'in bütün yazıları "Bilgi Yayınevi" tarafından basılmıştır.

Taner, tiyatrodada da başarılı olmuş, ödüller almış bir sanatçı, fakat, onun için hikâye daha ön plândadır. "Yalıda Sabah" isimli kitapta yer alan "Ayça Aktan" ile Taner'in yaptığı bir konuşmada:

"-Piyas yazarken mi, hikâye yazarken mi daha mutlusunuzdur?" sorusuna "hikâye yazarken" cevabını verir. Bunun sebebini ise şöyle açıklar: "Her ikisinin çok ayrı çalışma tarzı vardır. Piyas sizle başlar. Sizin metniniz işin ilk taslağı gibidir. Rejisör buna kendi görüşünü katar. Dekoratör, ışıkçı ve kahramanlarınızı sahnede somut-

9. Zeynep Oral, "Konuşa Konuşa", Milliyet Sanat, S.71, 1 Mayıs 1983.

laştıracak sanatçılar kendi yorumlarını katarlar...Oy-
sa küçük hikâyede tek sorumlu sizsinizdir."¹⁰

Kendisi ile yapılan bir konuşmada Yurdagül Erko-
ca'nın "niye roman değil de hikâye" sorusuna Taner "Hi-
kâye romandan çok daha başka bir yaklaşım ve turnür ge-
rektirir. Ben hikâyeyi romandan çok daha zor ve zor ol-
duğu kadar da mükemmel bir tür olarak kabul ediyorum.
Romanda insan yayılabilir, ama hikâyede anlatılmak istene-
ni derli toplu bir yoğunlukta anlatmak gerekir. Aynı za-
manda hikâye de roman kadar derin olabilir. Kısallığı,
az kişi ve olayla yetinişi hayatı yoğun olarak yansıtmadığını göstermez. Bilâkis aynı yoğunluk hikâyede de var-
dır."¹¹ şeklinde cevap vermektedir.

Kalp rahatsızlığı geçirdikten sonra kendisi ile
yapılan bir konuşmada mesleğini çok sevdiğini ve bir da-
ha dünyaya gelse yine yazar olmak istediğini¹² belirten
Taner, yaşamında mutlu olması için gerekli olacak bir çok
şeye sahip olduğunu belirtir. "Yaşamdan memnun olmak için
önce insanın sağlıklı olması, evinde mutlu olması, sonra
istediği mesleği yapabilmesi gerek. Ben bir bakıma bu üç
şartı da gerçekleştirmiş sayıyorum kendimi. Mutluluğuma dü-
şen tek gölge, kendimi mesleğime bütünüyle adayamamak o-
luyor. Çünkü iki, üç talihli meslektaşım dışında, sırf
yazarlıkla yaşayabilen yok."¹³ der.

Mesleğini sevmeyen insanın, hayatında mutlu ola-
mayacağını kabul eden ve mesleğini hayatının belli başlı
eğlencesi olarak kabul eden Taner, iyi bir hikâyenin na-
sıl olması gerektiğini ise Yurdagül Erkoca'ya şöyle açık-
lıyor: "Hikâyede önce bir atmosfer olmalı, bu en önemli
ögedir. İyi bir hikâye yapaylıktan uzak olur. Hikâyede
soyuta kaçmayı da ben onaylamıyorum. Açık seçik olmalı
hikâye. Açık seçiklik ve sadelik yazarın okura bir nezaket
borcudur bence."¹⁴

10.Y.S. s.195.

11.Yurdagül Erkoca, a.y.

12.a.y.

13.Zeynep Oral, Milliyet Sanat, a.y.

I-ESERLERİNDE İŞLEDİĞİ TEMALAR

A-SANATLA İLGİLİ TEMALAR

1.Sanat ve Sanatçı:

Dünyanın her yerinde insanoğlu duygularını, düşüncelerini açıklamak ihtiyacını hisseder. Haldun Taner, sanatların, buna ihtiyaç sonucu ortaya çıktığını söylüyor ve düşüncelerini şöyle açıklıyor: "İnsanoğlunun içinde bir sanat itisi vardır. İçinden sevincini, korkusunu vücuduyla dışarı vurmaya gereksinmesini duyar. İlk tesadüfi hareketlerine bir düzen ve estetik verince de ritm doğar, dans doğar. Her insanın içinde bir oyun itisi vardır. Zaman zaman gerçek dışına kaçıp bu oyuna sığınır, bu 'sanki öyleymiş âlemi'nin sihride kendini oyalır. Bundan da tiyatro doğar. İnsanın içinden kendini, tecrübelerini, duygularını başkalarına anlatmak gelir. Bundan da şiir doğar, nesir doğar."¹

İnsanlar çevrelerinde kendileri gibi düşünen, kendilerini anlayan, kendilerini beğenen kişiler arar. Yalnızlık Allah'a mahsustur. İnsan toplum içinde yaşamak, bir yer edinmek, kendini kabul ettirmek ihtiyacını hisseder. Moliere sanatın ortaya çıkışını 'işte bu beğenilmek ihtiyacına göre açıklar. Ona göre:"Sanat beğenilmek için yapılır."² Sanat hakkında başka bir açıklama ise şöyledir: "Sanatta bir iddia, hele gençken bir kendini belgeleme hisirliği yok değildir. Ama daha derin düşünürsek sanat bir gücün daha çok köklü bir aczin de ifadesidir. İnsanın yalnızlığının bilinçlenmesidir. Bir iletişim dolayısıyla bir iştirak arama ihtiyacıdır."³ Goethe ise "Çoğu sanat aşkı ilkin bir gösterişçilikle başlar." diyor. Haldun Taner ise sanatçının niçin yarattığı sorusuna şu cevabı veriyor: "Elbet yaratmak için yaratır. Başka türlüünü yapı-

1.Ç.G.G.D. s.245.

2.Y.S. s.154.

3.a.e. s.197.

madığı için yaratır. Ama yarattıktan sonra ister ki yarattığı bir işe yarasın. Hele o öldükten sonra da kalsın, unutulmasın."⁴

Taner'in sözünde dile getirilen sanatçının kalıcı olmak istediğini Fazıl Hüsnü Dağlarca da bir şiirinde şöyle belirtiyor:

"Yaşarım
Biri daha
Okusa beni
Biri daha"⁵

Ne kadar güzel özetliyor sanatçıların zamanı aşma özlemini; okudukları, seyredildikleri, dinlendikleri sürece bir çok kez var olmanın sevincini.

Her sanatçı kalıcı olmak, uzun süre yaşamak ister. Bu da başarılı eserler vermesine bağlıdır. Başarılı eserler verebilmek için sanatçı yalnızca eserini düşünmeli, başka şeylere kafa yormamalıdır. Oysa sanat, çoğu zaman fazla para getiren bir meslek değildir. Aksine çok harcama gerektiren bir meslektir. İşte bu yüzden sanatçıların maddi ve manevi açıdan desteklenmesi gerekmektedir. "Sanatın para getirici değil, para götürücü bir alan olduğu, maddi ve manevi desteksiz tomurcuklanamayacağı gerçeğini Batı çok önceden anlamıştı."⁶ şeklindeki ifadeyle Taner, sanatçıların desteklenmesi hakkındaki fikrini açıklamıştır. "Sanat himaye ister. Ama bu destek genel olmalıdır. Toleransa dayanmalıdır. Özgürlük ve tolerans olmazsa o zeminde sanat yeşermez."⁷ Sanatçılar korunmalı, desteklenmeli fakat düşüncelerine hiç bir müdahale edilmemelidir. Çünkü düşünce özgürlüğü her alanda olduğu gibi sanatta da önemlidir. "O düşünce özgürlüğü ki onsuz ne sanat, ne bilim, ne kültür, ne de uygarlık olur."⁸

4.Ç.G.G.D. s.166.

5.K.A.O.A. s.209.

6.B.M. s.149.

7.a.e. s.156.

8.K.A.O.A. s.19.

Sanatın gelişmesi için sanatçıya rahat bir çalışma ortamı sağlanmalı, düşünceleri sınırlandırılmaya kalkışılmamalıdır. Zaten sanatçıların düşünceleri sınırlandırılmaya, ortadan kaldırılmaya çalışılsa bile başarılı olunamaz. Gerçek sanatçı bir yolunu bularak söyleyeceğini yine söyler: "Sanatçı milletini hapse de atsanız, saraya alıp kuyruğunu kapana da kıştırırsanız söyleyeceğini yine bir kolayını bulup söyler."⁹

Sanatçı ile eseri başbaşa kaldığı anda çevresinde olan hiç bir şey onu ilgilendirmez. "Yaratma bir çeşit cezbedir. Sanatçı için en önemli olay, onun şu anda yapmakta olduğu resimdir, yazmakta olduğu mısradır, yoğurduğu heykeldir, düşlediği diyalogdur. Dünya bir yana, eseri bir yana. Dünyanın geleceği sanki onun yaratacağına bağlıdır."¹⁰

Bir baba için, anne için çocuğu ne ise bir sanatçı için eseri öyle hatta bazen daha da değerlidir. Bu konu ile ilgili çeşitli anekdotlar vardır. Bunlardan biri: "Picasso'nun en sevdiği anekdot, seramiklerini ısıttığı soba soğumasın diye mobilyalarını bile yakmaktan çekinmeyen sanatçının anekdotu imiş. Picasso:

-Böyle bir durumda ben salt mobilyalarımı değil, karımı, çocuklarımı bile yakarım."¹¹ dermiş. Picasso'nun bu sözlerini eşi de doğrulamaktadır.¹²

Biz insanlar, çoğu zaman gözümüzün önündeki gerçekleri farkedebilmek için başkalarının uyarısına ihtiyaç duyarız. İşte sanatçılar bu uyarıcılık görevini de yaparlar. "Doğayı biz en iyi ressamların, ozanların, romancıların aracılığıyla görmeyi öğreniyoruz. Bana Küplüce yoluna bakmayı, A.Hamdi Tanpınar dostum, ona da Giorgione

9.H.D.D.B.S. s.17.

10.K.A.O.A. s.117.

11.H.D.D.B.S. s.26.

12.K.A.O.A. s.117.

öğretmişti."¹³ F.Nafiz Çamlıbel'in "Şair" isimli şiiri de bu konuyla ilgilidir. (*)

"Sanatçılar için uyarıcılık ödevi yaratıcılık ödevinden çok önce geliyor. Aksi halde Berthold Brecht'in dediği gibi, "Batmakta olan bir geminin duvarlarına çiçek resmi yapmak saçmalığından farksız" duruma düşeceklerini biliyorlar.

Sanatçılar toplumun belleği, cesur savunucuları olmalıdırlar. Gerçekleri yansıtırken hiç bir şey onları engelleyememelidir. "Sanatçı ister yazar, ister film rejisörü olsun her şeyden önce gerçekçi olmak zorunda bir aydındır. Gerçekleri sergilerken onun elini tutmaya kalkmamalı. Tabularla, sağlıksız duygusallıklarla karşısına çıkmamalı. Ama kamu gocunurmuş, milli onur zedelenirmiş, ele güne karşı kötü bir açıdan tanıtılmış olmaktan huyulanırmış, ilkel ve sinirli tepkiler gösterir ekrana yumurta atar, filme kitaba boykotla, sansürle karşı koymaya, güneşi balçıkla sıvamaya kalkarmış. Sıvayadursun. Bunları doğal karşılamak gerekir."¹⁴

Sanatçılar geçmişte ya da günümüzde yapılan, yapılmakta olan yanlışlıkları hatırlatarak, vurgulayarak toplumsal görevlerini yerine getirirler. Sanatçılar toplumun acımasız ödün vermeyen belleği olarak görev yapmalıdırlar.

Bir çok toplumda sanatçılara ve eserlerine gereken önem verilmiyor. Yöneticiler onlara gerekli desteği sağlamıyorlar. Bundan da sanatçı kesiminin sayısal bakım-

13.B.M. s.141.

(x) "Eşyayı tanıırken hepimiz sâde dışından
Esrarına yol bulduk onun anlatışından.
Cemşîd eli dökmüşse nasıl câma sabûhu
Mânâyı odur lâfza koyan, maddeye rûhu."

14.Y.B.T. s.136.

dan ciddiye alınır bir oy potansiyelinden yoksun oluşunun payı büyüktür. Çünkü partiler kendilerini iktidara getirecek ve iktidarda tutacak kesimle ilgilenirler. "Ekonominin arz talep kanunu dışında talepsiz arz peşinde yırtınan, yani müslüman mahallesinde salyangoz satmaya çalışan bu küçük sanatçı zümresinin sayısal bakımdan ciddiye alınır bir oy potansiyelinden yoksun oluşuda, küçümsenişine ayrıca çanak tutar."¹⁵

Bazen de çıkar çatışmaları, insanların cahilliği sanatçı ve sanat eserine gereken önemin verilmesini engelliyor. Bir site inşaatı sırasında toprak altından bazı sanat eserleri çıkmıştır. Eğer müze yetkililerine gösterilse idi belki o bölgede kazı çalışmaları yapılacak, inşaata izin verilmeyecektir. Bu da bazılarının çıkarlarına ters düşmektedir. Bu yüzden sanat eserleri çok yanlış biçimde değerlendirilir: "Sen yine meraklanma" dedi. Yüzyılların birisinden yüzyılların ötesine seslenen o şaheserleri biz ne attık, ne sattık ne de kırıp parçaladık. Çok emniyetli bir yerde duruyorlar."

"Nerde?" dedim.

"Hepsi çok emin bir yerde, yine gelecek yüzyıllara bakıyorlar, sesleniyorlar."

"Nerde?" dedim.

Razi Bey gururla atıldı: Kooperatif evlerinin ortak fosseptiğinin cidarlarını onlarla ördük."¹⁶

Bütün zorluklara rağmen sanatçılara ipekböceği sabrı ve imanını gerekli gören Taner; boşverici dünyaya karşın var olabilmenin, diklenebilmenin bir yolu da bu asil ve kozmik inat olabilir diye düşünürken sanatçılar hakkındaki görüşlerini "Koyma Akıl Oyma Akıl" isimli kitabında şöyle açıklıyor:

15.K.A.O.A. s.208.

16.Y.S. s.133.

"Sayıları gerçi azdır ama tesirli olur fikirleri, keseleri züğürtse de gönülleri özverici. Aldılar mı ellerine kalemi, fırçayı, kemani, avuturlar sefaletlerini. Mutludurlar dolu dolu. Güzel yaratmanın, dünyayı güzelliklerle donatmanın, halkı güzelle eğitmenin, zamana meydan okumanın, yarınlara kalmanın, öldükten sonra da var olmanın umudu ve coşkusu ile..."¹⁷

Sanatçıların özellikleri ve alışkanlıklarını da şöyle sıralıyor:"Ya işte böyledir sanatçılar! Naiftirler. Nostaljiktirler. Romantikdirler. DPT'nin plânlarına, elektronik beyinlerin enerji hesaplarına, parlamento aritmetiğine pek ermez akılları. Onlar hep doğa tutkunudurlar. Tuz kokan denize, hava kokan havaya, kü-kürt gazı yememiş ağaca ve yeşilin en canlısına vurgundurlar. Çevrenin dumanla, sesle, çirkinlikle kirletilmesine karşıdırlar. Güne değil, yarına bakarlar hep. Tutarlı ve uzun vadeli özlemleri..."¹⁸

Sanatçıyı etkileyen bir başka şey de yaşıdır. Hemen hemen bütün iş kollarında gençlik, acemilik dönemidir. Yaş ilerledikçe bilgi ve tecrübenin de artacağı görüşü hakimdir. Fakat sanatın içinde olan Haldun Taner, bizim sanatçılar için bu görüşün geçerli olmadığını finkindedir:"Gençlik sadece bir başlangıçtır. Gelecek yıllar, ümitler, imkanlarla doludur. Kim inkâr edebilir? Ama biraz dikkat edersen göreceksin ki, bunlar sadece Batılı sanatçılar için doğru olan şeylerdir. Bizimkiler için, ne yazık ki, iş tam tersine tecelli ediyor. Türk sanatçısı için avantajlı olan olgunluk değil gençliktir."¹⁹

Hitap ettikleri çevrenin tutumu da sanatçıyı etkiler. Eserine karşı ilgi duyulmayan bir çevrede,

17.K.A.O.A. s.209.

18.a.e. s.210.

19.Ö.I. s.88.

sanatçının bir daha çalışma isteği olmaz.

"Oyun ve roman yazarı bir dostum var. Tekniği sağlam, içeriği zengin eserler yazdı. Romanları basıldı, beğenildi. Piyesleri ödenekli tiyatrolarda, özel tiyatrolarda başarı ile oynandı. Seyirciyi sardı. Galiba biri yabancı dile de çevrildi. O da kalemi bırakmış yazmıyor.

-Hayrola, ilhamınız mı tükendi? diye soruldukta,
-Kim için yazayım, niye yazayım? diye yanıtlıyor."²⁰

Sanata ve sanatçıya karşı takınılan bu tavır, bizim ülkemiz için geçerlidir. Batı sanata ve sanatçıya bizden çok farklı, çok daha olumlu bir tavırla yaklaşır: "Batı devletleri sevsin sevmesin, beğensin beğenmesin, tutsun tutmasın, yazarı, sanatçıyı fikir özgürlüğünün, demokrasinin yüksek düzeyde bir simgesi olarak kabul etmek zorundadır. Yazar bu güvence ile vakur ve saygınlığının bilincindedir."²¹

Sanat Batıda bireyin yaşamına sinmiş, vazgeçilmez bir parça, ihtiyaç gibidir. Bu yüzden hayatın zorlukları sanata, mümkün olduğu kadar, yansıtılmamaya çalışılır. "Maddileşen, hoyratlaşan, aceleci ve sabırsız bir yaşam üslûbu sade bize vergi değil. Çağın bir zorunluluğu...

Ne var ki, Batıda bu üslûbun sanat ve kültür alanına yansıyan etkisi, bizdeki kadar korkutucu olmuyor. Yüzyıllar boyu bireyin güncel yaşamına sinmiş, onun sökülmez bir parçası, köklü bir ihtiyacı haline gelmiş."²²

Batıda sanata verilen bu önemden dolayı sanatçının yaşamı Türk sanatçılarına göre daha rahattır. "Batılı

20.K.A.O.A. s.186.

21.B.M. s.155.

22.K.A.O.A. s.212.

yazar bir piyesinin ya da romanının telif hakkı ile yıllarca yaşayabilir. Çünkü tirajı büyük olabilir. Türk yazarı ağzıyla kuş tutsa yoksul kalır. Geçimini hocalık, gazetecilik, memurluk ya da başka bir yan meslekten kazanmak zorunluluğu içinde stokunu dört beş alana dağıtır durur."²³

2.Plâstik Sanatlar:

a) Resim-Heykel

Müslüman ülkelerde uzun yıllar resim-heykel alanında çalışmalar yapılmamıştır. İslâmiyete göre yasak olduğu bilinen resim-heykelin yerine güzel sanatların değişik kollarında ilerleme görülmüştür. Bu sanatların başında da "hat" ve "oymacılık" gelmektedir. Haldun Tanner, resim-heykel alanındaki yasağın sonucu hakkında şöyle düşünmektedir: "Hat sanatının, oymacılığın, maden ve tahta kakmacılığın gelişmesinin resim yasağının başka bir alanda boşalması olarak görülmesi elbette bir yorum değildir."²⁴

Tüm müslüman ülkelerde olduğu gibi yurdumuzda da resim ve heykel belli bir süre yasaktı. Yurdumuzda ilk dikilen heykel Atatürk'ün heykelidir. "Sarayburnu'nda dikilen ilk heykelin kendi heykeli oluşu da raslantı değildir. Heykel yasağını ilk aşan bu anıt, onun kişiliğinin getirdiği bir dokunulmazlıkla daha sonra yurdu süsleyecek nice heykellere ışık yakıyordu."²⁵

Atatürk'ün Sarayburnu'ndaki ilk heykeli gerçi yurdumuzda yapılacak diğer heykellere yeşil ışık yakıyordu. Ama gene de her isteyene heykel yapma hakkı vermiyordu. Her insanda kalıcı olmak isteği vardır. Heykel

23.B.M. s.154.

24.a.e. s.105.

25.K.A.O.A. s.199.

de uzun yıllar kalıcılık sağlayan bir sanat koludur. Bir çok insan heykelini yaptırarak yılların ötesine kalmak ister. Taner, "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitabında, insanların kalıcı olmak istediğini bir kahramanının ağzından şöyle dile getiriyor: "Heykelimi diktirmek istiyorum. Ayıp değil ya.. Herkesin bir zaafı, bir merakı var. Benimkisi de bu, hem zannedersenem tunçlaşmak arzusu aşağı yukarı bütün büyük adamlarda mevcuttur."²⁶

Her insanda tunçlaşmak arzusu vardır. Fakat bu arzu, bir insanın heykelinin dikilmesi için yeterli değildir. Bir insanın heykelinin dikilebilmesi için bu arzunun dışında başka üstünlüklerin de olması gerekir. Bu üstünlükleri, Taner, bir kahramanına şöyle açıklatıyor: "Güya ben heykeli dikilecek derecede yüksek bir şahsiyet değilmişim...Öyle rasgele bir insan değilim. Heykelimi diktirmek için bütün meziyetleri şahsımda toplamış bulunuyorum. Meşhurluksa var. Üryanizade Sıdkı dedin mi Bahçekapısı'nda bilmeyen yoktur. Zenginlik ise, bin bereket o da var, Ben hesaplamadım ama, vergi memurları bir buçuk milyonum olduğunu söylüyorlar. Memlekete yararlı olmak bahsine gelince, o da mevcut..."²⁷

Bütün bu yukarda sayılan özellikleri olan kişi de istediği zaman, istediği yere heykelini diktiremez. Bunun için resmi makamlardan izin almak zorunluluğu da vardır. İzin almanın da oldukça güç bir iş olduğunu belirten Taner, karşılaşılabilir güçlüklerden birini "Hayır Belediye nizamnamesinde maatteessüf buna dair bir kayda tesadüf edemedik. Hususi ebniyede heykel rekzetmek hususu derpiş edilmemiş."²⁸ şeklinde verilecek bir cevap olarak belirtiyor. İşte heykelin dikilmesi ile ilgili geniş açıklamaları olan kanunların olmaması yet-

---

26.K.S.A. s.39.

27.a.e. s.40.

28.a.e. s.45.

kililerin güç karar vermesine hatta hiç araştırmadan, müracaat eden kişileri atlatmalarına yol açmaktadır.

Heykelin diğer bütün sanatlardan daha kalıcı olması gerçeğine paralel olarak, yapılışı sırasında da en çok emek ve zaman gerektiren bir sanattır. Heykeli yapılacak kişinin saatlerce poz vermesi gereklidir ve heykel çeşitli aşamalardan geçtikten sonra belirlenen yere dikilecek hale gelir.

Heykelin yapımındaki aşamalar Taner'e göre şöyledir: "Akşamları iş dönüşü atelyeye uğrayıp bir saat kadar poz almaya başladık. Heykel ilkin çamurdan yapılıyor, sonra kalıbını çıkarıp tunçtan dökcekler..."²⁹

Yukarda açıklanan aşamalardan geçen bir heykelin heykel olabilmesi için estetik bir âni tespit etmesi yanında kahramanca bir ifade taşıması da gereklidir. Bu ise heykeli yapılacak kişiye olduğu kadar heykeltraşa da bağlıdır. Hatta bugün heykelin başarısı, heykeli yapılacak kişiden çok heykeltraşa bağlıdır. Çünkü her alanda olduğu gibi heykel alanında da ilerlemeler olmuştur. "Bugün heykeltraşlık ilmi şimdi öyle ilerledi ki bu sihirbaz herifler isterlerse en hödük insanı bile eserlerinde bir kahraman yapabilirler. Bakarsınız donuk bakışlı, alık suratlı bir adam onların elinde bir dahi çehresi alıvermiş, çatık kaşlar ve engin nazarlarla herkese tepeden bakıyorlar..."³⁰

Ülkemizde heykel gibi uzun süre gelişemeyen fotoğrafı Taner, insanların etiketi olarak görmektedir. "Fotoğraf insanın etiketidir. Ama çoğu zaman mostrelık etiketidir. Gerçek yüzünü değil, bayramlık yüzünü gösterir. Olduğu gibi değil de, görünmek istediği gibi gösterir."

29.K.S.A. s.41.

30.a.e. s.41.

rir."³¹ demektir. Yine aynı yazısında "Resim bir çeşit vitrindir, reklamdır, referanstır, oltadır." diyerek resim hakkındaki görüşlerini belirtir.

3. Fonetik Sanatlar

a) Edebiyat:

Edebiyatın gerçekçi olması gerektiği fikrini savunan Taner'e göre, hayattan edebiyata çok şey geçtiği gibi edebiyattan da hayata bir çok şey katılıyor: "...Ben ne zaman Büyükkada'ya gitsem, Abdülhak Şinasi'nin Ali Nizami Bey'ini hatırlarım. Viranbağ'ı biraz da Yahya Kemal'in gözü ile daha başka algılarım."³²

Hayatın akışı içinde bir çok zorluklara göğüs germek zorunda olan insan, çevresindeki güzellikleri çoğu zaman farkedemez. İşte edebiyatçılar sayesinde çevremizdeki güzellikleri farkederek, daha çok zevk alarak çevremize bakarız. Taner de bu görüşte olup "Edebiyat eserleri, semtlerden ve daha genel bir kapsamla doğadan aldığımız zevke muhakkak bir şeyler katarlar."³³ demektir.

Edebiyat eserlerinden faydalanmamız, onu okuma derecemize, okumamız ise eserin işlediği konuya bağlıdır. İlgimizi çekecek bir konudaki eser, muhakkak ki daha çabuk ve istekle okunacaktır. Edebiyat gerçekçi olacağına göre konusu da insanla, insanın yaşayışıyla ilgili olacaktır. "Değil mi ki spor, toplumun yaşamında en önde bir ilgi alanı, öyleyse her zaman yaşamla övür olmak zorunda olan edebiyat da ona el atacaktır. Atıyor da zaten."³⁴

Edebiyatın insanla ilgili olan konuları işlemesi yanında insanı iyiye, güzele yöneltici özelliğinin de

31.Y.B.T. s.188.

32.K.A.O.A. s.165.

33.a.e. s.166.

34.Y.B.T. s.85.

bulunması gerekir: "Öyle ki, mütalaa ettiğimiz her edebî eseri, bizi insanlığımızdan istikrah ettirmek şöyle dursun, içimize bir inşirah, bir itminan ve nihayet bir huzuru vicdan versin. Cesaret ve itimadımızı tezyit etsin. Bizi birbirimizden soğutacak yerde, tesanüdümüzü perçinlesin. Marazı teşrih değil, sadece tedavi yoluna gitsin."³⁵

Seyircinin, okuyucunun sanat eserinden faydalanabilmesi için onu anlayabilmesi gerekmektedir. Bu da eserin diline bağlıdır: "Arı ve duru yazabilmek için yazacağını kafasında süzgeçten geçirmek gerekir. Materyaline iyice egemen olmak şarttır. Belki de dünyaya Tanrı vergisi kolay yazma, dolayısıyla konuşma yeteneğiyle gelmiş olmak şarttır."³⁶

Sanatçının yazacağı eserleri belirlemede okuyucu ya da seyircinin etkisi büyüktür. Maddi imkansızlıklar, vakit darlığı, çalışma şartları gibi bazı sebeplerden dolayı okuma alışkanlığı gündün güne azalmaktadır: "Bugünkü kuşakta, kitap okuyan çok azaldı, hele değerli kitap hemen hiç okunmuyor."³⁷

"Bir eser tek başına bir kelime yığını değil ki!. Okuyucu ile, seyirci ile bütünleşmesi gerek. Bugünkü seyirci ve okuyucu da bir acayip oldu. Konsantre olamıyor. Zordan yoruluyor. Dalgın, şaşkın ve avare."³⁸

İnsanların duyguları, zevk aldıkları şeyler, yaşanılan zamana göre değişir. Bu da yazılan eserleri etkiler: "İnsancıl duyguların at oynattığı, özverinin üstün nitelik diye öğütlediği bir ortamda, sonsuza yönelik aşklar nasıl doğal geliyor idiyse o günün okuyucusuna; bu çıkarıcı, hesapçı, acımasız ve bencil ortamda da santi mi santimine hesaplanmış cinayet plânları, bunun uygulama-

35.Ş.Y.Y. s.171.

36.Ç.G.G.D. s.171.

37.Y.B.T. s.110-111.

38.K.A.O.A. s.186.

daki barbarca serinkanlılık ve insan hayatını sinekten daha değersiz bulan canavarca tavır bu günün okuyucularına o kadar doğal geliyor."³⁹

Fakat günün okuyucuları dikkate alınarak günlük şöhret için yazılan eserler kalıcı olmaz. Zaman geçmekte. Buna bağlı olarak da insanın ihtiyaçları değişmektedir. Fakat gerçek sanatçı insanların değişmeyen yönünü bularak her çağdaki insana seslenmesini bilir. Ancak o zaman yazılan eserler "klasik" vasfını alacaktır.

"Shakespeare ustaya büyük hayranlığı olan Brecht, oyunun çatisına hiç ilişmemişti. Cariolanus'un kişiliğini saptırmamıştı. Metni zorlamamıştı. Sadece çağdaş bir açı katmıştı. Klasikleri klasik yapan da bu değil mi? Biraz tozları alınınca her dönem için geçerliliklerini belgeliyorlar."⁴⁰

Kendilerini aşan eserleri, sanatçılar masalarının başına geçip, istedikleri anda yazamazlar. "İçinizden ya da dışınızdan bir şey sizi bir coşkuya, bir cezbe iter, kendinizden çıkarsınız, zekânız bir akıcılık ve seçiklik kazanır. Kendinizi aşan eserler böyle oluşur."⁴¹ Bazen sanatçı içinden istek geldiği zaman yazar. Bazen de çevresindekiler ona ilham verirler. "Bazen ilham perileri değil, somut insanlar da düşünceleri, dinleyişleri, varlıkları, ışınımlarıyla karşısındakine ilham verir."⁴²

-Masal

Haldun Taner, anonim halk edebiyatı türlerinden olan masal hakkında "Yaz Boz Tahtası" isimli kitabında şöyle diyor: "Masalın söylene söylene denenmiş, elenmiş,

---

39.Y.B.T. s.111.
 40.K.A.O.A. s.34.
 41.a.e. s.155.
 42.a.e. s.156.

törpülenmiş küçük dolayısıyla en naif, en kirlenmemiş dinleyicilerin onayından geçmiş, çocuk psikolojisine en yatkın şeklini almış bir tür olduğu unutulmamalı. Bir halk masalının değme naturalist romanda bulunmayan sağlam bir çatısı vardır. Olaylar dizisi kestirme ve yoğun yoldan evelemeden gevelemeden, gerilimi ve canlılığı hep tavında tutarak anlatır."⁴³

Masalda her şey olağan değildir. Olağan ve olağanüstü olaylar, gerçekte hayali kişiler masallarda yer alır. Masalda zaman belirsizdir. İyiler her zaman galiptirler. Gerçek hayatta gerçekleşmeyen olaylar masallarda gerçekleşir. "Yaşamda olduğu gibi, masalda da iyi ve kötü güçler vardır. Kötüler, bir süre başa geçmiş gibi görünseler bile sonunda yenileceklerdir. Gerçek yaşamda her zaman gerçekleşmeyen bu özlem masalda gerçekleşir ki, bu da insana ayrı bir rahatlık verir."⁴⁴

Masallar çocukların gelişmesinde de etkin rol oynarlar. "Masal, çocuğu kendinle özleştirir. Kendi karakterini, benliğini geliştirmesi için gerekli ipuçları verir. Her masal insanı yüreklendirir. Tüm engellere karşın herkesin yoğun ve zengin bir yaşama varabileceğini gösterir."⁴⁵

Teknolojinin ilerlemesi, insanın ihtiyaçlarının değişmesi sosyal, kültürel alanda da bazı değişiklikleri zorunlu hale getirmektedir. Fakat bunların içinde çağdaşlaştırma çabalarının tutunamadığı bir şey var: Masal.

"Çağ istediği kadar değişsin, teknoloji dilediğince alsın yürüsin, masal galiba çocuk muhayyilesinin vazgeçilmez klasığı kalacak. Masalları çağdaşlaştırma çabaları tutunamadı."⁴⁶

43.Y.B.T. s.148.
 44.a.e. s.150.
 45.a.e. s.148.
 46.a.e. s.147.

-Roman-Hikâye

Haldun Taner, roman ve hikaye hakkında ayrıntılı bilgi vermekten çok hikâyenin ve hikâyecinin nasıl olması gerektiği üzerinde durmuştur. "İyi bir küçük hikâyenin özünde ister istemez şiirsellik de vardır. Aksi halde boyutsuz kalır, düzayak kalır."⁴⁷ Hikâyedeki şiirsellik yanında hikâyenin romana göre daha derli toplu olması gerektiğini düşünür. "Romanda yayılabilirsiniz. Hikâyede her şeyi derli toplu bir yoğunlukta yansıtmak zorundasınız. Derinliğine gelince, hikâye de roman kadar derin olabilir. Kısallığı, az sayfada, az kişi ve olayla yetinişi hayatı yoğun olarak yansıtırma hususunda onun boyutunu asla azaltmaz. Tam tersine bazen çoğaltır. Roman orkestra ise hikâye oda müziğidir."⁴⁸

Taner, hikâyecinin nasıl olması gerektiği konusunda ise şöyle düşünür: "Bence hikâyeci, bir şeyler ispata kalkışmayan fakat her sefer, engin insan denizinin bir kuytu, bir bilinmeyen köşesini araştıran bir dalgıç olmalıdır."⁴⁹

-Şiir

Bir sanatçının başarılı eserler verebilmesi için sanatından başka şeylerle ilgilenmemelidir. Maddiyatla ilgili şeyleri düşündüğü anda, sanatı artık ikinci plâna düşer. Başarılı eserler ortaya çıkmaz. "Zenginliğin hayali bile daha şimdiden şairliğini mahvetmişti. Anasını satmıştı şiirin de edebiyatın da... Şiir nedir zaten? Bir nevi hastalık, züğürtlerin açlık geçirtisi gibi marazî bir ifrazat değil mi?"⁵⁰

Herhangi bir dalda başarılı bir eser ortaya çı-

47.Y.S. s.194.

48.a.e. s.82.

49.Ş.Y.Y. s.163.

50.K.S.A. s.113.

karmak yalnızca sanatçının isteğine bağlı değildir. Bir yazar ben roman yazacağım, bir şair ben şiir yazacağım diye kalemi alıp masaya oturursa yüzyılların ötesine seslenecek derecede başarılı eserler ortaya çıkaramaz. Yazmak için içlerinden bir şeylerin onlara yazma isteği vermesi gerekir. İşte bu isteğe ilham diyoruz. Bazen insanlara ilham kitaplardan gelir. Taner, kahramanları aracılığıyla, ilhamın kitaplardan gelmesini doğru bulmadığını söylüyor: "Dünder, o tarihe kadar gerçekten atlası önüne açıp bilmediği ama ortaokul kitaplarında, macera romanlarında okuyup özlemine duyduğu egzotik adlı pasifik limanları üzerine, amber tenli yerli kadınlar üzerine şiirler döktürüp durmuştu. Gerçi o da mizaç bakımından, egzotik adlı pasifik limanlarının, uzak başka iklimlerinin özlemine sık sık duyardı ama, bunların ikinci elden, kitaplardan alınan ilhamla yazılmasını doğru bulmuyordu."⁵¹

-Diğer Türler

Haldun Taner, eserlerinde, edebiyattaki türlere pek yer vermemiştir. "Koyma Akıl Oyma Akıl" isimli kitabında kısaca, otobiyografinin insanlara yaşamlarını istediği gibi değiştirme fırsatı verdiği üzerinde durur. "Otobiyografi, eğer yazan kendine güçlü bir iç disiplin koymamış biri ise, yaşamını istediği gibi, yahut gerçeğe çok ters düşmeden rötüş edebileceği bir fırsat sağlar."⁵²

Hangi konuda olursa olsun, yazılan şeylerin kalıcılığı inkâr edilemez. Bir şeyin uzun süre unutulmamasını istiyorsak günlük ya da hatıra yazma alışkanlığı edinmeliyiz. Bizde günlük yazma alışkanlığının yaygınlaşmamasına rağmen Batılı ülkelerde bu çok yaygın bir alışkanlıktır. İlerde kendilerini değerlendirebilmek için devlet

51.K.S.A. s.230.

52.K.A.O.A. s.81.

adamları bile günlük tutarlar.⁵³ Günlük yazılmadığı takdirde, aradan belli bir süre geçtikten sonra hatıralar yazılarak onların kalıcılıkları sağlanmış olur."...Bu hatıraları kağıt üzerinde tespit ederseniz hem uçup gitmelerini önlemiş hem de bu suretle isminizi tarihe geçirmiş olursunuz."⁵⁴

İnsanlar arasında anlaşma dil sayesinde. Dil olmasa biribirimizin duygu ve düşüncelerinden haberdar olamayacak kendi kendimize yetmeye çalışacaktık. Oysa hiç bir insan kendi kendine yetemez. İnsanların kendileri dışındaki kişilere de ihtiyacı vardır. İşte bunlardan hareket ederek, Taner, dili kelimelerden örülü bir köprüye benzetiyor. Fıkra hakkında ise şöyle düşünüyor: "Fıkra da olsa olsa küçük bir iskeledir. Okuyucuya yaşamak, onunla küçük bir ilişki kurmak için atılan.."55

b) Dil

İnsanlar konuşma, duygu ve düşüncelerini çevresindekilere anlatma ihtiyacı içindedir. İşte bu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için dili kullanmak zorundadır. Dilbilgisi kitapları, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir vasıta, şeklinde dili tarif etmektedirler. İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir vasıta olabilmesi için ülkenin tümünde aynı dilin kullanılması gerekir.

Fakat ülkemizde çeşitli yörelerde dil, farklı şekillerde kullanılır. Bu farklı kullanıştan da ağızlar ortaya çıkar. Her ne kadar yazı dilinde ağızlar kullanılmayacaktır, kuralı bilini yorsa da zaman zaman yerel söyleyişlerle en olmadık yerlerde karşılaşırız. Taner

53.K.A.O.A., s.12.

54.K.S.A. s.12.

55.H.D.D.B.S.s.13.

bu yerel söyleyişler hakkında şöyle diyor: "Yerel şive-diyalekt her ne kadar Goethe'nin dediği gibi insanın köklerine bağlılık gibi övünülecek bir yanını belirtirse de, belli bir öğrenim seviyesinden sonra bertaraf edilmesi gereken bir çocukluk alışkanlığıdır. Yerelden genele, hatta evrensele yönelen bir aydın kişi bize artık lütfen doğduğu şehrin diyalektiği ile değil, dilimizin örnek diksiyonu ile seslensin isteriz."⁵⁶ Ancak bu olduğu anda "dil kelimelerden örülü bir köprü"⁵⁷ olacaktır.

Çoğu zaman dikkatsizlik, bazen de bir iş yapıyorum fikriyle, dili yanlış kullandığını bilmeden, dili yanlış kullananları görmekteyiz. "Hizmet ya yapılır, ya edilir. Şimdi de 'hizmet vermek' diye bir terimi bir bankamız yeni bir işlevle tedavüle sürdü. Matah gibi kapışan kapışana. 'Bankamız yahut bakanlığımız yahut hükümetimiz iki yıldır halkımıza şu hizmetleri vermiştir.' Oysa hizmet vermek denince birine bir iş vermek, bir vazife vermek anlaşılırdı. Himmetleri var olsun. Önüne gelen dilimize yeni terimler kazandırıyor."⁵⁸ şeklindeki düşüncesiyle, Taner, dili yanlış kullananları eleştiriyor.

Büyük kitlelere seslenen ve dili en iyi kullanması gereken yayın organlarında da dille ilgili bir çok hataya rastlamaktayız. Taner, gazetelerdeki dikkatsizlik için özür de kabul etmiyor: "Ama bir gazetenin birinci sahifesine 'Bergama mabedinin aynısı yurdumuza inşa ediliyor.' diye manşet atmasının özrü var mıdır?.. Aynı benzer, aynı benzeri olduğuna göre, aynısı ev sahibisi gibi bir komik bileşim olmuyor mu?"⁵⁹

Dildeki hataların bir kısmını da insanların acelesi, üşengeç olmasına bağlayan Taner, bu yalnızca dili yanlış kullanmayı değil, karşımızdakine saygısızlığımızı da gösterir demektedir.

56.K.A.O.A. s.109.

57.H.D.D.B.S. s.12.

58.K.A.O.A. s.110.

c) Müzik

Haldun Taner, ruhun gıdası olarak kabul ettiği⁶⁰ mûsikiye yazılarında yer vermiş ve insanları mûsikiye olan ilgilerine göre değerlendirmiştir: "Esasen müziği sevmeyen insanlardan korkalım. Kendini ulusundan, toplumundan soyutlayan, kenedini bencil bir uyuşukluğa kaptıran, mesleğine boşveren, işlevini sorumluluğunu savsaklayan insanlar topluma devalüasyondan da, anarşiden de zararlı olurlar."⁶¹

Mûsiki ile yaşam arasında ilişki kuran Taner, insanların mûsiki ile ilgilenmeleri gereği üzerinde dururken, müziğin evrensel olduğunu "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitabında kahramanına "Sanatın Türk'ü Gâvuru olur mu?" dedirtmektedir.⁶²

Müzikten zevk alabilmek için, ait olduğu ülkenin insanı olmak gerekmediği görüşünde olan Kızıl Saçlı Amazon yazarı, müziğin atmosferine girebilmenin zevk alabilmek için yeterli olacağından, en az kendisi için yeterli olacağını şöyle belirtiyor: "Double corde, staccato, presto vivace işte üç kelime ki, sizi bir anda müziğin o ilâhi atmosferine atıverirdi. Ne severdim bu müzik terimlerini. İllâ ki bir Allegro ma non troppe vardı, en çok ona bayılırdım. Bunu söylerken İtalyanca konuşuyormuşum gibi gelirdi bana...Kendimi Verdilerle, Puccinilerle senli benli oluvermişim sanırdım."⁶³

Türkiye'de Klasik Batı Müziğinin ilk örneğini Cemal Reşit Rey'in⁶⁴ verdiğini belirten Taner, bir çok alanda olduğu gibi musiki alanında da Batının taklit edildiğini söylemektedir.

60.K.S.A. s.198.

61.Ç.G.G.D. s.111.

62.K.S.A. s.198.

63.a.e. s.168.

64.Ç.G.G.D. s.199.

Biz taklit konusunda bazen çok yanlış işler yapmaktayız. Batı kaynaklı bestelerle Eurovision yarışmalarına katılmak yanlışlığını yaparak yarışma dışı bırakılan bestelerimiz bile olmuştur. Yabancı ülkelerde taklit sayılarak yarışma dışı bırakılan besteler olmasına rağmen, bu alışkanlığımızı bir türlü bırakamadık. Hatta bu tür bestelerin satış rekorları bile kırdığı bilinmektedir. "Yahya Kemal'in ünlü Sessiz Gemi şiiri ustalikle modern bir Fransız bestesine oturtulmuş avaz avaz söyleniyor. Bir başka bayanın "Memleketim"e transpoze ettiği bir İsrail bestesi" de satış rekorları kıran besteler arasındadır. "Dağ Başını Duman Almış" marşı 19 Mayıs bayramlarının ayrılmaz parçası olmuştur. Fakat o da bir İsveç bestesi olarak bilinir."⁶⁵

Yazılarında müzik eğitimi üzerinde de duran Taner, eğitimde, ustaların eserlerini dinlemek gerektiğini düşünüyor ve bu konudaki görüşlerini bir kahramanının dilinden şöyle açıklıyor: "Bu gramafonda, haftada bir, izahlı müzik dinliyorduk. Zira üstadın kanaati şu ki, ressam için müze görmek ne ise müzisyen için de Virtüözlerin plaklarını dinlemek o imiş..."⁶⁶

Müzisyenleri fazla santimental olarak niteleyen Taner, musikinin insanlar üzerindeki etkisini de partilerin propagandasında etkili olan bir saz şairini örnek vererek açıklıyor: "Dolgun, sıcak, içten bir sesi vardı. Bütün saz şairleri gibi duyarak, kendini güfteye vererek söylüyordu... Mehmet her gittiği yerde sandık başında halkı kolayca kazanıyordu. Demokratlar neye uğradıklarını anlayamıyor, en muhalif sandıkları köylülerin dahi bu tatlı sesli âşığı dinler dinlemez fikir değiştirmesine şaşır şaşır kalıyorlardı."⁶⁷

65.H.D.D.B.S.s.155.

66.K.S.A. s.168.

67.a.e. s.57-60.

d) Mizah

İnsanlar her zaman gerçekleri tüm açıklığıyla söyleyemez. İşte bunun sonucu olarak "gerçeği nükte ve şakalarla süsleyip anlatan yazı çeşidi ortaya çıkmıştır."⁶⁸ Biz bu yazı çeşidine mizah diyoruz. Taner ise bu konudaki düşüncelerini şöyle açıklıyor: "Mizah, karanlık günlerin ışığı, ümitsiz anların güneşidir. Mizah manevi bir müshildir. Sıhhatli bir boşalma."⁶⁹

Haldun Taner'in de belirttiği gibi, mizah, insanlar için manevi bakımdan çeşitli yararlar sağlar. Olduğu gibi ortaya konulamayan gerçekleri söylemeye yarar. Fakat her önüne gelen mizah yapamaz. Mizah yapabilmek için insanlara ve olaylara hırslı bir açıdan bakabilme alışkanlığı olmalıdır. Söz sanatlarını doğru ve yerinde kullanabilmek gereklidir. "Düdük içinden anlatmak, cinaslı söylemek, örtülü anlatmak mizaha daha da bir incelik verir. Kalın kalın söylemekten çok daha etkilidir. Çünkü alıcının zekâsını pohpohlar. Onu övündürür."⁷⁰

Ustalıkla yapılan mizahı her dinleyen ya da okuyan ilk anda anlayamaz. Çünkü bir çok şey üstü kapalı söylenir. Üstü kapalı söylendiği için de hiç bir kuvvet onunla baş edemez. Hiç bir sansür onu makaslayamaz. Sansürün bir sınırlama getirebilmesi için aradaki tüm esprileri anlayabilmesi gerekir. Zaten "...en iyi espriler anlatanla anlayanın anladığı, aradaki sansürünün anlayamayacağı espriler değil midir?"⁷¹

Görüldüğü gibi mizahla baş edilemiyor, ona belli bir sınırlandırma getirilemiyor. O halde en akıllıca davranış; içimizden gelmese bile, sırf mertlik bende kalsın diye geniş görüşlü olmaya çalışmaktır.

68. Türkçe Sözlük.

69. Ö.I, s.125.

70. H.D.D.B.S.s.18.

71. a.e. s.18.

Mizah, insanlar arasındaki ilişkiler üzerinde etkili olur. "Mizahı geniş memlekette oç, kin, kardeş kavgası gibi kompleksler dikiş tutturamaz. Bir kahkaha sisleri dağıtır, yanlış insanları hizaya getirir, toplumu adam ediverir."⁷² Milletler için bu kadar faydalı olan mizah olmadığı zaman Taner, o milleti kanadı kopmuş kuşa ya da sönmüş fenere benzetiyor.⁷³

Açıkça söylenebilen şöyler için mizaha gerek yoktur. O halde mizahta, açıkça söylenemeyen olumsuzluklar anlatılır. Etkili bir anlatım şekli olduğu için de ister istemez bazılarını harcar.⁷⁴ Bazen sayfalarca yazmanın, saatlerce konuşmanın yerini, mizahi olarak söylenmiş bir cümle tutabilir ve daha etkili olabilir. Taner, Batılı politikacıların sık sık mizaha başvurmalarının sebebini mizahın gücünü anlamış olmalarına bağ-
lıyar: "Mizah gibi bir silahtan partiler ve politikacılar neden hiç yaralanmazlar? O mizah ki, bazen on ikiden vuran bir espri ile yüz konuşmacının yapamayacağını yapar. Batılı politikacıların ikide bir hicve mizaha el atışları, sanmayın ki sadece neşeli yaratılışlarının gereğidir."⁷⁵

Batılıların mizahın gücünü anlamalarına rağmen bizde politika da dahil faydalı olabilecek bir çok alanda mizahın gücünden faydalanamıyoruz. "Halbuki vaktiyle dünyanın en nükte seven, kendi kendisiyle en kolay alay eden milletlerinden biri de bizdik. İşte Bektaşî fıkraları, Hoca Nasrettin, Bekri Mustafa, İncili Çavuş."⁷⁶

72.Ö.I. s.125.
73.a.e. s.125.
74.H.D.D.B.S. s.116.
75.Y.B.T. s.18.
76.Ö.I. s.125.

4.Karışık Sanatlar

a) Tiyatro:

Ülkemizde bir çok şeyin önemi oldukça geç anlaşılmıştır. Bunlardan biri de "Tiyatro"dur. Her alanda olduğu gibi bu konuda da Batılılar bizden çok önce tiyatroya el atmışlar, bize tanıtmışlar hatta ülkemizde çeşitli oyunlar sergilemişlerdir.

Haldun Taner'in fikrine göre aydın, yarı aydın, aydın olmayan kesime aynı anda seslenebilme ve etkileyebilme özelliği olan Tiyatro⁷⁷ yurdumuzda hâlâ hakettiği yeri almamıştır. Her ülkede olduğu gibi bizim ülkemizde de devlet tiyatroları ve özel tiyatrolar vardır. Diğer tiyatrolara göre devlet tiyatrolarının bazı ayrıcalıkları vardır. Taner, devlet tiyatroları hakkında şunları söyler:"Evet, devlet tiyatroları her ülkenin resmî tiyatrolarıdır. Temsili bir kişilikleri, bir ayrıcalıkları, bir öncelikleri vardır. Ama işte o kadar. Her ülkede, devlet tiyatrosu dışındaki öbür tiyatrolar da tiyatrodan sayılır. Onlar da milletin hizmetinde birer kültür taşıyıcısı olarak belli bir oranda korunur."⁷⁸

Öğrencilik yılları Almanya'da geçen Taner, rejisi asistanı olarak da Viyana'da⁷⁹ bulunmuş, Batı tiyatrosunu yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Ülkemizde tiyatrolar kurup yönetmiş⁸⁰, uzun yıllar da Edebiyat Fakültesinde "Tiyatro Tarihi" dersi okutmuş olan Taner, ülkemizde özel tiyatrolara gereken önemin verilmediği görüşündedir. "Evet, hangi partiden olurlarsa olsunlar, devlet adamlarımız yalnız Devlet Tiyatrosunu tiyatrodan sayıyorlar. Belki hemen yanıbaşlarında, başkentte bulunduğundan, belki her galasına âlâ-yı vâlâ ile kendilerini davet edip şatafatlı giysileri, dekorları, ışıkları ve gözalıcı o-

77.K.A.O.A. s.17.

78.Y.B.T. s.64.

79.B.M. s.186.

80.K.A.O.A. s.170.

yunları ile beğenilerini kazanmaya özen gösterildiğinden ötürü..."⁸¹

Taner, Kızıl Saçlı Amazon isimli kitabında kahramanının ağzından oyunun nasıl yazılması gerektiği üzerinde duruyor:

"-Öyle bir oyun yazmalısın ki, diyordu, yer, zaman, olay birliğine boş vereceksin. İlk perdeyi gelecekte, ikinciyi geçmişte, üçüncüyü halde geçirebiliyor musun? Ama sen daha önce bir O'Neill ve Priestley okumalısın."⁸²

Oyun yazmadan önce, o konudaki otoriteleri okuma gereğini belirten Taner, belgesel piyes yazmak iddiasında olan birinin nasıl davranması gerektiği hakkında ise şöyle düşünüyor:

"Belgesel piyes yazmak iddiası ile ortaya çıkan biri, belgelerin getirdiği tabloyu vermek zorundadır. Mümkün olduğu kadar objektif olmalıdır."⁸³

Oyun yazma konularına kısaca değinen Taner, eserlerinde oyunculuktan da bahsetmektedir: "Tiyatroculuk yahut devrin deyimiyle oyunculuk. Oyunculuk ki, o devirde toplumdışı bir parya işi sayılmaktadır. Oyunculuk ki, o dönemde yüzsüzlük, dinsizlik, zındıklık anlamına gelmektedir. Oyunculuk ki, o zaman mahkemelerde tanıklığı bile hukukî bir değer taşımamaktadır. Ve nihayet oyunculuk ki, o dönemde en katı anlamıyla sefaletin ta kendisidir."⁸⁴

Görüldüğü gibi sanatçılık, bir çok zorluğu olan bir meslektir. İnsanların bu kadar zorluğu olan bir şeye katlanabilmesi için, karşılığında bu zorlukları unutturacak bazı seylerin olması gerekir. Uzun yıllar tiyatro ile iç içe yaşamış olan Taner'in gözlemlerine göre, oyuncular için en büyük mükafat alkıştır.⁸⁵

81.Y.B.T. s.64.

82.K.B.A. s.231.

83.C.C.C.D. s.212.

84.K.A.O.A. s.153.

85.a.e. s.215.

Bazı mesleklerde, iş başında iken özel hayatınızdaki hiç bir olayın sizi etkilememesi gerekir. İşte bu mesleklerden biri, belki de birincisi "Oyunculuk"tur. Oyuncu, sahnede canlandığı kişiliğe büründüğü anda, oyundakilerin dışında hiç bir olay onu etkilememelidir. Ne kadar üzüntüsü ya da sevinci olsa da onu sahnede olduğu sürece belli etmemek zorundadır. Zaten sahnede olduğu süre içinde seyirci ve alkışları ona gerekli morali verir: "Perde açılıp da sahne ışıklarını ve seyircilerin elektriğini üzerinde hissesince hastalığını o anda unuttur, giyindiği kişi olur, oyundaki kişiliğine bürünür. Hele oyun bitip de dört yüz çift elin alkışını alınca dünyadaki dopinglerin en güzeli ve güçlüsü ile dört yapraklı gül olur."⁸⁶

Taner'in gözlemine göre alkışa bu kadar çok önem veren sanatçı, alkışlar karşısında çok doygundur. "Madem beni alkışlıyorsunuz, sağ olun ustalığımın farkındasınız demek. İşte ben de duygulanmış ve mütevazî minnet pozu ile önünüzde eğiliyorum, der gibidir."⁸⁷ diyor.

Taner, "güldürü sanatının en zor bölümü olarak nitelediği"⁸⁸ palyaçoluğun nasıl olması gerektiğini şöyle açıklıyor: "Önce kafa ile hazırlanmak, sonra hepsini unutup kalbini ortaya koymak. Palyaçoluğun büyük sırrı bu. Bir de seyirciden daha kurnaz olmamaya çalışmak. Acınacak bir saflık içinde seyirciye bir acıma fırsatı vermek ve böylece onda bir üstünlük duygusu yaratmak."⁸⁹ Bu kadar zor işi başarı ile yapmak, yukarıdaki yazıda anlatılan şekilde davranabilmek için, palyaçolarda bazı özelliklerin bulunması gerekir. Bundan dolayı her isteyen palyaço olamaz. "Palyaço, yaşamının sorunlarını çocuksu bir saflık plânına indirgemek, bunu da kabil olduğu ka-

---

86.K.A.O.A. s.215.
 87.a.e. s.215.
 88.Ç.G.G.D. s.54.
 89.a.e. s.56.

dar lafsız, yahut az lafla, ukalalığa kaçmadan yansıtmak durumundadır. Bu zorunluluk elbet olgunluk ister. Ayrıca, tabii büyük yetenek ister. Sempati ister. Akrobasiye yakın çok çevik bir atlet olmakla mümkündür."⁹⁰

Az önceki yazısında bazı özelliklerini saydığı palyaçoları Taner, çocuklara benzetiyor: "En saf, en katıksız güldürüyü onlarda buluyorum. Tıpkı çocuklara benzerler. Onlar gibi coşkuludurlar. İyimserdirler. Mutluluğa, neşeye teşnedirler. En çok da çocuklarla anlaşır- lar."⁹¹

90.C.G.G.D. s.55.

91.a.e. s.54.

B- SOSYAL TEMALAR

1.Aile:

Evlilik, bekârlık hakkında yıllarca konuşulmuş ve konuşulmakta...Kimi kendince sebeplerle bekarlığı sultanlık olarak görürken kimi de evlilik gibisi yok, der.

Oysa bekarlığı da evliliği de sultanlık yapan insanın kendisidir. Eğer insan "Beatris Movyan" isimli¹ hikâyenin kahramanı "Jirayir" gibi yalnızca çıkarları için hiç istemediği, görmeye bile dayanmadığı kişi ile evlenirse tabii ki evlilik sultanlık olmayacaktır.

İnsanlar karşılıklı istekler ile evlense, evlilikleri çıkar evliliği olmasa bile, evliliği yürütebilmek için karşılıklı fedakârlık yapmaları gerekir. Bu fedakârlık zamanlarını değerlendirmede dahi kendisini gösterir. Bekâr insan, zamanı değerlendiriş bakımından kendini evlilerden daha şanslı sayabilir. Evli insanlar çoğu vakitlerini, ailesindeki diğer kişilerin zevki ve özlemi doğrultusunda, çoğu zaman özlemi doğrultusunda olmayan bir şekilde değerlendirmek zorundadır. "Evli adamın mutluluğu kabilesinin tek tek mutluluğunu koordine edebilis yeteneğine bağlıdır."²

Dünyada en iyi yaşayış şeklinin; mutlu, dengeli bir evlilikle olabileceğini düşünen Haldun Taner, evlilik konusundaki görüşlerini şöyle sıralıyor: "...dünyada en iyisi mutlu, dengeli bir evliliktir. Ondan sonra mutlu, varlıklı, özgür bir evlilik gelir. Ondan sonra sefil, avare, aylak bir bekârlık. Hepsinden beteri olarak da eşlerin birbirini törpülediği kavgacı bir evlilik."³

1.K.S.A. s.55.

2.Ç.G.G.D.s.8.

3.a.e. s.10.

Bazı mesleklerde evliliğin ya da bekârlığın sultanlık olması görüşü pek önemli değildir. Meselâ: Hacıyeczilik, doktorluk, imamlık gibi mesleklerde çalışanlar için bekârlık pek hoş bir durum değildir.⁴ En azından bizim toplumumuzda böyledir.

Evliliği güç bir sanat olarak niteleyen Haldun Taner, bu güç sanatı⁵ gerçekleştirebilmenin eşlerin tutumuna bağlı olduğunu düşünüyor. Eşlerden birinin kendini daima mükemmel kabul ederek diğerinin hatalarını araması evlilikte mutluluğu engelleyecek bir sebep olabilir. Hiç bir kişi, "Her seferinde dikkat kesiliyorum kardeşim. Ama yine aynı şey. Susulacaktı konuştun. Konuşulacaktı sustun. Evet demen gerekiyordu, hayır dedin. Hayır denecekti, evet dedin. Önümde şarabım bitti, görmedin. Tiyatroda mantomu tutmadın. İlâç için bir keresinde, tesadüfen, onun istediği gibi hareket etmeyi tutturamadım gitti. Zorla güzellik olmaz ya!"⁶ demek zorunda bırakılmamalıdır.

Evlilikte bir başka önemli konu da eşlerin birbirine ayıracağı zamandır. Fakat günümüzde hayat pahalılığı, ailedeki çalışabilecek tüm fertlerin çalışmasını gerektiriyor. Bu da eşlerin birbirine ayıracağı zamanı ister istemez azaltıyor. Hele bir de eşlerden biri, işinde zirveye ulaşma çabasında ve büyük bir tutku ile kendini işine adanmış ise gözü çevresindekileri görmez. Her hangi bir konuda ün yapmış, yüksek mevkilere gelmiş kişi de aynı durumdadır. Bu kişi de sahip olduğu yeri korumak için uğraşır. "Ününü korumak için yapmak zorunda olduğu şeylerin hesabı yoktur. Uyanırken ve uykuda, bilinci ile bilinçaltı ile, hep kendisiyle dolu bir ünlünün başka şeylere ayıracağı yer çok olmasa gerektir. Evet eşi de bunlardan biri olabilir."⁷

4.Ç.C.G.D. s.10.

5.H.D.D.B.S. s.30.

6.O.İ.B.V. s.125.

7.H.D.D.B.S. s.29.

Haldun Taner hikâyelerinde aileyi oluşturan fertler ve özelliklerine de yer vermiştir. Erkekler hakkındaki görüşleri şöyledir: Genellikle tüm toplumlarda erkekler evin direği olarak kabul edilirler. Ailenin diğer fertleri ona karşı korku ile karışık bir saygı duyarlar.⁸ Ailenin başkanı odur, gelecek ile ilgili kararları o alır. Ailenin diğer üyeleri çoğu zaman, onun kararları hakkındaki görüşlerini bile söyleyemez. Tıpkı Taner'in kahramanı gibi:

"O akşam valde hatuna hali keyfiyeti anlattım. Düşündü 'Ciddi mi söylüyorsun?' dedi. 'Çok ciddi, dedim. 'Peki ama nasıl olur, baban ne der?' 'Sen onu ikna edersin.' 'İmkânımı var? Sen babanı bilmez misin?'"⁹

Ailenin geçimi de babanın üzerindedir. Fakat bir psikolog olan Esther Vilar, erkeklerin bu işe gönüllü olduklarını söylerken, erkekler hakkında şöyle düşünüyor: "Budala erkekler, gönüllü olarak işe koşulmuş, kadınlar için çalışmaya, onlar için düşünmeye, onlar için kazanmaya alıştıırılmışlardır."¹⁰

Erkekler çalışır, ailesi için kararlar alır, düşünür. Bütün bunları yapmasında sorumluluğun dışında gizli bir sebep de vardır. Bu da karşı cinse kendini beğendirmek. "...Dünyanın kanunu bu. Erkek kendini dışisine beğendirmek ister. Horozsa öter. Borazancı ise borazan çalar, sesi varsa gazel atar. Yüzücüyse kaleden atlar, zenginse varlığını önüne serer, yazar, çizer düşünür, senin deyimimle gözlükükülerin marifeti de laf cambazlığı iste, v'kelâlık."¹¹

Kendini beğendirme çabasında olan erkekler, kendi dışındakileri koruma görevini de üstüne alır. İşleri-

---

8.Ç.G.G.D. s.27.
 9.K.S.A. s.123.
 10.H.D.D.B.S. s.140.
 11.Y.S. b.162.

ne, kardeşlerine karşı olabilecek bir tehlike karşısında, en olmadık şekilde karşılık veriyorlar. "Hadi, babam eski kafalı falan fişman...Ya birader bey, arkadaşları arasında ileri fikirli geçinen, sözüm ona, Avrupa'da doktora yapmış bu doçent beye ne buyurulur. Şimdi kalkmış: O herif eve girerse kendini de onu da yok bil diye külhanbeyi tehditleri savuruyor."¹²

Ailelerinden birine gelebilecek bir tehlike karşısında kahramanlaşan erkekler, toplumun baskısı karşısında, gerektiği zaman duygulanamaz bile. Ağlamak çocuk ve kadınların bir özelliği olarak bilinir ve erkeklere ağlamak yakıştırmaz. "Yapma yahu, çocuk mu oldun? Sen erkek adamsın...diye müdahale etmese belki daha da ağlayacaktı. Bu sözler üzerine kendini biraz toparladı."¹³

Yaşlı insanlar tıpkı çocuklar gibi duygulu olurlar. Fakat duygululuğu kendilerine yakıştıramazlar. Süheyl Erbil de böyle yaşlılardandır: "Süheyl Erbil 83 kilo çekmesine rağmen son derece duygulu bir gençti. Fakat fazla içliliği erkeklığe yakıştıramadığından kendini her zaman yapma bir sertliğin arkasına gizlerdi."¹⁴

Görüldüğü gibi bir aile reisi için ailesi her zaman kendinden önce gelir. Ailesindeki kişiler yiyecek, içecek, giyecek, güvenli bir ortamda yaşayacak, daha sonra baba kendini düşünecektir. Fakat "vatan" sözkonusu olduğu anda ailedeki kişiler artık ikinci plâna düşer. Türkler için her zaman vatan önce gelir. Bundan dolayı her Türk gerektiğinde "Anayurdum bu durumda iken şimdi karıkızan, çoluk-çocukdüşünmenin âlemi var mı?"¹⁵ diyebilmektedir.

12.K.S.A. s.124.
 13.a.e. s.148.
 14.Ş.Y.Y. s.17.
 15.B.M. s.87.

KADIN: Ailede önemli yeri olan kişilerden biri de kadındır. Erkeklerin olduğu gibi kadınların da kendilerini karşı cinse beğendirmek isteği vardır. Bu yüzden de "başlangıçta uysal, çekici, dengeli görünmek, bu haliyle erkeği çekmek, tutmak isteyebilir. Bu onların cinsinin meşru bir hilesidir."¹⁶ şeklinde düşünülür. Taner "Yalıda Sabah" isimli kitabındaki "Kadın milleti değil mi, numara yapmasalar işleri rasgitmez."¹⁷ sözü ile yukarıdaki görüşünü vurgulamaktadır.

Kadınların bu numaracılık alışkanlığı sevgilerinde de kendini gösterir. Sevmek ister, sever. Fakat sevgisini mümkün olduğu kadar belli etmemeye çalışır.¹⁸ Sevdiklerini itiraf etmeseler bile, insan olarak bazen duygularını gizleyemez, başkasıyla evlendikten sonra bile ilk aşklarını sormadan edemezler. İşte Harikliya da böyle. Başkası ile evlenip değişik bir ülkeye yerleşen Harikliya, memleketine yazdığı mektipte "Ne yapıyor benim zavallı Andoncuğum"¹⁹ diyerek eski sevgilisi hakkında bilgi ister.

Eski sevgilisi hakkında bilgi istemesi belki çok normal bir olaydır. Fakat Taner, Harikliya'nın, Anton'un kendisini unutamadığı, onu beklediği haberini almak için Anton'u sorduğu görüşündedir. Bu görüşünü şöyle açıklıyor: "Anton'un geçen yılbaşı zengin bir garaj sahibinin kızı ile evlendiğini ve genç karısıyla gül gibi geçinip gittiğini Harikliya'ya yazmadım. Varsın orada hâlâ kendisi için sararıp solan bir eski nişanlı hayalile övünsün dursun. Zira bazı kadınlar tam manasıyla mesut olabilmek için ille birini bedbaht etmiş olmanın gururunu duymalıdırlar."²⁰

16.H.D.D.B.S.s.28.

17.Y.S. s.135.

18.K.S.A. s.94.

19.a.e. s.97.

20.a.e. s.97.

Kendi mutluluğu için başkasını mutsuz görme bencilliğine düşen kadınlar, kendi içlerinde de pek iyi anlaşılamazlar. Biri diğerinin bir adım önde olmasını kabullenemez. Bu konuda Taner bir genelleme yapıyor ve "Her okumamış kadının, okumuş, meslek sahibi olmuş kadına"²¹ gıcağı olduğunu söylüyor.

Kıskançlık, bencilik gibi huylarının yanında, her değişikliğe çabucak ayak uydurabilme yetenekleri de vardır. Bazen erkeklerden daha güçlü, gerçekçi kaldıkları da olur."²²

Kadınların erkeklere oranla daha güçlü, gerçekçi olmaları yanında bazı mesleklerde de erkeklerden daha başarılı olurlar. Bu başarılarında kadın olmalarının verdiği avantajın da önemli bir yeri vardır. "Bir erkek ses mühendisi ya da akustik uzmanının uzun hesaplar sonunda vardığı bir ses tonalitesini o, içgüdüleriyle, hemencek buluveriyor."²³

Okuma alışkanlığının günden güne azaldığı bu çağda kadınların erkeklere oranla daha fazla okuduklarını, sanatla daha fazla ilgilendiklerini görüyoruz. Gene kendi cinslerinin bir özelliği olarak çok konuşurlar. Konuşmalarında okudukları şeylere ve sanata da yer verirler.²⁴

Victor Hugo "Kadınlar zayıftır ama analar güçlüdür."²⁵ derken Taner, anaları yaşamın simgesi olarak kabul ediyor ve her kadında analık duygusunun varlığını²⁶ iddia ediyor ve bu konudaki görüşlerini şöyle dile getiriyor: "Kadın, öyle sanıyorum ki, evlensin evlenmesin, çocuk doğursun doğurmasın, her şeyden önce ana olarak yaratılmıştır. İçindeki engin sevgi kaynağında aşk ka-

21.Y.S. b.124.

22.Ç.G.G.D. s.29.

23.O.I.B.V. s.74.

24.H.D.D.B.S.s.136.

25.Ç.G.G.D. s.29.

26.H.D.D.B.S.s.97.

dar hatta ondan da çok sevecenlik vardır, özveri vardır."²

İşte anadaki bu sevecenlik ve özveri dolayısıyla analar çocuklarına daha yakındır. Babalarına, kardeşlerine anlatamadıkları bir çok dertlerini analarına anlatırlar. Analar da sabırla dinler, ellerinden geldiği kadar çocuklarına yardımcı olmaya çalışırlar. Bazen ana olmanın verdiği bir özellikle çocuklarının söylemedikleri şeyleri de anlarlar. Tüm anneler Beatris Movyan'ın annesi gibidir: "Beatris daha fazla dayanamayarak mamacığının kollarına atıldı ve hıçkırıktan sarsıla sarsıla her şeyi anlattı. Kızının sözlerini dikkatli dikkatli dinleyen tecrübeli anne Jirayir için sarfedilen bütün ağır ve küçültücü sıfatların altında çok kuvvetli bir sevginin alev alev yandığını anlamakta geçikmedi."²⁸

Analarımız bizim her şeyimizdir. Kimi zaman arkadaşımız, kimi zaman sır yoldaşımız, kimi zaman da son umudumuz olurlar. Çocukları için yapmayacakları bir şey yoktur. Gerçi babalar da çocukları için her fedakârlığı yapar ama analar onlara göre daha sabırlıdır. "O baba gibi bitmiş eseri değil, her gün bin zahmetle oluşma halindeki eseri sever. Çocuğun bitmeyen dertleriyle haşır neşir, adım adım, basamak basamak onunla birlikte bir yaşam savaşı verir. Analık denilen o tanrısal sabırla ve yine analık denen o mucizeli enerji kaynağı ile olmazları oldurur."²⁹

Peki bizim için her türlü fedakârlığı yapan ana-mız, babamız için bir şey yapabiliyor muyuz? Ne yazık ki, çevremde gördüklerim beni tatmin edici değil.

Analar babalar her şeyi yapar, yemez yedirir, giymez giydirir. Fakat çoğumuz onları ancak ihtiyacımız olduğu anda ararız. Başka zaman onların da bize ih-

-
- 27.Ç.G.G.D. s.28.
 28.K.B.A. s.52.
 29.Ç.G.G.D. s.28.

tiyacı olabileceğini düşünmeyiz bile. Tıpkı Taner'in S.S.Kalem isimli hikayesinde olduğu gibi "Gerçi Mudanya'da bir hayırsız kızı var amma böylesi olacağına olmasın daha iyi. Arsız karı, ihtiyarın üç aylıkları aldığı günler çıkagelir, allem edip kallem edip zavallının yarı maaşını çarpar kaçar..."³⁰

Analar-babalar okadar sevgi doludur ki, yalnız parasını almak için olsa bile, kendi çıkarı için babasının yanına gelse bile razıdırlar. Çünkü onları göreceklere. Çünkü çocuklarına suç bulamazlar. Bazen çocuklarının hatalarını görseler bile affetmeye hazırdırlar. Rahatlıkla "Biliyorum, diyor, nankör, Allahın belâsı yüzkarası bir mahlûk, aldığını bulduğunu o ayyaş kocasına dayıyor. Biliyorum amma neylersin, yine de evlât" diyebiliyorlar.³¹

Unutulmaması gereken bir şey varsa o da çocukların yakardaki şekilde davranmasının sebebi gene ana-babalarıdır. Onların çocukları yetiştirmede kullandıkları usullerdir. "Çoğu zaman ilk günlerin sevinci ve coşkusu ile, bir iki çocuk yetiştirme kitabı okunur. Ama bunun üstünkörü bir iki öğüdü hariç, hepsi bir kaç ay sonra unutulur. Yine anadan görme ve işitme pratik ve kolaya gelen usullerle çocuk yetiştirilmeye çalışılır."³²

Bazen eski konak yaşantısının bir devamı olarak zengin aileler, dadılar tutarak çocuklarını yetiştirmeye çalışırlar: "Beyaz elbiseli dadılar arabalarıyla gezmeye çıkarmışlardır."³³

Bazı aileler henüz çocukla ilgilenmeye hazır olmadıkları halde, çocuk yapar ve çocukları düzensiz yaşamlarına ortak ederler. Tıpkı Taner'in kahramanları gibi "Ziyan ediyorlar o çocuğu. Aydanur erken yatmalı. Si-

30.K.S.A. s.10.

31.K.S.A. s.11.

32.K.A.O.A. s.87.

33.K.S.A. s.19.

gara dumanları arasında dolaşmamalı."34

Aileler çocuklarının yetiştirilmesindeki hatalarının özrü olarak da kendi vakitsizliklerine, çalışma zorunda kalmalarına bu yüzden de çocuklarını bakıcılar eline bırakmalarına bağlarlar. Gerçekten de çoğu zaman işinden yorgun gelen anne-baba çocuklarıyla fazla ilgilenemez, onların yaramazlığına, fazla soru sormalarına katlanamazlar. Onu kısa süre içinde susturmanın çaresini ararlar. Bunun yanında bazı aileler bu konuda daha bilinçlidir. "Bir gün okuldaki müsamereye üç yaşındaki küçük kızını da getirmişti. Bu şirin ve zeki kız babasına durmadan sorular soruyordu. Bu nedir? Şu nedir? Bu niye böyle?...Hilmi Ziya da ona bakıp usanmadan uzun ve ayrıntılı cevaplar veriyordu."35

Çocuk durmadan soran, sora sora keşfeden bir yaratıktır. İki, üç yaşlarının en belirgin niteliği soru sormaktır. Bu sorular dünyanın sırrını öğrenmek ihtiyacından gelir. Taner, çocuğun davranışları ile zekâsı arasında bir ilişki kurar ve görüşlerini şöyle açıklar:

"Çocuk ne kadar zeki ise o kadar soru sorar. Önüne verilen oyuncakla oynayan ve kendine verileni geveleyip oyalanan, bu arada kimseyi de rahatsız etmeyen "uslu" çocuklardan korkun"36 der ve çocukların her davranışı ile yeni bir şey öğrendikleri görüşünü savunur: "Varlığını ses çıkararak belgelemek çocuğun da ilk kişilik belirtisidir. Bebek eline geçeni yere atarken mekânı keşfetmenin sevincini tadar. İlk defa bağırdığı zaman sesini, kulağını, gırtlakını keşfetmek sevincini duyar Yaşadığı dünya mekânında sestən yararlanmaya o çağdan başlar. Acıktığını, canının yandığını, sevincini o sesle belli eder. O sesle direnir, o sesle kafa tutar."37

34.Y.S. s.75.

35.K.A.O.A. s.102.

36.a.e. s.103.

37.Y.B.T. s.181.

Çocukların çevreyi tanıma meraklarından doğan sorular TV sayesinde daha da artmaktadır. İşte bu yüzden "Pedagoglar televizyon seyreden küçüklerin söz dağarcıklarının olduğu gibi zekalarının da televizyon seyretmeyenlere kıyasla çok daha geliştiğini saytadılar."³⁸ TV'nin pedagogların söylediği gibi faydalı olabilmesi, ailedeki büyüklerin davranışına bağlıdır. Çocukların TV'den alacağı sayısız algılamaları öğretmesi için yardımımıza ihtiyacı daha da artmış bulunmaktadır. Fakat ailelerde çocuklarla uğraşma hevesi ve sabrı uygarlığın ilerlemesi ile ters orantılı olarak azalmaktadır.

Biz "onlar çocuktur, bir çok şeyi farketmezler" deriz. Oysa onların, bizim sandığımızdan çok daha değişik ihtiyaçları vardır: "İnsan olarak tek tek değerlendirilmek, önem kazanmak, sevgi ve şefkat görmek ihtiyaçlarını dile getirdiler."³⁹

Bizim farketmez dediğimiz bir çok şeyi de farkeder ve eleştirirler. Bunun bir örneğini Haldun Taner, çocuklarla yaptığı konuşmalar sonucu şöyle tespit etmiştir: "Uykudan Önce'nin durmadan değişen spikerlerini de, programın üslûbunu da hele çocukları küçümseyip takındıkları o aşırı sevecen ve ukala tonu da pek tutmamaktadırlar. Onlar bizden eşdeğer kişi muamelesi beklemektedirler, çünkü kendilerini öyle saymaktadırlar."⁴⁰ Bu yüzden de en sevdikleri şey yetişkinleri bir yerde yenmektir. Çünkü bu sayede büyüklerle eşdeğer olabileceklerini çevrelerine kabul ettireceklerine inanmaktadırlar.

Kısaca söyleyecek olursak çocuğu yedirip giydirmekle ana-babaların görevi bitmiş sayılmaz. Ana-babaya düşen sorumluluk okula, devlete düşen sorumluluğa kıyasla çok daha fazladır.

38.K.A.O.A. s.104.

39.H.D.D.B.S. s.125.

40.K.A.O.A. s.104.

Çünkü çocuğun yeteneklerinin büyük bölümü bu dönemde gelişmektedir. Fakat çeşitli sebeplerden dolayı aile, okul öncesi bu dönemde çocuğu ile ilgilenmiyor. Okul da daha sonraki dönemlerde bu açığı kapatacak çalışmalarını gerçekleştirilemiyor. "Her çocuğa ilköğretim imkânını sağlamak yetmiyor. Okul üniforması giyince hepsi birbirine benzeyen ve görünüşte aynı depar çizgisinden eşit olarak yarışa başladığını sandığımız bu yavruların çoğu, aslında yaşam yarışına aynı çizgiden başlanıyorlar. Kimi daha depardan avantajlı, kimi depar çizgisinin kilometrelerce gerisinde bir yazgısal handikapla giriyor yarışa."⁴¹

Zaten okul öncesi dönemdeki açık kapatılmadığı sürece çocuklardan olumlu bir şey beklemek uygun değildir. Çocuğun okul öncesi yaşamında ailenin davranışları da çocuk için önemlidir. Taner, ailenin çocuğa her konuda örnek olması beklenir, diyor ve ilave ediyor: "Çocuklarımız geçmişimize karşı neden bu kadar saygısız, neden eski değerlere karşı bu kadar ilgisiz?.. diye yakınıyoruz. Biz onlara iyi örnek olduk mu ki, bu tür yakınmalara hak kazanalım?"⁴²

Ailenin görevi çocuklarını okula gönderdikleri anda bitmez. Çocuğa iyi örnek olmak, gençleri ise iyi yönlendirmek gerekir. Bu çağda insan nedenlerle, niçinlerle pek ilgilenmez. İçinden geldiği gibi yaşar. Bu yüzden de daha sonra pişman olacağı bazı kararlar verebilir. Tıpkı Haldun Taner gibi: "Bir vakitler öldürmeyi kurduğum bu adama karşı şimdi içimde büyük bir minnet duyuyordum. Utanmasam arkasından koşarak, bu manasız kadını hayatımın üstünden çekip aldığı için yüzünü gözünü öpecektim. 'Var ol koca arslan' diye söylendim.

41.K.A.O.A. s.151.

42.Ç.G.G.D. s.138.

'Sen olmasa idin şimdi ben, sükutu hayalin azabiyle ömrünü zehir etmiş bir bedbaht olacaktım. Saadetimi sana borçluyum. Çok yaşa sen, var ol.' Sonra bir kuş hafifliğiyle İnönü gezisine doğru yürüdüm."⁴³

Çoğu gençler pek farkında değildir, büyükleri de dinlemek istemezler ama, gençlik sadece bir başlangıçtır. Gelecek yıllar ümitlerle, daha çok imkânlarla doludur. Fakat her şeye birden sahip olmak arzusunda olan gençler hemen kendilerini olduğundan daha da büyük göstermek çabası içindedirler. Böylece çocukluktan kurtulduklarını zannetmektedirler ama bu davranışları sonucu bazen kötü alışkanlıklar da kazanmaktadır. "Sigara hep küçüklüğünden yakındığı yaşına da hemen bir kaç yaş katıverir. Hele bacak bacak üstüne de atıp öbür eline de bir kokteyl kadehi tutuşturunca birden tecrübeli, feleğin çemberinden geçmiş, kadınsı bir görünüm kazandıririverir aklınca."⁴⁴

Gençlikte karşı cinsle olan ilişkiler de değişmeye başlar. Taner, özellikle genç kızlardaki bu değişikliği de şöyle gözlemlemiştir: "Her sabah dişi kedi gibi peşinde üç beş erkek çocuk sürükler. Onlar lâf atarlar o bu lâfların altında kalmaz. Bazen gülümser, berikiler yılışır. Bazen durur, döner, avaz avaz bağırır, azarlar. Onları geriye püskürtür. Bir âlemdir bu küçük kızlar."⁴⁵

Tüm gençler karşı cinsin ilgisini çekmek isteği duyarlar. Bunun için de ellerinden geldiğince uğraşırlar. Fakat bekledikleri bu ilgi azaldığı anda en yakınlarını bile kırmaktadırlar. Tıpkı Harikliya'nın ablaları gibi: "Harikliya'nın ablaları evde kalmış kartabaz kızlardı. Talihsizliklerinin hıncını birbirinden almaya kalkar, olur olmaz sebeplerle birbirleriyle dalaşırlardı."⁴⁶

43.K.S.A. s.68.

44.C.G.G.D. s.151.

45.Y.S. s.16.

46.K.S.A. s.93.

Karşı cinse ilginin arttığı bu dönemde dersler genellikle ikinci plâna atılır. Türk gençlerinin bu yönünü Haldun Taner şöyle anlatıyor: "Üç yüz otuz gün dersleri serip son otuz günkü hummalı çalışması ile bütün bir yılın avareliğini kapatabilen yalnız bizim milletin gençleri idi."⁴⁷

2. Eğitim:

Sözlüklerde "Bir kimse veya bir şeyi üzerinde işleyerek güdülen amaca göre geliştirmek işi."⁴⁸ olarak tanımlanan eğitimi Haldun Taner "Eğitim, bizim istediğimiz kalıplara göre adam yetiştirmek değildir. Yüzyılın verilerine, gereklerine, bilimsel gelişmelerine göre bizi aşan, bizden çok daha iyi, dengeli, tutarlı, çalışkan, dinamik, sağlıklı ve iç neşeli, bundan dolayı da yararlı özverili, insan sıfatına daha yakışan insanlar yetiştirme özeni ve çabasıdır."⁴⁹ şeklinde açıklanmaktadır.

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşıldığı gibi eğitim, amaçlanan hedefler doğrultusunda insan yetiştirmedir. İnsanların çocukluk çağlarından başlayarak hayatlarının sonlarına kadar eğitime ihtiyaçları vardır. Her yaşta ki insana eğitimde ayrı metod uygulanmaz. Ama hemen her yaşta ki insan için en etkili metodlardan biri, belki en önemlisi "yaşayarak öğrenme"dir.

Ağlamayı silâh olarak kullanıp her istediğini yaptırmaya çalışan çocuğun bu huyundan vazgeçmesi için onu dediğini yapmadan ağlamaya bırakmak olacaktır. Ağlama sonucu istediğini elde edemeyen çocuk da bu huyundan vazgececektir.⁵⁰

47.Ö.İ. s.104.

48.Türkçe Sözlük, TDK Yay.

49.K.A.O.A.s.97.

50.a.e. s.96.

Yemek saatlerinde yemek yemeyen, aralarda yiyecek arayan çocukları bu huyundan vazgeçirmek için çocuk acıktığını söylediği anda "Vah vah, demek acıktın! Çok üzüldüm!..Ne yazık ki öğle yemeğine kadar beklemen gerek. Yemek ya kahvaltıda ya da yemekte yenir. Arada bir şey yenmez!.." Çocuğun doğal açlığı, kahvaltıyı önemsememesinin doğal bir sonucudur. Bu gerçeğe karşılaşmış olmak, ona sizin aldatmacalarınızdan, dil dökmelerinizden çok daha büyük bir etki yapacaktır."⁵¹

Çocuklarda etkili olan bu yaşayarak öğrenme metodu biraz daha büyüklerde de etkilidir. "Bir muallimin muavini düşünün ki, etüt saatlerinde sınıfa münazara yaptırıyor. Başkalarının görüşünü ve düşüncesini sabırla, dikkatle dinlemeye sizi alıştırtıyor.

Sınıfın futbol takımının formasını, yemekhanedeki masaya alınacak sürahilerin biçimini oya koyduruyor. Çoğunluk neyi isterse herkesi ona uyduruyor. Farkına varmadan, daha teorisini bilmeden pratiğe balıklama dalarak demokrasiyi öğrenmişsiniz."⁵²

Yaşayarak öğrenme her yaştaki insanlar için en etkili öğrenme metodudur dedik. Bunun yanında kalıcı bilgilere de yaşayarak öğrenme sayesinde sahip oluruz. İşte bu yüzden de öğretici özellikte olan kişilerin davranışlarını mümkün olduğu kadar kontrol altına almaları gerekir. Çocuklar ailelerinde, öğrenciler öğretmenlerinde her şeyin en doğrusunu, en idealini görürler. Kendi davranışlarını onların davranışlarına benzetmeye çalışırlar. Bu yüzden "En görgüsüz ana-baba bile terbiyeleleri bozulmasın diye çocuklarının önünde kavga etmezler."⁵³ etmemelidirler. Çocuklar henüz bir şey anlamaz demek yanlışır. Çünkü çocuk eğitimi ile uğraşan uzmanlar Dr.

51.K.A.O.A. s.95.
52.Ç.G.G.D. s.173.
53.Ö.İ. s.162.

Dadson ve Dr.Bloom'a göre 0-4 yaşlarındaki çocuklardaki kolay ve doğrudan doğruya algılama yeteneği⁵⁴ vardır. Bu yüzden 0-4 yaşlarındaki çocuğu bile tehdit ile, aldatmaca ile değil, akıl ve sağduyu yoluyla eğitmek gerekir.

Yaşayarak öğrenmeden başka bir de "soru-cevap" metodu vardır. "Soru-cevap metodu insanları düşünmeye zorlar. Soru sorma, karşımızdakinden bir çeşit fikir doğurtmadır."⁵⁵

Haldun Taner, eğitime gereken önemin verilmediğini bu yüzden de eğitimde bir çok aksaklıkların ortaya çıktığı görüşündedir. Bu görüşlerini kendisinin de öğrenim gördüğü Galatasaray Lisesi'nden örnekler vererek açıklıyor. "Evet yozlaşmanın başlangıcı işte okulun gelenegine vurulan bir darbe ile başladı. Tamburun yerini zil aldı. Gelenegin yerini tekdüzelik, sıkı ders disiplininin yerini yavaş yavaş genel gevşeklige ve rahatlığa uyuş ya da uyduruluş."⁵⁶ Bunun sonucunda öğrenciler girdikleri sınavlarda başarılı olamıyorlar.⁵⁷

Eğitimde gösterişe yer verilmemeli görüşünde olan "Yaz Boz Tahtası" yazarı, Türkiye'nin sayılı liseleeri arasında yer alan Galatasaray Lisesi'nde bile gösteriş için bazı yanlış davranışların olduğunu söylüyor: "Biz o sırada Malumat-ı Vataniye dersinden yazılı yoklama oluyorduk. Atatürk'ün gelişini görmedik ama, koridordaki telâştan meseleyi anladık. Artık al gözünü sınıfın korigora bakan camekanlarından alabilirsen. Atatürk'ün geldiği anlaşılınca ihtiyatlı hocamız heyecanlanıp şaşırma-yalım diye, ayaküstü, bize sorduğu suallerin cevaplarını da anlatıverdi."⁵⁸ Öğretmen öğrencilerine ve kendine güvenmiyor. İşini sağlama bağlamaya çalışıyor. Oysa öğren-

54.K.A.O.A. s.96.

55.a.e. s.133.

56.Ç.G.G.D. s.196.

57.a.e. s.198.

58.S.Y.Y. s.67.

ciler bilmedikten sonra o an biliyormuş gibi görünmelerinin bir anlamı yoktur.

Öğrenci, öğretmenin yukardaki tarz davranışıyla iyi not almış olabilir. Fakat kendine güveni olmayan, bilgisine ve öğrencisine güvenmeyen öğretmenin öğrenci gözünde pek değeri yoktur. "Öğrenci kişiliğini, seciyesini, yürekliliğini, toleransını takdir edeceği hoca arar. Bunu bulamazsa, karşısındaki dünyanın en büyük uzmanı olsa, bilimini alır, adamı posa sayıp bırakır."⁵⁹

Öğretmen bilgiçlik taslamadan güler yüzle yanlışları düzeltecek. İyi bilenleri yüreklendirecek. Eleştirileri de öğrencilerin moralini bozucu, onları korkutucu değil de iyiye yöneltici şekilde olmalıdır. Öğretmen gerektiğinde başarıyı ödüllendirmesini de bilmelidir. Böyle davranan bir öğretmenin ödülü, bir şey öğrenmenin verdiği mutlulukla parlayan bakışlardır. Haldun Taner'e göre "Bir insana bir şey öğrettiniz, ona yeni bir pencere açtığınız zamanki o parlayan bakışlar var ya, hocanın en büyük mükâfatı budur. Bu bakışların behzerini dünyada başka hiç bir yerde bulamazsınız."⁶⁰

Taner, bir ülkenin beyni olarak kabul ettiği üniversiteler⁶¹deki öğretmen-öğrenci ilişkisi üzerinde de durur ve üniversitelerde görev yapan öğretmenleri eleştirir: "Genel görünüş hocaların gençlerin sorunlarını, görüşlerini küçümsedikleridir. Ellerindeki not vermeme meyyidesinin baskısı ile hocalar kuşağı tek yanlı olarak uzmanı oldukları bilimi olduğu gibi, çok su götürür dünya görüşlerini de gençlere telkin etmeyi olağan görmüşlerdir. Onlarla anlaşamayacaklarını anlayan gençler de, köprüyi geçinceye kadar alttan almak taktiğine başvurmuşlardır."⁶²

59.H.D.D.B.S. s.123-124.

60.Ç.C.G.D. s.221.

61.H.D.D.B.S. s.121.

62.a.e. s.123.

İnsanların bazı konularda bilgi sahibi olması yeterli değildir. Eğitim, yalnızca bilgi vermekle kalmamalı, bu bilgileri faydalı olacak şekilde kullanmayı da öğretmelidir. Her hangi bir okuldan mezun olan öğrenci, okulda edindiği bilgileri hayatta kullanabilmelidir. Çevre, okuldan ve öğrenciden verimli olmasını bekler. Beklediğini bulamayınca da "Arifiye Enstitüsü mezunları henüz basit bir araba yapmasını bile beceremiyorlar. Ne anladım ben enstitüden."⁶³ der.

Atatürk, toplumların kalkınmasında eğitimin çok önemli yeri olduğunu biliyor, bu yüzden de eğitime büyük önem veriyordu. Haldun Taner Atatürk'ün eğitim konusundaki amaçlarını da yazılarında dile getirmektedir: "ABC'yi öğretecekti tüm millete. ABC'den sonra ÇDE gelecekti. İlkokul mecburiyeti ile tüm milleti okutacaktı. Ondan sonra liseye, üniversiteye geçirecekti. Hepsi okumuş yazmış, hepsi bilinçli bir toplum yaratacaktı. Öyle bir toplum ki, demogojiye papuç bırakmasın. Öyle bir toplum ki, orada terör de, diktatörlük de barınmasın..."⁶⁴

3. Din- Namus

İnsan bir şeylere inanmak, bir şeylerden destek almak ihtiyacı içindedir. Bu yüzden Allah, ilk insandan başlayarak değişik dönemlerde kitap ve peygamber göndermiştir. Gönderilen bu peygambere inanç zayıfladığı anda bir başka kitap ve peygamber gönderilerek insanlar tekrar doğru yola çağrılmıştır. En son gönderilen peygamber Hz.Muhammet ve ona gönderilen kitap da Kur'an'dır. Bizim inanışımıza göre bir daha kitap ve peygamber gönderilmeyecektir.

63.Ş.Y.Y. s.93.

64.C.G.G.D. s.222.

Allah tarafından gönderilen kitaplar yanlış yorumlanmaya başladığında bir başkası gönderilmiş ama önceki de tamamen ortadan kalkmamış, çeşitli yorumlarıyla insanlar tarafından bugün de kabul edilmektedir. Bunun sonucu olarak da, şu anda dünyada çeşitli din ve inanışlar vardır. Her dinin ibadet şekli ve yeri değişik özellikler taşır. Bizim dinimize göre "Ramazan" ayı ve "Cuma" günü diğer ay ve günlere göre daha çok ibadet yapılan ay ve gündür. "Aylardan Ramazan, günlerden de Cuma olduğu için mezarlığın içindeki mescit gibi kullanılan Türk tipi evin hoparlöründen vaizin Hz. İbrahim'in kıssasını anlatan yumuşak sesi geliyor. İkişer üçer kişilik gruplar halindeki on beş yirmi mümin ya abdest alıyorlar ya da almış öğle namazını bekliyorlardı."⁶⁵

Her dinde ölümlere karşı yapılan işlemler farklıdır. İslâm dininde ölümler, dinin esaslarına uygun olarak yapılan mezarlara, dini törenlerle konur. Ölümlere karşı olan davranışlar ve mezar şekilleri milletleri ve dini belirtir. Türk milleti ölümlerine değer vermiş bu konuyla ilgili duyguları şiirlere de konu olmuştur. Bir Türk için vatan, şehidlerinin kabrinin bulunduğu yerdir. Bu duygu Yusuf Ziya Ortaç'ın "Türk'ün İstanbul'u" şiirinde şöyle dile getiriliyor:

Diyorlar: "Burada Türk'ün nesi var?

Eski saltanatın vîrânesi var!..

Ne minarelerden, ne kubbelerden,

Ne şehidler yatan şu türbelerden

Yükselen ilâhî manaları siz

Göremez, duyamaz, sevemezsiniz!

.....

Ey burada Türk'ün nesi var diyen,

İçinde köpüren gayzı artık yen!

İşte, bu kavuklu taşlar bizimdir,
Burada dökülen yaşlar bizimdir!..

Bir şehid anası için öz vatan
Bu siyah selviler altında yatan
Oğlunun kabri de olmazsa eğer
Artık o garibe yoktur başka yer!..⁶⁶

Faruk Nafiz'in "Tevekkül" isimli şiirinde ise insanların yanlış davranışları sonucu cennet benzeri dünyanın cehenneme döndüğünü anlatan şair, dünyanın tekrar cennet gibi olması için insanların nasıl davranması gerektiğini de söylüyor:

".....

Alnımız secdede bulsun bizi her lâhza ezan,
Ve hazin ömrümüzün her günü olsun ramazan,
Zikrimiz arşı geçip ferşe kadar yükselsin."⁶⁷

.....

Mehmet Akif "Çanakkale Şehitlerine" isimli şiirinde şehitlerimiz için neler yapmak gerektiğini dile getiriyor. Ziya Gökalp ise "Köylü Şiirleri" ismiyle bir seri şiir yazmıştır. Bu seride sıra ile Oruç, Ezan, Namaz, Zekat ve Bayram isimli şiirler yer almaktadır.

Türk edebiyatı içinde yukardaki örneklerin benzeri şiirler çoktur.

Türklere ait mezarlara yabancı ülkelerde de rastlamaktayız. "Yaşlılar vaktiyle orada bir Türk mezarı bulunduğunu hatırlamışlar. Pesmî makamlar ise müdahale etmiş, bu sefer Fransızca kitabeli ve üstü kavuklu iki mezar taşı yaptırılarak ölümlerimizin başına konulmuş."⁶⁸

66. Yanardağ, s.81-82.

67. Heyecan ve Sükûn, s.179-180.

68. B.M. s.36.

İslâmiyete göre hiç bir alanda zorlama yoktur. Aksine kolaylaştırma vardır. İnsanların birbiriyle kardeşliğini kabul eden bir dindir. İnsanlarda bazı duyguların daha yoğun olarak bulunması da islamiyetin bir özelliğidir. "Sen onun oruçlu olduğuna inanıyor musun? O ne hinoğlu hindir o, o ne kahpe dinli kızılbaştır o! Müslüman olsa acımak bilir. Görmedin mi gazetede ölüm haberlerini okurken nasıl parlıyor gözü. Cami avlusunda gezişi neden? Cenaze görmek için. Sanki ölenlerin ömrü bununkine eklenecek. Kötü yürekli vesselam."⁶⁹

İnananların acıma duygusunun daha yoğun olduğu görülüyor. Bu acıma duygusu yalnızca insanlara yönelik değildir, bitki ve hayvanlara karşı da bu duygu görülmektedir.

"Bir Kavak ve İnsanlar" isimli hikâyesinde Taner, insanların tabiata karşı tavrını ortaya koyuyor. Bir fabrika inşaatı için yer kazanmak amacıyla ağaç kesen fabrikatörü çevredekiler ikna edemiyor ve fabrikatör "Günah da ne demekmiş" diye bağıırıyordu. Bize ağaç değil, yer lâzım yer... Zaten neye benziyordu. Tek başına sipsivri bir ağaçtı."⁷⁰ diyor, hikâyenin sonunda da gülünç durumlara düşüyor.

İslâmiyetin gerektirdiği ibadetlerin yerine getirilmesi için önceden bazı şartların hazırlanması gerekir. Bunlardan biri de temizliktir. Türk milletinde bu dini geleneklerinden dolayı temizlik diğer gelişmiş ülkelere göre çok daha önceden vardır.⁷¹

Din insanları bir araya getiren, birlikte hareket etmelerine sağlayan etmenlerin başındadır. Bu yüzden de bazı açığözler dini kendi çıkarları için kullanmaktadır. "Ramazanın geldiğini, sokakta çoğalan bereli-

69.Ş.Y.Y. s.44.

70.K.S.A. s.183.

71.B.M. s.16.

lerden, minarelerdeki mahyalardan ve iftar topundan önce gazetelerin manzarasından anlamak mümkün...Üçüncü sayfaların hepsinden insanın yüzüne bir gülsuyu kokusu ayınları çatlatarak vaaz eden davudî bir imam sesinin yankısı taşar gibi oluyor."⁷²

Gazeteler dini bakımdan özel gün ve aylarda özel sayfalar, yazılar ayırarak inananlar sayesinde tirajını artırmaya çalışıyorlar. Bu gazeteler ki, büyük kitlelere seslenecek, olumsuzlukları tenkit edecektir. Fakat daha önce kendisi tenkit edilecek şekilde hareket etmemelidir. Taner, bu konuda şöyle diyor:"Kimin kime ne demeye hakkı var? Birinin gayesi oy, öbürününkü tiraj. Yarınki seçimlerde oy pusulası ile beraber bedava bir Kısas-ı Enbiya hediye edecek partiyi aynı eseri ramazanda tefrika edip okurlarına sunmuş gazete mi tenkit edecek?"⁷³

Görüldüğü gibi, ihtiyacı olanlar, uygun buldukları yerde, inananların duygularına seslenecek yolu buluyor, dâni, çıkarlarına alet ediyorlar. İşte böyle durumlarda insanlarımızın uyanık olması, onların bu tür oyunlarına alet olmaması gerekir. Bunun için de din adamlarımızın gereken olgunlukta bulunması⁷⁴ ve cemaatini aydınlatması gerekir. Genellikle köylerdeki insanlarımız imamların etkisi altında çok kalır. Bu yüzden köye din adamlarını gönderirken dikkatli olmak gerekir: "İlk şart köye okumuş imam, uyanık imam, inkılâbı hazmetmiş imam göndereceksin. Ne denirse densin, köy her işte imamın peşinden gider. Köye aydın imam gönder...Bak o zaman ne oluyormuş."⁷⁵

NAMUS

Türkler millet olarak namusuna çok düşkündür. Namus için hiç gözünü kırpmadan ölümü göze alabilirler.

72.O.I. s.38.

73.a.e. s.39.

74.K.A.O.A. s.82.

75.Ş.Y.Y. s.94.

Namusuna gelebilecek bir leke vatanına gelebilecek bir tehlike kadar önemlidir. Anadolu insanı bu konuda biraz daha hassastır. Arkadaşının namusu kendi namusu kadar önemlidir. Nitekim "Kaptanın Namusu" isimli hikâyesinde Taner bunun güzel bir örneğini veriyor. Bu hikâyede Sadık, yanında çalıştığı kaptanın namusunu kurtarmak için kaptanın hanımını yaralamış ve hapse girmiştir. Fakat bu hapislik onu hiç üzmez. "Sarı sakalları uzamış bu yanık yüzde en küçük bir pişmanlık eseri yoktu. Bu kalın ses-te, bu dik duruşta, bu sert bakışlarda vazifesini yapmış bir insanın vicdan rahatı okunuyordu."⁷⁶ Namus meselesi için adam öldürenlere fazla ceza verilemeyeceği görüşündedir Taner. Verseler de umurunda değildir. "İsterlerse assınlar be...Vız gelir."⁷⁷

Müslümanlıkta affetmek büyüklüktür. İnanan kişiler affedicidir. Ama iş namusa dokununca affetme diye bir olay Türk insanından beklenemez. "Zülfikar belki de bir büyüklük yapardı. Ne var ki, herif anasına sövmüştü. Bunu affedemiyordu."⁷⁸

Türkler çoğu zaman namus konusundaki cezayı başkalarına, hatta, adalete bırakmazlar. Mutlaka kendi cezalandırmalıdır. "Alimallah iş namusa dokununca, kaptan da bir çokları gibi kendini kaybeder. Eli kelepçeli filan bakmadan Sadık'ı oracıkta ıslak kaldırımların dibinde temizleyiverirdi."⁷⁹

İslâm dinine göre her davranış her zaman, herkesle yapılmaz. İnsanlar davranışlarında ölçülü olmak zorundadır. Fakat başka inanışlara göre, bizim normal karşılamadığımız bazı davranışlar çok normal karşılanabilir. "Beni aptal mı zannediyorsun? İnsan kardeşi ile sokak ortasında şapur şapur öpüşür mü? Yoksa siz kızılbaş oldunuz da benim haberim mi yok?.."80

76.K.S.A.	s.157.
77.a.e.	s.158.
78.Ş.Y.Y.	s.160.
79.K.S.A.	s.160.
80.a.e.	s.88.

Başka ülkelerde normal karşılanacak bizde anormal olan bir çok olay da vardır. Almanya'daki bir vatandaşımızın dilinden bu konudaki düşünceler şöyle örnekleniyor:

"Bazen tanıdığım tanımadığım erkekler bana sözar:

-Nasıl, garımı beğendin mi? deyî,

-Zer şön dirim. Gahgahayla güler. Biri bunu bana dise, elimiz gan olur maazallah."⁸¹

4. Batıl İnançlar:

İnsanlar daima bir şeylere inanmak ihtiyacı duyar. İyi şeylerin olmasını istiyor, gelecekte o şeylerin olup olmayacağını merak ediyorsa fallara baktırır, Taner'in hikâye kahramanı Judith gibi: "Judith, tersine çevirip soğuttuğu fincanı ile sarışın, mavi rübanlı hanımın yanına süzüldü. Anlaşılan, onun kahve falı otelde ün yapmıştı. Üç kadın şimdi birbirlerine sokulmuşlardı. Gözünü telveden ayırmadan, alçak sesle, gaibden haber veren büyücüyü, ciddi ciddi dinliyorlardı."⁸²

Kimi de başına gelen olayları "nazar"a bağlar. "Nazar haktır beyim, dedi. Biz bunu böyle bellemişiz. Türküydü, gâvuruydu, yüzlerce kızı çıkıyor istasyona... Eh yakışıklı da delikanlı. Bir tanesi kem gözle baktıysa tamam."⁸³

Nazara inanan kişiler, ona uğramamanın kendilerince çaresini de şöyle buluyorlar: "Hele marongoz Halil'in gözünü de denemiş. Nazara gelmemek için kendi kendine okuyup üflüyor, nerde tahta görürse tak tak vuruyor.

81.Y.S. s.114.

82.O.İ.B.V.s.191.

83.Ş.Y.Y. s.35.

Bir tütsülenmediği kaldı."⁸⁴

Başına kötü bir olay geldiğinde o olayın geçmesi için çalışmaya başlamaz da insan, hemen adaklar adar.⁸⁵ Oysa ne kadar adak da adansa çalışmadan, uğraşmadan hiç bir şey olmaz.

Fal bakmanın da çeşitleri vardır. Kimi kahve falına, kimi suya, kimi de el falına bakar. Görünüşte birbirine çok benzeyen ellerin çok çeşitleri, marifetleri olduğunu Kızıl Saçlı Amazon isimli hikâyesinde Taner şöyle anlatıyor: "Ellerin de susup konuştuğunu, gülüp ağladığını, kızıp homurdandığını ben ondan öğrendim. Ellerin de dalgını oluyormuş meğer. Onların da cömerdi ve nekesi, naziği ve nobranı, iyimseri ve kötümseri var. Eller gösterdi ki, hep almaya alışmış; eller var yine sırf vermek için yaratılmış."⁸⁶

Elleri insanın iç dünyasının bir aynası olarak kabul eden⁸⁷ Taner, fal ve falcılara karşı olan fikirlerini de Kızıl Saçlı Amazon isimli hikâyesinde şöyle açıklıyor: "Elden insana, insandan yıldızlara ve dolayısıyla geleceğin sırlarına atlayıvermek, bana oldum olasıya normalüstü bir sezgi gibi göründü. Bundan ötürü falcılara karşı daima korku ile karışık bir saygı beslemişimdir."⁸⁸

5. Spor:

İnsanlar boş vakitlerini değerlendirmek, bazı duygularını tatmin edebilmek için kendilerine çeşitli uğraşılar bulur. Kimi iş saatleri dışında çiçeklerle, kimi hayvanlarla, kimi pullarıyla uğraşarak zamanını

84.Ş.Y.Y.	s.112.
85.K.S.A.	s.163.
86.a.e.	s.138.
87.a.e.	s.137.
88.a.e.	s.137.

değerlendirir. Kimileri ise sporla iç içedir.

İnsanlar ve spor o kadar iç içedir ki, büyük kit-
lelere seslenen gazeteler spora yer vermek zorunda ka-
lır. Çünkü spora yer vermeyen yayın organlarının tirajı
diğerlerine oranla oldukça düşüktür. Haldun Taner "Çok
Güzelsin Gitme Dur" isimli kitabında bu konuyu örnekler-
le şöyle açıklıyor: "Yeni İstanbul isimli gazete yayın
hayatına başladığı anda iktisadî araştırmalara bolca
yer veriyor, sanat ve kültür de gazetenin onur ve pres-
tijini artıran ayrı bir önem taşıyordu. Spora gazetede
büyük yer ayrılmayacaktı. Maçlar kısaca özetlenecek,
goller takıma mal edilerek anlatılacak, cehtilmen spor-
culara ödüller verilecekti."⁸⁹ Fakat bu düşünce yayın
hayatını uzun süre devam ettiremedi. Ve Türkiye'de ilk
gündelik spor gazetesini çıkardı.⁹⁰

Büyük kitlenin sporla ilgilendiğini söyledik.
Şüphesiz sporun en çok ilgi çeken dalı da futbol. Fut-
bolu gerilim dolu bir spor⁹¹ olarak niteleyen Taner,
hikâye kitaplarında futbol ve futbolcular hakkındaki
fikirlerini de açıklamaktadır. "Futbol demek, haksızlı-
ğa da efendice boyun eğmektir. Üzülerek kabul etmek, ama
erkekçe ve susarak. Bir kuralı var bu oyunun. Buna bo-
yun eğiyoruz. Baştan daha. Yazı-turaya boyun eğiyoruz.
Bizden hızlı koşanın bizi takmasına, bizden iyi vuranın
golü atmasına boyun eğiyoruz."⁹²

Futbol maçı anında oyuncuların buldukları yer-
lerin özelliklerini ise Taner şöyle açıklıyor: "Bilirsiz-
niz elbet, takımın en nankör yerleri yan haflardır. O-
yunda en çok çalışan, didinen, helak olan onlardır. Ger-
çi santrhaf da onlar kadar yorulur ama, o ne de olsa
santrhaftır, takımın belkemiğidir. Halbuki yan hafları

89.Ç.G.G.D.	s.201.
90.a.e.	s.201.
91.Y.B.T.	s.86.
92.O.İ.B.V.	s.170.

kimse alıp satmaz. Zavallılar kan ter içinde bir yandan forveti besleyip akına yardım edeceğiz diye ileri geri helâk olur dururlar."⁹³

Haldun Taner, bugünkü futbolu çağımızın modası ve dünyamızın aynası olarak isimlendiriyor⁹⁴ ve futboldaki olumsuz değişimleri eleştiriyor: "O zamandan bu zamana futbol da hayli değişmiş. Gitgide kabalaşan, hırçınlaşan, azıttıkça azıtan, eski estetiğinden uzaklaşıp şike ile, hile ile, gizli faülle, açık faulle karşısındakinin canını tehlikeye koyan delice saldırılarıyla çirkin bir önegeçme yarışı olmuş."⁹⁵

Bir önegeçme yarışı olduğu için de, hakkıyla öne geçemeyen takım futbol dışı çabalarla öne geçmeye çalışıyor. "Oyunun son onbeş dakikası sinirlilik, telâş, şaşkınlık. Kavgaların hep bu son anlarda çıkışı bir tesadüf olmasa gerek. Güç ve sinir stokunun tüketildiği dönemdir bu."⁹⁶ Oyunun son dakikalarındaki bu gerginlik seyircileri de etkiler. Taner, bugünkü futbol hakkında ise şöyle düşünüyor: "Futbol, anlaşılıyor ki, bugün bir savaş ersatçı olmuştur. Onun için, futbolcuları ve seyircileri böyle histerikçesine, böyle gözünü kan bürümüşçesine kendinden geçiriyor."⁹⁷

Futbolcuların eleştirisi de Taner'in kitaplarında yer almıştır. Eskiden futbol para için değil, bir ideal için, zevk için oynanırmış. Para için takım değiştiren sporcuları pek hoş karşılamazlarmış.⁹⁸ Fakat bugün bunun tamamen tersi bir anlayış hakim. Hangi takım en çok parayı verirse oyuncu o takımda oynuyor. Bugün futbolcularda renk aşkı, takım aşkı diye bir anlayış artık yok. Futboldaki başarısızlığın bir sebebi de işte

-
93.Ş.Y.Y.	s.102.
94.Ç.G.G.D.	s.202.
95.a.e.	s.201.
96.O.İ.B.V.	s.170.
97.Ç.G.G.D.	s.202.
98.Ö.İ.	s.108.

bu transfer meselesine bağlanıyor. Bol para içinde, istediği şekilde hareket eden futbolcularda artık oyun oynama isteği kalmıyor. Bunun suçlusu olarak da, Taner, yöneticileri görüyor.⁹⁹

Sporcunun başarılı olabilmesi için bazı kurallara uyması gerekli görülür. Düzenli çalışmalı, düzenli bir hayat yaşamalıdır. Sporcu sağlığını bozacak şeylerden de uzak durmaya çalışmalıdır. Fakat bugün sporla uğraşanların çoğu hak etmeden, kolayca aldıkları paralarla spor dışındaki şeylerle uğraşıyorlar. "Kendilerine konan yasakların hiç birini de kendi deyimleri ile (takmadan) şu ölümlü dünyada gençliklerinin keyfini güzel güzel çıkarıyorlar. Bunun parlak sonucunu da maşallah düşük rekorları ile, ilk seçmelerde elenmeleri ile, mahalle futboluna taş çıkartan oyunları ile sergiliyorlar."¹⁰⁰

Haldun Taner. Yalıda Sabah isimli hikâyesinde de kahramanı Necmi Bolayır vasıtasıyla bugünkü sporcuların yaşantısını şöyle anlatıyor: "Cüneyt, yaktığı sigarasının dumanını, önemli bir şey düşünür gibi Kumkapı meyhanelerine doğru savurdu.

-Antrenmana mı? diye sordu, Necmi Bolayır.

-Kızılcahamam'a kampa, diye cevap verdi Cüneyt.

-Allah'ın günü o diskotek senin, bu diskotek benim sürt Allah kerim, gece yarılara kadar da işinüş..

Kamp da antrenman da boş, dedi. Size harcanan paraya yazık."¹⁰¹

Futbolcular da insandır. Onların da çeşitli ihtiyaçları olacaktır. Belki çoğu kişi Necmi Bolayır'ın yukardaki fikirlerini fazla sert bulabilir. Ama sporcu tüm insanlardan daha ölçülü olmak zorundadır. Ancak o

---

99.Y.B.T. s.175.
100.Ç.G.G.D. s.149.
101.Y.S. s.45.

zaman başarılı olabilir.

Futbolun bir özelliği de kolektif bir spor oluşudur. Oyuncular trübünden gelecek olan alkışlar için değil de takım için oynadığı anda başarılı olur ve uzun yıllar adı dillerde dolaşır. Futbolun kolektif bir spor olma özelliğinden dolayı, futbolcular tek başlarına olunca beceriksiz, sakar olurlar. İtişip kakışmadıkları, kendilerine bakılmadığını sandıkları anlarda hüznü bir görünüşleri vardır. "Futbolcuların özel bir hayatları yoktur. Kamp, stad, antrenman, maç, klüp; klüp, maç, antrenman, stad, kamp."¹⁰² Bütün bu koşuşturma içinde sevindikleri ve üzüldükleri anlar olacaktır. Tüm insanlar gibi futbolcular da "Sevinçten ağlıyorlar, gol yince ağlıyorlar."¹⁰³

Toplumumuzda en sevilen, en ilgi çeken konunun futbol olduğunu söyleyen Taner, "Dünya Futbol Kupası Turnuvası bir aydır tüm dünyayı camekânlı kutu önünde topluyor. Kimsenin başka şey göreceği hali yok."¹⁰⁴ diyor.

Devlet yönetimi ile spor arasında da ilişki kuran Taner, spordaki başarısızlığa yöneticilerin buldukları bahaneleri yeterli görmüyor. "Düzensiz, tutarsız bir ülkede elbet spor da başıboşluğu yansıtan bir ayna olacaktır. Yerlerini muhafaza etmek isteyen yöneticiler istedikleri dere lerden tonlarla su getirsinler, bu çocukça bahanelerle kimseyi kandıramayacaklardır. Allah'a şükür spora da politikayı soktuk, onu da kuşa çevirdik."¹⁰⁵

Türk insanının, çeşitli alanlarda bir çok eksiklikleri vardır. Bilgi, çalışma, araç-gereç gibi. Bu eksiklikler onu sadece millî onurun sözkonusu olduğu alanlarda rahatsız eder. "Sistemsiz, taktiksiz, rasgele oynayan, ama millî onurun bahis konusu olduğu zorlu imti-

---

102.O.I.B.V. s.165.
 103.a.e. s.173.
 104.Ç.C.G.D. s.201.
 105.Y.B.T. s.170.

hanlarda şahlanıp coşarak bilgisizliği, idmansızlığı, nefessizliği, enerji ve heyecanı ile telafi edip olmayacak galibiyetler kazanan yalnız bizim millî takımlarımız olmuştur."¹⁰⁶

Futbolda ya da diğer bazı dallarda dünya çapında pek başarılı bir millet değildik ama güreşte yıllar önce çok iyi dereceler almış sporcularımız vardı. Diğer dallardaki başarısızlığımızı güreşteki başarılar ile avunarak unutmaya çalışırdık. "Fi tarihinde yedi sıklette altın madalya kazanan şanlı güreşçilerimizle övünürdük."¹⁰⁷ Fakat artık o başarılar da çok gerilerde kaldı. Güreşteki bu başarısızlığımızın sebebini Fila Başkanı Milan Ercegon şöyle açıklıyor:"Artık dünyada yaş diye bir şey kalmadı. Türk güreşçileri minderdeki hızlı tempoya ayak uyduramadıkları için başarılı olamıyorlar."¹⁰⁸

6. TRT

Tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de en etkili yayın organları televizyon ve radyodur. Haldun Taner TRT'yi "Büyük kitlelere seslenen ve çok kolay beyin yakayabilen bir telkin makinesi..."¹⁰⁹ olarak tanıtmaktadır.

Bugün bir çok aile gazete alamamakta, dergilerden faydalanamamaktadır. Fakat hemen her evde televizyon ve radyo bulunmaktadır. Bunların yayınları da büyük kitleler tarafından takip edilmektedir. İşte bu yüzden Taner'in dediği gibi, en kolay etki edebilen bir telkin vasıtasıdır. O halde bu yayın organlarından gerektiği şekilde faydalanılmalıdır. Bunun için de yayınların

---

106.Ü.I. s.104.
 107.Y.B.T. s.170.
 108.a.e. s.171.
 109.H.D.D.B.S. s.159.

dikkatle seçilmesi gerekir. Fakat bu dikkati bizim radyo ve televizyonlarımızda göremiyoruz. Bir çok alanda olduğu gibi TRT'de de siyaset önemli bir yer tutar. İktidarlara göre TRT yönetim kurulları değişir, programlar o partiler isteği doğrultusunda düzenlenir. Taner, dünyanın çeşitli ülkelerinin televizyonları ile Türk televizyonlarını yayınları bakımından karşılaştırıyor ve şu sonuca varıyor: "Dünyanın hiç bir yerinde televizyon, parti tartışmalarına bu kadar yer vermez. Haber bültenlerinin içeriğini daha çok objektif yurt ve dünya olaylarının informasyonu oluşturur."¹¹⁰

TRT'nin yayınlarına dikkat etmesi, programların özenle seçilmesi, Türk milletinin faydası açısından önemli olduğu kadar, yabancılar üzerindeki etki bakımından da önemlidir. Çünkü yayınlar sade Türkiye'de değil komşu ülkeler, yabancı temsilciler tarafından da seyredilmektedir.¹¹¹ Yabancıların da izlediği düşünülerek Türk milletini kötüleyici, aşağılık durumlara düşürecek yayınlara yer verilmemeli, yayınlarda yapılacak en iyi şey yapılmalıdır.

TRT, yayınlarının arasında bazı edebiyat eserlerine de yer vermektedir. Bazı romanlar televizyon ya da radyo yayınlarına uygulanarak yayınlanmaktadır. Son yıllarda TV'de yayınlanan romanların seçimi kadar, o romanların yayınlanış şekli de önemlidir. Romanın yayınında görevli kişiler eseri iyice tanımış olmalıdır.¹¹² Haldun Taner'e göre bir roman televizyon ya da radyoda yayınlanacaksa sadece ismini söyleyerek başlatılmamalıdır. Yayına başlamadan önce o roman yazarı, özelliği ile ilgili bilgiler anlatılarak seyirci esere hazırlanmalıdır. Eserin yayını bittikten sonra da eleştirmenlerden, romancılardan, tarihçilerden ve halk temsilcilerin-

110.Ç.G.G.D. s.128.

111.Y.B.T. s.199.

112.K.A.O.A. s.148.

den oluşturulan grubun yaptığı bir açığoturuma yer vermek gerekir. Böylece dizi bilinçli bir şekilde başlatılır, bilinçli bir şekilde sonuçlandırılırsa daha iyi anlaşılır.¹¹³ Fakat bu bizim yayın organlarımızda rastlanmayan bir durumdur.

Böyle olsa seyirci yorulmadan, kendini zorlamadan kültür de kazanmış olur. Bizim yayın organlarımız yukarda belirttiğimiz şekildeki yayınlar yerine, dizinin rejisörü ve aktörlerini söyletmeyi yeterli görüyorlar¹¹⁴ ve iyi bir eğitim aracı olan televizyon ve radyodan yeterince faydalanılmıyor.¹¹⁵

7. İnsanlarımız ve Devlet:

Canlılar içinde yalnızca insan çok uzun süre başkalarının bakımına muhtaçtır. Doğduktan sonra bir iki yıl kuçakta taşınacak, yedirilecek, giydirilecek. Daha sonraki yıllarda belki kendi yiyip giyecek ama bir iş, ev bark sahibi oluncaya kadar ana-babasının maddi-manevî desteğine ihtiyacı vardır. Yaşlandığı zaman gene kendi kendisine yetemez. Başkalarının yardımına, desteğini bekler.

Kısaca insanlarımızın hemen her yaşta yardıma ihtiyacı olmaktadır. Peki ona bu yardımı kim sağlayacak ya da sağlamakla görevli. Tabii ki çalışacak gücü olduğunda kim adına çalışmış ya da çalışacaksa, o da muhtaç olduğu anda, insanının yanında olacaktır. Bu görev devlete düşmektedir.

Fakat devlet, bizim ülkemizde maalesef bu görevini gerektiği gibi yerine getirememektedir. İnsanları

113.K.A.O.A. s.149.

114.a.e. s.203-204.

115.a.e. s.203.

için yeteri kadar maddi imkân hazırlayamıyor ve bu yüzden hırsızlıkların artmasına sebep oluyor. İnsan aç yaşayamayacağına göre mecburen çalışmak zorundadır. Çalışacak imkânı olmayınca da çalmak zorunda kalacaktır. Nerdeyse "Kızıl Saçlı Amazon" isimli hikâyesinde Taner'in "Hırsızlık bu mahallede olağan şeylerdendi."¹¹⁶ dediği gibi, ülkenin genelinde hırsızlığı olağan saymaya başlayacağız.

Maddi imkânsızlıklar o kadar arttı ki, bir ailede ne kadar kişi varsa hemen hepsinin çalışması hem de gücünün sonuna kadar çalışması gerekmektedir. Tıpkı Taner'in "8'den 9'a Kadar" isimli hikâyesindeki kadının maddi imkânsızlıklar yüzünden doğum yapacağı ana kadar camaşıra gitmek zorunda kalan kahramanı gibi.¹¹⁷

Peki ama son ana kadar çalışan bu ve benzeri insanlar çalışamayacak durumda olunca ne yapacaklar. İşte o zaman devlet insanının yanında olmalıdır. Fakat bu bizde maalesef görülmeyen bir olaydır. Yıllarca devlet için çalışanlar emekli olunca ya da çalışamayacak duruma geldikleri anda, kendi hallerine bırakılıyorlar. Tıpkı yıllarca asker olarak devlete hizmet etmiş olan Miralay Bey gibi: "Fakat neylersin ki, aman bilmez felek bu tirendaz zabiti de sonraları şöyle bir çarkının içine alıvermiş, bir iki çevirdikten sonra işte böyle ihtiyar ve kimsesiz şuraya, şu damı akan kira evinin bir odacığına posa gibi fırlatıvermiş. O aslan velesine benzeyen saçlar şimdi sütbeyaz olmuş, o bülent endam kamburlaşmış, o sert bakışlar çocuklaşmış. Ne arayanı kalmış ne soranı."¹¹⁸

Yıllarca hizmet ettiği devlet ve yıllarca emek verdiği çocukları ilgilenmeyince yaşlılarımız, Taner'in

116.K.B.A. s.81.

117.a.e. s.206.

118.a.e. s.10.

kahramanı gibi ölümü özleyecektir ve "Ben artık ölmeliyim. Ölüp de ortadan kalkmalıyım. Bu benimkisi de yaşamak mı? Âleme zahmet vermek..."¹¹⁹ şeklinde düşüneceklerdir.

Son yıllarda bazı yeni "huzurevleri" açılmakta, daha önceki yıllarda açılanlar da bakımdan geçirilmektedir. Bu huzurevleri kuşaklararası anlaşmazlıktan dolayı evinde mutlu olamayan, bir kenarda unutulmuş, bakıma muhtaç olan yaşlılarımızı akranları ile buluşturarak, onlarla ilgilenerek mutlu edebilir.¹²⁰

Buraya kadar olan bölümlerde çalışamayacak durumda olanlar ve devletin tutumu üzerinde durduk. Çalışabilecek durumda olanlara karşı devletin tutumu acaba nasıl?

Bazı geri kalmış ülkelerde olduğu gibi bizde de işsizlik gün geçtikçe artmaktadır. Devlet çalışabilecek durumdaki insanlarına iş imkânı sağlayamıyor. Bu yüzden bir kısım vatandaşımızı yabancı ülkelere işçi olarak gönderiyor. Takat teknolojinin ilerlemesi makineleşmeyi artırıyor ve bu da işçiye olan ihtiyacı azaltıyor. İşçi ihtiyacının azalması yüzünden yabancılar da artık işçilerimizi istemiyor. "Kısacası istiskal ediliyoruz. Resmen ve açıkça sanayilerindeki büyük işçi gediğini kapamamız için bizi baştacı edenler, şimdi işleri bitti ya, bizi başlarından dehlemenin yollarını arıyorlar."¹²¹

Dışarıda çalışma imkânı bulanların da rahat bir yaşam sürdüklerini, maalesef, söyleyemiyoruz. Türkiye'deki zorlukların bir çoğu orada da var. Taner'in bir hikâyesinin kahramanı oradaki insanların durumunu şöyle anlatıyor: "Buranın ahvalinden soracak olursan üstümüz yağmur, emme altımız şükür çamur deeldir. Carnımız

119.K.S.A. s.11.

120.K.A.O.A. s.175.

121.B.M. s.13.

tok sayılmasa da aç da denemez. Midemiz gusgus, garalana ve makarna ile doyma taklidi yapmaktadır. Et Berlin'de de pahalı."122

Görüldüğü gibi yabancı ülkelerde çalışan bu insanların istedikleri gibi yeme içme imkânını da bulamıyorlar. Bu da yetmiyor muş gibi yabancılar tarafından hor görülüyorlar. Dışarda çalışan bu insanlarımıza hayvanlarından daha kötü davranıyorlar. Bir köpek uzun süre bir apartmanın yukarı katında kapalı kalsa herkesi bir telâş alır. Veteriner çağrılır, sinir kliniğine götürülür. Televizyonlar filmini çeker. Köpek koltuğunda bayram sevinci yaşarlar. Bu ülkede "Ötede yabancı bir işçi galdırırma düşse gimse başını çevirip bakmaz. Hele gaççak ve sigortasızsa rahatça ölebilir dirler. Üzerine bir gazta örten bile bulunmaz."123

Bizim insanımız çevresine uymasını, zekâsını kullanmasını bilir. Yabancıların hayvanlara daha çok değer verdiğini anladığı zaman, onlara karşı nasıl davranacağını plânlar. Çalışmak için gitmiştir o ülkeye. Karnını doyuracak parayı bulmak zorundadır. Ne iş olursa olsun küçümsemeden çalışacaktır. Hatta gerekirse hayvan kılığına da girecektir. Taner'in "Şeytan Tüyü" isimli hikâyesinin kahramanı Ökkeş bu konuda, bir akrabasına şu öğütlerde bulunuyor: "İşte böyle Hidayet'çigim, aslanım. Ne yaparsın? Zaman sana uymazsa sen zamana uyacaksın. Ben de böyle buldum geçimin yolunu. Alamanlar insan gadri bilmeyolar deyî heç üzülme. Ayı olunca bunlarla daha eyi anlaşıyor insan."124

Almanya ve diğer bazı yabancı ülkelerdeki insanların bir kısmı "Ökkeş" gibi hayvan postu giyerek bir kısmı ise giymeyerek fakat hayvandan daha kötü ko-

122.Y.S. s.102.

123.a.e. s.110.

124.a.e. s.121.

şullarda çalışarak yaşıyor. Bunların yanında, bazı insanların ise, bu kadar kötü şartların içinden çıkarak yabancılarla kendilerini kabul ettirmişler ve dışarda Türkiye'nin adını duyurmuşlardır. Bunlardan bir kaçını şöyle sıralayabiliriz: Büyük gururumuz İdil Biret, İngiliz dördlüsünün violacısı Ruşen Güneş, Piyanist aynı zamanda Freiburg Operasının şefi Aziz Kortel; fizik armağanı kazanmış Prof. Feza Gürsoy; Amerika ve İngiltere üniversitelerinin kapıştığı Antropolog Prof. Nur Yalman.¹²⁵ Biz bu isimlere daha bir çoklarını ekleyebiliriz.

Türkiye, başarılı olan bir çok insanına iş imkânı sağlayamıyor. Bu yüzden de bir çok insanımız dışarıya gitmek zorunda kalıyor.

8. Gelenek:

Bir çok ülkede olduğu gibi bizim ülkemizde de dinî ve millî özel günlerimiz vardır. Bu günlerde insanlar biraz daha farklı davranırlar. O günlerin anlamına uygun hazırlıklar yapılır. İnsanlar düşünceleri ve dış görünüşleri ile diğer günlerden daha farklı olurlar.

Dinî bayramlarımızda tatlılar yenir, tatlı şeylerden konuşulur, büyükler ziyaret edilir, dargınlar barışır. Haldun Taner, eski bayramların özelliklerini şöyle anlatıyor: "Sade Şeker Bayramı değil, her bayram tatlı yenip tatlı söylenen bir bayramdı. İnsanlar şekerleşiverirlerdi. Her günkü çıkarlarının peşinde olmaktan çıkar, bir hoşgörüye, bir sevecenliğe bürünürlerdi."¹²⁶ Eski bayramların bir özelliği ise şöyle açıklanıyor: "Eski Bayramların bir özelliği de dargınların o gün barışmasıydı. Tüm müslümanlar aralarındaki kırınglıklara, kin-

125.Ç.G.G.D. s.122-123.

126.K.A.O.A. s.106.

lere o gün bir çizgi çekerlerdi. Bütün bir yıl dargın durduklarına kollarını açarlardı."¹²⁷

Haldun Taner'in bayramlarla ilgili anlattığı yukarıdaki özellikler artık eski bayramların bir özelliği olarak kaldı. Artık gün geçtikçe bayramların özelliği de değişiyor. İnsanlar, bayramlarını tatil günü olarak değerlendiriyor. "Şimdiki bayramlar evde oturup el öpecek küçükleri beklemekle geçirilmiyor. Fırsattan istifade edilerek evden kaçılıyor, Bodrum'a, Marmaris'e gidiliyor."¹²⁸

9. Çalışma Hayatı:

İnsanlar rahat bir yaşam sürebilmek, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çalışmak zorundadır. Hemen her yaşta insanın çalışabileceği bir alan vardır. İnsan çalışmak istediği anda yeni yeni uğraşlar da bulabilir. Çalışabilmek için gücü olduğu sürece de çalışabilir.

Belli bir yaştan sonra emekli olan, yeni uğraşlar aramayan kişiler kendilerini boşlukta hisseder, rahatsız olurlar. Emeklilikten sonra belli bir süre çalışma hayatından uzak kalmış biri "Mutluyum ki, hâlâ insanları çocuklar gibi güldürebiliyorum. Arada geçirdiği emeklilik yılları âdeta bir karabasan oldu benim için. Seksen bir yaşında da olsa çalışmak insanı zinde tutuyor."¹²⁹ diyebilmektedir.

İnsanlar boş oldukları anda sürekli düşünecek, kendisini işe yaramaz hissedecek. Âdeta ölümü beklemeye başlayacaktır. Bütün bu olumsuz duyguların oluşmasını engellemek, çalışmakla, kendini işine vermekle olur.

127.K.A.O.A. s.107.

128.a.e. s.107.

129.Ç.G.G.D. s.56.

İnsan istediği anda kendine uygun bir iş bulacaktır. Tıpkı Zülfikar Bey gibi: "Zülfikar Bey de çıkar biraz sonra sarıp sarmaladığı torununu arabası ile gezdirmek için. Bugüne bugün ihtiyarlara da bir işlev verilmek gerek her evde."¹³⁰ Haldun Taner bir başka yazısında ise ihtiyar ve genç olarak bir ayırım yapmıyor: "Her eli ayağı tutan kişi erken kalkmalı, bir işin ucundan tutmalı. Çalışabildikten sonra her iş yapabilir. İşin iyisi kötüsü, saygın olmayanı yoktur. İnsanlığa yakışmayan bir şey varsa o da tembelliktir."¹³¹ diyor.

Hangi işte çalışılırsa çalışılsın başarılı olabilmenin bir şartı işini sevmektir. Sevilerek yapıldığı anda işin hiç bir zorluğu görülmez. İşini geliştirecek, verimi artıracak yeni yöntemler araştırılır, bulunur. Çalışan kişi işini sevdikten sonra, başkalarının onu işi ile ilgili düşüncesi de pek önemli değildir. Haldun Taner, Hattat Hamit'in çalışmasını "Gündüzün bile zor ışık sızan küçük odasında, kartondan uydurma bir abajur geçirdiği otuz mumluk bir ampulün ışığında dizinde bir battaniye, sabahın sekizinden akşamın sekizine kadar bir şeyler yazar dururdu. İhtiyarın odasını pislik götürüyordu. Bazen kapısını kimseler açmıyordu. Ama o her gün durmadan önündeki kağıtlara hep bir şeyler yazdı durdu! Dışarda olup bitenler, onu hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Yaptığı işi en iyi yapmaktan başka hiç bir şeyi umursamıyordu. Kozasını yapmakta olan bir ipekböceği gibi kendini işine vermiş, kozmik bir yücelik içinde idi. Ama bu yüceliği de umursamıyordu."¹³² şeklinde anlatıyor ve bu şartla çalışmasını dünyaya geliş sebebi olarak kabul ettiği işini sevmesine bağlıyor.

İşini sevmeyen kişiler yasak savar gibi çalışır. İstemeyerek çalıştığı için de, bir an önce işten çıkış

130.Y.S. s.27.

131.a.e. s.50.

132.K.A.O.A. s.187.

saatinin gelmesini bekleyerek, talihlerinden şikayetle vakitlerini geçirirler. İşleri ile ilgili olabilecek hiç bir yenilik onları ilgilendirmez. Zaten bildiklerini doğru dürüst yapmadıklarına göre yeni olan şeyler onlara daha da zor gelecektir. Bu da resmi dairelerdeki işlerin çok yavaş ilerlemesine yol açmaktadır. Ama işini seven biri, iş saatinden çalmadığı gibi çalıştığı anda da en iyi nasıl verimli olabilirse onların yolunu ara-maktan geri durmaz. Nizamettin Bolayır, iş yerine telefon eden oğlu ile konuştuğu anda kaybettiği bir iki dakikalık zaman için daha hızlı çalışmayı plânlar.¹³³

İş saatindeki düzenliliği, zamanında işine girip çıkışı da dikkat çekicidir. "Nizamettin Bolayır, beş buçuğa beş kalana kadar çalışır. Sonra bu iş için hazırladığı küçük kartonlardan birine yarın yapacağı işleri önem sırasına göre madde madde flamasterle yazar, ucu körleşen kurşun kalemleri kalemtraşla sipsivri yontar bir hizaya dizer, yavaşça kalkar, en önde olmamaya özen göstererek aşağı iner, servis minibüsüne biner."¹³⁴

İnsan işini severek çalıştığı sürece, bizim ne zor şartlarda çalışıyor? Bu işi nasıl yapıyor? Mutlaka onu rahatsız eden şeyler vardır, dediğimiz ya da diyeceğimiz bir çok meslekler vardır. Fakat bu meslekleri bile severek yapanlar vardır. "Bunca yıllık heflâcı idi. İşlerini tiksinererek, tiksинmese bile küçümseyerek, burun kıvrırarak yapan bütün öbür helâcıların, çöpçülerin veya oturak döken hastahane hademelerinin tersine olarak onun bir gün olsun durumundan yakındığı, yüksündüğü görülmemişti. Deyim yerinde ise işini sevdiği bile söylenebilir. Onu, en iyi bir şekilde yapmaya çalışıyordu."¹³⁵ Hatta iş yerine gelen herkesi memnun etmenin bir yolunu arıyor, küçüklere oturak bulundurmanın yanında havlu-

133.Y.S. s.70.

134.a.e. s.70.

135.O.İ.B.V. s.63.

lar, kolonyalar da bulunduruyordu. İşte bütün bunlar da ancak işini severek yapan birinin düşünebileceği şeylerdir.

İşini seven, sorumluluğunu bilen kişiler kendileri işlerini gereği gibi yaparlar. Başkalarının da işlerini aksatmalarına izin vermezler. Maalesef bizim ülkemizde pek rastlamadığımız bu tür davranışa Taner, Fransa'dan bir örnek veriyor: "Fransa'da bir tiyatrodaki sendikalı bir ışıkçının işine sarhoş geldiğini görmüştüm. Durumu rejisör farketmemişti. Işıklıbaşı da farketmedi. Ama sendikalı başka bir işçi farkedip -hayır patrona değil- kendi sendikasına rapor etti. Laubali bir üyenin kendi sendikasının saygınlığına söz getirmesine gönlü ve iş ahlâkı razı olmadığından."¹³⁶

Hangi işte olursa olsun verimi artırmak için çeşitli çarelere sık sık başvurulur. Bazıları bunu kendi çabasıyla araştırır, bulur. "Mekteb-i Harbiye'de öğrendiği ve daha sonra Galiçya cephesinde Alman subayları ile ilerlettiği Almancası ile askerî literatürü günün gününe takip eder."¹³⁷ Mesleği ile ilgili yenilikleri uygular. Bazen de çalışanların dışında tedbirler alınır. Fakat bu da bizde pek uygulanmayan bir yöntemdir. Taner, bu konuda da Batı ile bizi karşılaştırarak örnek veriyor: "Bizde bir işe atananlar hayat boyu o işin başında kalır, kocar, ölürlür. Batıda ise tersine. Orada herkes her yerde dama taşı gibi deneniyor. Orada yeni kan gereksinmesi hele şimdilerde müsteşar, genel müdür seviyesindeki kişileri iki yıldan fazla bir işin başında tutmuyor."¹³⁸ Bu da işlerini suistimal etmelerini önleyecek.

Bazı bakımlardan çeşitli meslekler çalışma saatlerinde farklı bir davranış gerektirirler. Bazıları

136.Ç.G.G.D. s.119.
137.Ş.Y.Y. s.91.
138.Y.B.T. s.8.

sağlık açısından sokaktaki kıyafeti ile görev başında olamaz, bazıları rahatlık açısından, bazıları da aynı meslekte çalışanların belli olması açısından iş saatlerinde ortak kıyafet giyerler. Özellikle üniforma sırtında iken yanlış bir davranışı olan kişi o meslekte çalışanların tamamının yanlış tanınmasına yol açar. "Sen memur adamsın. Devletin üniformasını taşıyorsun. Yakışır mı sana çam tepelerinde gezmek."¹³⁹ gibi ve benzeri sözler söylemesine sebep olur. Görüldüğü gibi üniforma mesleği ile ilgili sorumluluklarının çoğalmasına sebep olmaktadır.

İnsanlar mesleğini severse, kendi mesleği dışındaki meslekleri meslekten bile saymaz. "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitaptaki kahramanın Haldun Taner'e söylediği gibi: "Yok bankacılıkmış, hariciye memurluğu imiş, mühendislik veya avukatlıkmış, boş verirdi Miralay Bey böyle ıvır zıvır mesleklere...Onun kanaatince erkek dediğin ille asker olacaktı. Askerlik gibi bir meslek dururken benim ne akla hizmet edip de Almanca muallimliğini seçtiğime şaşır şaşır kalıyordu."¹⁴⁰ Hiç olmazsa askerî okullarda görev yapmalı, askerî konularla ilgili tercümeler yapmalı imiş. Miralay Bey, görüldüğü gibi başka mesleklere pek önem vermiyor.

Meslekte başarıda mesleğini sevmenin yanında mesleğini gereği gibi yapacak sağlığının da olması gerekir. İşveren çalışanlarının sağlığına dikkat ettiği oranda, beklediği çalışmayı alabilir.

Yabancı ülkelerde işveren belli aralıklarla çalıştırdığı kişileri sağlık kontrolünden geçirmektedir.¹⁴¹ Bu uygulama son yıllarda bizim ülkemizde de görülmeye başlamıştır.

139.Ş.Y.Y. s.35.

140.K.S.A. s.9.

141.Y.S. s.65.

İnsan, ömrünün büyük bir bölümünü çalışarak geçirmektedir. Uzun yıllar çalışma da insana bazı alışkanlıklar kazandırır. "Eski muhripler lokaline gider. Albay K'nin mahalle kahvesine gittiği görülmemiştir. Bunu kendisine yakıştıramaz. Eski Muhripler Lokali'nde kendini yine mesleğinin içinde hisseder. Buraya gelenler hep asker emeklileridir.... Emeklilik dönemlerinde bile eski askerlik hiyerarşisini sürdürürler."¹⁴² Bu tür alışkanlıkların oluşmasına sebep olduğu gibi bazı meslekler fizikî değişikliklere de sebep olmaktadır. "Her meslek insanı sonradan değiştiriyor. Marangoz dünyanın her yerinde pazulu bir adamdır. Siz hiç ayağına sağlam olmayan postacı gördünüz mü? Politikacıların cırtlak, saat tamircisinin çipil, bahçıvanların kambur oluşu tesadüf değil"¹⁴³dir.

Bazı meslekler için, önceden bazı farklı özelliklerin de olması gerekir. "Aktörlük, askerlik, politikacılık, işadamlığı hırs olmadan, beğenilmek hevesi olmadan yapılır mı?"¹⁴⁴

Bazı meslekler ise yapılış şeklinden dolayı cahil ana-babalar tarafından çocuklarını korkutmak için kullanılır. Çok yanlış bir davranıştır ama sık sık rastladığımız bir olaydır:

"Al götür şu yumurcağı Bekçi emcesi, dedi, gene bana gahir veriy, uyumiy."

.....

Alacan deşel mi? Ha alacan?

Alacam, dedi Bekçi. Susmazsa garaşola götüreceş!

Çocuk sinmiş, korkulu gözlerle bir bekçiye bir anasına bakıyor."¹⁴⁵

142.Ç.G.C.D. s.69.

143.K.S.A. s.220.

144.O.İ.B.V. s.173.

145.Ş.Y.Y. s.136.

Haldun Taner, yazılarında bazı mesleklerin özellikleri üzerinde de durmuştur. Fakat verilen bu bilgiler bize o mesleği tanıtmaktan çok, dikkat çekici özelliklerini göstermek amaçlı taşır. İşte bazı özelliklerini verdiği mesleklerden biri "askerlik"tir.

Türkiye'de belli bir süre askerlik yapanlar dışında bir de çeşitli kademelerde sürekli asker olarak çalışanlar vardır. Hangisi olursa olsun her önüne gelen asker olamaz. Asker olabilmek için önce erkek olma şartı vardır. Fakat erkek olmak da başlı başına yeterli bir ölçü sayılmaz. Fiziksel ve ruhsal her hangi bir eksikliğin de olmaması gerekir. Fiziksel ya da ruhsal bir eksiklik belirlendiği anda hemen askerlik dışına bırakılırlar. Askerlik bizim toplumumuzda bir vatandaşlık borcu olduğu için askerlik yapmayanlar daha doğrusu yapamayanlar belli bir eksiklik hissederler:" Fasarya kolundan ötürü terhisine altı ay kala çürüğe çıkarılınca ne yapacağını şaşırды."146

Askerlikte, hiç bir meslekte rastlanmayan bir disiplin vardır. Herkes kurallara uymak zorundadır ve bir üstüne saygıda kusur etmemelidir. Hatta bu alışkanlıklar, kendilerine öyle yerleşmiştir ki, askerlikten ayrıldıktan sonra da etkili olur:"Askerlikten gelen hiyerarşi alışkanlığı ile oğlu yerindeki müdürün karşısında hazır ol vaziyette yer alıp..."147 söylemesi gereken şeyleri ondan sonra söyleyen Nizamettin Bolayır'da olduğu gibi,

Askerin disiplinli, terbiyeli, ağır başlı olması beklenir. Laubali hareketler askere yakıştırmaz. Yanlış bir davranışları olduğu anda "Şuna bak. Bu kişilere güveniyoruz. Yaptıkları hiç de asker adama yakışmıyor." deriz. Askerlikteki disiplinle yetişmiş biri, asker ol-

146.Ş.Y.Y. s.111.

147.Y.S. s.56.

mayanlarda bile laubaliliği hoş karşılayamaz: "N.Bolayır eşdeğer bir konuşmayı genç kalmışlığına bir kompliman sayabilse iyi de askerî hiyerarşiye ve disipline alışmış yanı ağır bastığından, oğlanın laubaliliğine çaktırmadan içerledi."¹⁴⁸

Uzun süre askerlikle ilgili mesleklerde çalışmış biri, tıpkı N.Bolayır gibi hep askerce düşünecek, askerce yürüyecek, askerce davranacak ve askerce davranış bekleyecektir. Bunun aksi bir davranışla karşılaştığı anda hayal kırıklığına uğrayacaktır. Askerlerin düzenli, disiplinli bir hayatı vardır. Bu da başarıyı etkileyen sebeplerdendir. "Yalıda Sabah" isimli kitapta askerliğin etkisiyle "Millî olsun olmasın, sen tanı ya da tanıma. En iyi, en efendi futbolcuları askerî okullar yetiştirdi."¹⁴⁹ denilmekte ve bunların davranışlarının da değişik, daha olumlu olacağı söylenmektedir. Bugünkü sporcuların davranışları ile karşılaştırıldığında verilen örneğin yerinde olduğu görülecektir.

Askerliğin bir özelliği de "sözünün eri", "sözüne güvenilir", gerçekçi görüşleri olan insanlar yetiştirmesidir. "Şişhaneye Yağmur Yağlıyordu" isimli kitabında "Miralay Bey realist asker görüşü ile teşhisi hemen yapıştırır" diyen Haldun Taner, "Koyma Akıl Oyma Akıl"da "Söz bir Allah bir, sözünün eri olmak, sözüne güvenilmek gibi deyimler de içi boş kalıplara döner oldular. Asker sözü eskiden beri rayici en sağlam sözlerin başında gelir."¹⁵⁰ demektedir.

Askerlikte düşmanı aldatmak için kurulan tuzaklar dışında hileye, yalana yer yoktur. Selamlamak da askerlikte önemli bir yer tutar. Bir alt rütbedeki bir üstünü mutlaka selâmlamalıdır. Fakat selâmlanan kişinin de selâma karşılık vermesi zorunludur. Haldun Taner bu

148.Y.S. s.47.

149.a.e. s.46.

150.K.A.O.A.s.123.

konuyla ilgili bir örneği "Yalıda Sabah" isimli kitap-
şöyle veriyor: Selâm vermediği için bir eri cezalandıran
Tevfik Yüzbaşı ile Albay arasında şu konuşma geçmekte-
dir: "İyi güzel de, dedi. Siz neden onu selâmlamıyorsunuz?
Bir er bir amirini selâmlamak zorundadır, cezanız
da yerindedir, ama unutmayın ki Yüzbaşım, her subay da
erinin her selâmına mukabele etmek zorundadır. Sade onu
yüze kadar selâmlatmak yetmez. Senin de onu yüz defa
selâmlaman gerek. Mukabelesiz selâm askerliğe yaraşmaz?"¹⁵¹

Yazarlar ve çeşitli özellikleri üzerinde de duran
Haldun Taner, yazarlık nedir sorusuna "Bir hüsrânın a-
vuntusu. Bütün hüsrânların avuntusu. Yazarlık bir nar-
sis kompleksi "Bak ben ne yazdım. Ne marifetlerim var
benim. Okuyun beni. Beğenin zekâmı, buluşlarımı"¹⁵² di-
yerek cevap vermektedir.

Bir çok kişinin düşündüğü gibi yazı masası ve
daktilosu olan, yazı yazan herkes yazar olamaz. Zaten
yazarlar için sadece bu saydıklarımız yeterli de değil-
dir. "Yazarlık için bir masa, bir daktilo makinesi ka-
dar, asgarî bir huzur ortamı da gereklidir. Bunsuz ka-
fasını toplayamaz. Düşüncelerine, çağrışımlarına tutar-
lı bir düzen veremez."¹⁵³ Yazar için gerekli olan şey-
lerin yanında yazarların da bazı özelliklerinin olması
gerekir. Haldun Taner yazar hakkında "Yazar dediğin bi-
raz uçarı, dağınık, serseri mizaç olmalı değil mi?"¹⁵⁴
der. Bu tür özellikleri olan kişiler, ancak düşündükle-
rini rahatça açıklayabilirler. Başkalarının kendi yazı-
ları hakkında neler düşündüklerini, düşüneceklerini he-
saplayan yazar gerektiği gibi yazamaz. "Yalıda Sabah"
isimli kitapta ise yazarın nasıl olması gerektiği şöyle
anlatılır: "Korkunun kalemine yapışması ölüm demektir,

151.Y.S. s.64.
152.O.İ.B.V.s.173.
153.B.M. s.139.
154.Ç.G.G.D.s.229.

yazar takımına. Yazar dediğin yazacak. Açık sözlü ve yürekli olacak. Yazar olmak inandırıcı olmak mıdır yoksa samimi olmak mı diye sorsalar, samimi olmayı seçerdim ben. Hatta gülünç olma pahasına."¹⁵⁵

Yalıda Sabah yazarı, ben samimi olmayı seçerdim, derken yazarların yazılarına hayalgücünü katmamaları gerektiğini de savunmuyor. Yazarların hayalgücü üzerinde durmayı da unutmuyor "Yazar takımının muhayyilesi işlektir ya, sade kahramanlarına değil, bazen kendine de bir mith örer. Olmak istediği, özendiği bir imaj yaratır. Sonra da aklınca ona uymaya çalışır. Uyduğunu kuruntulayınca sevinir."¹⁵⁶ diyor. Zaten yazarlar yazılarında her şeyi olduğu gibi vermek zorunda değildirler. Böyle olunca kişileri de mutlaka gerçekte konuştukları gibi konuşturacağım iddiası yoktur.¹⁵⁷ Yazarın hayal gücünde düşüncelerinde yazı nasıl oluşmuşsa öyle yazılacaktır.

Yazılar yazılmakta, basılmakta ve çeşitli şekillerde okuyucuya sunulmaktadır. Yazının ve yazarın özelliğine göre yaşama süresi olur. Fakat insanın değişmez özelliğini bulan ve bu özelliğine seslenerek yazılan yazıların ömrü daha uzun olacaktır. "Önce İnsan" yazarı nasıl yazıları sevdiğini de şöyle açıklıyor:

"...Ayışığında Çalışkur yazarı insanları sevmiyor. Yazı masasına otururken belki yumuşar diye kalbini çıkarıp bir kenara bırakıyor. Sade kafası ve yıkıcı hümmuru ile yazıyor.

Halbuki ben, kalemimi çirkefe değil, insan sevgisine batırıp yazarların yazdıkları yazıları severim.

Her sahife ılgıt ılgıt insan sevgisi kokmalı."¹⁵⁸

Yazarlığın değişik bir türü de gazeteciliktir. Fakat gazetecilikte, herkesin bilmediği gerçekleri çok

155.Y.S. s.97.

156.a.e. s.144.

157.Ş.Y.Y. s.169.

158.a.e. s.167.

önceden araştırıp yayınlamak amaçtır. Sırf bu amacı gerçekleştirmek için yayınlamayacağına söz verdiği bir çok şeyi yayınlamaktan çekinmez gazeteciler. Mazeretleri ise meslek aşkıdır. Fakat bu yalnızca bizim ülkemiz için geçerlidir olmayan bir durum değildir. "...aramızda kalsın diye verilen izahatın gazeteye geçmemesi Batıda gazetecilik ahlâkının baş ilkelerinden biri olmasına karşın bu kuralın orada da nasıl çiğnendiğine sık sık tanık olunuyor."¹⁵⁹

Her meslek farklı özellikler taşır. Bazıları yalnızca işyerinde yapılır. Daireden çıkıldığı anda meslekî bir çalışma yapılması gerekmez. Bazıları ise belli bir süre evde ve dairede çalışılır. Bu çalışma süresi tamamlandığı anda yeni çalışma dönemi başlayıncaya kadar her hangi bir çalışma gerekmez. Çalışmayı yapan kişi ancak kendi mesleği ile ilgili yenilikleri takip etmek isterse çalışabilir. Ama çalışma zorunluluğu yoktur. İş saatleri dışındaki zamanlarını diledikleri gibi değerlendirirler. Gazetecilik, bir süre ile sınırlandırılmayan mesleklerdendir. Bu meslekteki kişi dilediği gibi tatil yapamaz. Düzenli bir yaşam sürdüremez. "Gazeteci milleti tatilde bile tatil yapamaz. Mayo ile gezse de sere serpe yatsa da, oyun masasına otursa da kafasının bir yanı ile güncel olayları kovalar, siyasal tartışmaları öğütür. Hasılı, dünyadan kısa süre için de olsa, tam bir kopamaz."¹⁶⁰

Hangi işte çalışırsa çalışsın, belli bir süre çalışan kişi emekliye ayrılır. Fakat bir çok ülkede olduğu gibi bizde de emekli çalışabilecek gücü kalmamış, bir köşeye çekilmesi gereken kişidir. Oysa onlar belli alanlarda uzun süre çalışmışlar, çalıştıkları alanların uzmanı olmuşlardır. Çalıştıkları mesleklerle ilgili bir

159.K.A.O.A. s.125.

160.H.D.D.B.S. s.77.

çok özellikleri vardır. Emeklilerdeki bu özellik gençlerde kesinlikle bulunmaz. O halde "Emeklilik yurda ödev borcunun bittiği nokta olmaktan çıkarılmalı, yararlı elemanın yaşı ölüme kadar uzatılmalıdır."¹⁶¹

Haldun Taner, Avrupa fakültelerinde emekli profesörlerin üniversiteler tarafından nasıl değerlendirildiğini ahlattıktan sonra buna benzer yolların değişik mesleklere de uygulanabileceğini söyler: "Avrupa fakültelerinde nasıl emekli olan profesörlere heritus payesi verilir ve araştırmalarına yine fakültede devam etmeleri sağlanırsa, tecrübelerinden yararlanılabilecek değerli elçilere de yine dışişlerinde aktif müşavirlikler vermek ilk akla gelen yoldur. Diplomasinin belli bir alanında adeta uzmanlaşan olgun bir elemanın us hocalığına her zaman ihtiyaç duyulabilir."¹⁶²

Emekliler bazen çeşitli işlerde çalışmayı denerler. Fakat emekli oldukları meslekten tamamen farklı bir işte çalışma imkanı bulurlarsa ortaya çeşitli problemler çıkar. "Yaz Boz Tahtası" isimli kitabında Taner, asker emeklisinin siyasetle uğraşmasını örnek olarak verirken ortaya çıkabilecek problemden de bahseder:

"...askerlikte parlamenterlik kolay uzlaşabilen meslekler değildir. Eski asker meclise bir türlü alışmaz. Askerce davranırsa parti disiplinine uymaz. Parti disiplinine uysa, askerce kişiliği kalmaz."¹⁶³

Parlementoya uymayan asker emeklisi "ne eve ne de kahveye yakışır. Evde boşlanmak, kahvede domino oynamak asker emeklisine yakışır mı?"¹⁶⁴ Emeklilikte bile askerlikteki alışkanlıklarından ayrılamayan bu kişiler tabii ki kahveye de eve de kolayca uyum sağlayamayacaklardır.

-
- 161.K.A.O.A. s.14.
 162.a.e. s.13.
 163.Y.B.T. s.11.
 164.Y.S. s.52.

"Şişhaneye Yağmur Yağıyordu" yazarı emekli miralay ve başvekil hakkındaki görüşlerini de açıklamıştır: "Ben emekli bir miralayı vazife başındaki bir orgenerale değışmem. Vazife başındaki general şüphesiz daha dinçtir, enerjiktir, uyanıktır, oraya buraya koşar, çalışır, didinir filân ama, nerede emekli miralaydaki olgunluk, o durmuş oturmuşluk, o dünyaya serin serin uzaktan bakabilmiş, olayları sakın sakın muhakeme edebilis kabiliyeti..."¹⁶⁵ Emekli bir başvekil hakkında ise "Eski başvekilde daima "sen gelirken biz gidiyorduk evlât" diyen babacan, tecrübeli bir hal vardır. Aslında yenisinden daha olgun bir insan olmayabilir. Ama dış görünüşü insanda öyle bir tesir uyandırır."¹⁶⁶

10. Paraya Verilen Önem:

Hayatımızda önemli yeri olan bir şey de paradır. Yaşamamızı sürdürebilmek için gerekli bir çok şey para ile elde edilebilir. Topluluk halinde yaşamak zorundayız. Her şeyi bir insan yapamaz. Eğer çiftçilikle uğraşıyorsak tekstil ihtiyacımızı karşılamak için, tekstil ile uğraşıyorsak çiftçinin ya da diğer meslek kollarında çalışanların ürünlerine ihtiyacımız olacaktır. İşte bunlarda alışveriş için para kullanmaktayız. Bu zorunlu ihtiyaçlardaki paraya olan düşkünlüğümüz o kadar artmıştır ki Haldun Taner, hayat pahalılığı ve dostlukların ilişkisi üzerinde durmaktadır. Hayat pahalılařtıķça paraya olan düşkünlük de artacaktır. İnsanların ilişkilerinin bozulması ve para ilişkisi üzerinde şöyle açıklamalar yapılıyor: "Hayat pahalılaştı mı dostluklar ucuzlar. Gazeteler, kiraların artması ile boşanmaların çoğaldığını yazıyorlar. Zorluklar insana nezaket ve

165.Ş.Y.Y. s.89.

166.a.e. s.90.

diğerkâmlık maskesini attırmış, altından çirkin, haşin, bencil yanları çıkmış. Herkes bir ayrı sinirli. Tartışmanın, sürtüşmenin bini bir para..."¹⁶⁷

Dostlukları bu kadar etkileyen para hayatımızın bir çok alanına girmiştir. Hatta o kadar etkilidir ki, gençlerimiz evlenecekleri kişinin maddi durumunu düşünmeden edemiyorlar. "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitapta da varlıklı olmak cazip bir özellik olarak söyleniyor: "Matmazel Mayvon bir çok sosyal kıymetleri şahsında toplamış namuslu, terbiyeli, nazik bir kızdı. Üstelik varlıklı bir babanın tek varisi olmak gibi çok cazip bir hususiyete de malikti."¹⁶⁸

Geçim derdine düşmüş insanlar, yapmak istedikleri bir çok şeyi yapamazlar. Eğer sanatla uğraşıyorlarsa, sanatı dışında işlerle geçimini sağlamak onların sanatlarına olan ilgilerini yok eder. Zamanla sanatçılık yönünü yok eder. "Araya işler, imtihanlar, stajlar, askerlik, şu, bu girdi. Mektuplaşma tavsadı. Birlik ne kadar kuvvetse ayrılık o kadar zaaf. Üstelik müşhil insanda nasıl aşk bırakmazsa günlük geçim derdi de ilhamı öylece silip götürür."¹⁶⁹

Hatta en olmadık, olmayacak sandığımız alana bile parayı sokmuşuz. Karşılığında para olmazsa sanatçı belli bir süre sonra sanatını yapamayabilir. Bir de sanatçılar adına konan ödüller, yeni ürünlerin ortaya çıkmasına ve adına ödül konan sanatçıların adının unutulmamasına sebep olur."Bir zamanlar paradan piyasadan çok uzak sayılan edebiyatın günümüzde de parayla bu kadar yakın ilişkisi, armağanlar, ödüller vesilesiyle bir kere daha ortaya çıkıyor."¹⁷⁰

-
- 167.K.A.O.A. s.130.
 168.K.S.A. s.49.
 169.a.e. s.244.
 170.Ç.G.G.D. s.168.

Para, yukarıdaki örnekte sanatçılar için teşvik edici bir rol oynar. Bir de paranın fikir değiştirici, Nasreddin Hoca'nın dediği gibi "Parayı veren düdüğü çalar." tarzında hareket ettirici özelliği de vardır. Parti propagandalarında etkili rol oynayan saz şairinin hareketi böyledir.

"Demokratlardan ne fenalık gördün ki bizim aleyhimize çalışıyorsun? diye sordu.

Mehmet Demokratlardan hiç bir fenalık görmemişti. Fakat Halk partisinden iki yüz elli lira kadar bir iyilik görmüştü."¹⁷¹

Bazı konularda para vardır. Fakat, para az harcadığı anda işin aksaması düşüncesi vardır. Bir de piyasada çok değişik fiyatı olan aynı cins mal vardır. Fakat biz öyle şartlanmışız ki, pahalı olan her şeyi kaliteli ve ucuz olan her şeyi kalitesiz olarak düşünürüz. Fakat ucuz ve kaliteli, pahalı ve kalitesiz mallar da vardır. Bütün bunlar kalite her zaman para ile ölçülemeyeceğini gösterir. Sanatta bile bu görüşün geçerli olduğu Haldun Taner tarafından şöyle açıklanmaktadır. "Parayı kısarsan neticede kendin zararlı çıkar-sın. Herifler tutar, heykeli şansız, pinti bir şey yaparlar. İnsan ne verirse onu alır."¹⁷²

Bazılarımız da bir iş yaparken mümkün olduğu kadar az para harcamaya çalışırız. Bizden az para çıksın da tabiat zarar görecekmis, çevredekiler zarar görecekmis, bu iş yapan için pek önemli değildir. Sahilde fabrika yapmaya kalkan birinin bu tarz düşüncesi "Bir Kavak ve İnsanlar" isimli hikâyede verilmektedir: "Onlar öyle renklerden, kokulardan, denizden, tabiattan zevk alacak soydan degillerdi. Maliyet fiatı diyor da gözleri başka bir şey görmüyordu. Maliyet fiatı ise bu sahilde çok düşük olacaktı."¹⁷³

171.K.S.A. s.61.

172.a.e. s.40.

173.a.e. s.182.

11. Hastalık:

Haldun Taner yazılarında hastalık, hastahaneler, doktorlar hakkında bilgi vermekten çok hastalığın insan üzerindeki etkileri üzerinde durmuştur. "Yalıda Sabah" isimli kitabında "Sıhhatli olmak başta Tanrı vergisi bir şey. Yaradılış, soyaçekim. Ondan gerisi insanın kendine bakıp bakmamasına bağlı."¹⁷⁴ diyen Taner, sağlığı bozulduğu anda, çok umutsuz bir durumda bile olsa doktorların hastalarına bu durumu belli etmemeye çalıştığını belirtmektedir.

Daha önceki konularımızda açıkladığımız gibi, askerliğin her kademesinde sağlıklı insan bulundurulması esası vardır. İşte bunun için de askere alınacak her kişi belli muayenelerden geçirilir. Yapılan muayenelerden biri de düztaban olup olmama durumudur. "Bahriyeye girerken yaptıkları düztaban muayenesi. Tabanlarını kovaya sokup yalınayak yürütmüşlerdi hepsini. Bordodaki ıslak taban izlerinden düztabanlıları ayıklıyorlardı."¹⁷⁵

Hastahanelerde çeşitli ameliyatlara yapılmakta ve insanların çeşitli organları alınmaktadır. Taner bir hikâyesinde işte bu kesilen organları konu olarak alıyor. Her hangi bir organı kesilmiş insanın duygularını verirken hastahanelerdeki bu ihmâkçilikleri de ortaya koyuyor. "Malumu-âliniz, hastahanelerde kesilen bilcümle etraf ve ahşâ rasgele mezbeleye atılmaz, öyle çöpçüye filân da verilmez. Bunların bir kısmı hastane dahilinde fırında yaktırılır. Bir kısmı da yine hususi temizleme ekipleri marifetiyle kimseye gösterilmeden imha edilir."¹⁷⁶ denmekte, fakat aynı hikâyede çocuklar kesik bir bacak ellerinde dolaşmaktadır.

Hastalık insanlar üzerinde değişik etkiler yap-

174.Y.S. s.66.

175.O.İ.B.V. s.47.

176.a.e. s.33.

maktadır. Bazı insanlar hasta oldukları anda dünyanın sonu geldi zanneder, karamsarlıklara kapılırlar. Oysa bazıları da vardır, hayatlarının en verimli dönemleri hasta oldukları dönemlerdir. "...Bir düşündüm de edebiyat, sanat ve düşün tarihinin hastalıklara ve hastalara neler borçlu olduğunu bir kere daha anladım. Belleğimde taradığım yazarların yarısına yakını hastalıklı idiler!"¹⁷⁷ diyen Haldun Taner, hastalıklı sanatçılardan örnekler de veriyor: "Dostoevski dehasını, geçirdiği sara nöbetinin şokuna borçludur.", "Edebiyat ve düşün tarihinin ünlü veremlileri arasında aklıma hemen şu anda geliverenler filozof Spinoza, komedi ustası Moliere, hikâye ve oyun yazarı Çehof, romancı Kafka oluyor."¹⁷⁸ derken bunun sebebini de şöyle açıklamaktadır: "Ölümlerle yaşam arasında bir sarkaç gibi sallanan insanların bilinci de bilinçaltı da, belleği de, muhayyilesi de sıradan ölümlülülerden bir farklı geliyor. Bunun çeşitli nedenleri olsa gerek. Bir tanesi ölüm boyutunu sağken tatmış olmak. Bir başkası acı çekmenin insanı en içine, tâa özüne götüren bir yol olması."¹⁷⁹

Hastalık, sanatçıları daha verimli yaparken devlet adamlarını olumsuz yönde etkiler demektedir Haldun Taner.

12. Tarih:

Bizden uzun yıllar önceki olayların günümüze kadar gelmesi tarihin kaydetmesi ile olur. Tarih, günümüzden önceki zamanlarda geçmiş olayların günümüze kadar gelmesini sağlar. Fakat her önüne gelen istediği şekilde tarih yazamaz. Tarihle ilgili bilgileri yazmak belli kurallara uymakla olur. "İnsana tarihi gönlünce

177.Ç.G.G.D. s.23.

178.a.e. s.24.

179.a.e. s.25.

yazdırmazlar. Tarih, objektif belgelerle yazılır. Anılarınızı gönlünüzce kaleme alamazsınız. Aynı dönemi yaşamış başka tanıklar da vardır."¹⁸⁰ Tarih yazılırken mümkün olduğu kadar objektif kalmalı, söylenenler belgelerle doğrulanmalıdır. "Kızıl Saçlı Amazon"da kahramanımız anılarını yazarken tarihî bir belge ortaya koymayı amaçlamış ve belgeler kullanmayı da ihmâl etmemiştir: "...Harp vaziyetini gösteren krokiler mi çizmiyör, harita üzerinde taarruz plânları mı hazırlamıyor."¹⁸¹

"Tarih tekerrürden ibarettir." sözü insanlar arasında çok kullanılır. Bu sözü kullananlar birbirinin tekrarı olan bir çok tarihî olayı örnek verirler. Fakat, tarihi tekerrür haline getiren sebebin ne olduğunu düşünmek bir çoğumuzun aklına gelmez. Haldun Taner "Tarih aslında bir tekerrür değildir, ama onu tekerrür haline getiren bizim siyasî mayamızdır." der.

Tarih nasıl tekerrür eder? İnsanlar tarihi bilmez, önce yapılan hataları bilmediği için de aynı hataları tekrarlar durur. O halde gençliğe tarih öğretilmelidir. Fakat öğretme metodu iyi seçilmelidir. "Yaşınız on-onbir. Henüz ezbercilikten kurtulamamışsınız. Bir tarih hocası düşünün ki, size isim ve tarih belletmek yerine tarihi canlı bir şekilde öğretiyor. Eski eserler müzesine götürüyor. Topkapı müzesine götürüyor."¹⁸² Bu şekilde tarih daha kolay öğretilir. Tarih öğretilince de tekerrür olayı olmaz.

Bir çok tarihi belgeler, ebedileşmek isteği ile bırakılmıştır. Bir kişi anılarını yazıyorsa yıllar sonra hatırlanmak isteği vardır. Yıllar önceki bir olay yazılıyorsa olayın unutulmaması amacı vardır. Yapılan bir çok davranışta ebedileşmek arzusu vardır. "Kızıl

180.K.A.O.A. s.182.

181.K.S.A. s.13.

182.Ç.G.G.D. s.172.

Saçlı Amazon"da kalıcı olma isteğini heykelini diktirerek gerçekleştirmek isteyen bir insan vardır ve bu isteğini "Tunçlaşma arzusu her insanda vardır."¹⁸³ şeklinde açıklamaktadır.

Bazen de gene ebedileşmek uğruna çok değerli şeylerin bozulduğu da görülmektedir. "Hem efendim tarihmış marihmış bir yerde masal bunlar. Tarih boyunca ne medeniyetler kurulmuş, ebediyete kalsın diye, sonra ne hükümdarlar çıkmış bu medeniyetleri yıkmış, yerle bir etmiş, toz etmiş, yine ebediyete kalmak için."¹⁸⁴

13. Bazı Batılı Ülkeler ve Biz:

Haldun Taner, yazılarında yabancı ülkeler hakkında çeşitli bilgiler de vermektedir. Yabancı ülkelerle ilgili bilgiler verirken bizimle karşılaştırmalar da yapmaktadır. Batılı ülkelerde bilgiye önem verildiği üzerinde duran Taner, bizdeki beyin göçüne karşılık, Batılılar bilginin ülkesi yoktur anlayışına göre hareket etmektedir. "O kafa yetenekleri ki, onun yurdu yoktur. Batı, beynini sömürdüğü insanlara kendi uyruklarına sağladığı konfordan pay verip gönül alır."¹⁸⁵ Bilgisi olanlardan faydalanmayı bilir.

Batılıların bir özelliği de geçmişlerini bilme-leridir. "Geçmişin birikimini bilinçli bir şekilde toplamak, sıralamak, işlemek, Batılının kanına işlemiş"¹⁸⁶ tir. Geçmişlerini bildikleri için geleceklerini düzenlemek onlar için daha kolay olmaktadır.

Bizde geçmişimizi öğrenmek merakı olmadığı gibi boş zamanlarımızı da gerektiği gibi değerlendiremiyoruz. Fakat yabancılar tatillerini de çeşitli konularda fayda-

183.K.S.A. s.39.

184.Y.S. s.130.

185.Ç.G.G.D. s.37.

186.H.D.D.B.S.s.70.

lı uğraşlarla değerlendirmektedir. "Fransız Tatil Köyünde hemen hiç boş zaman yok gibi. Erken saatlerde jimnastik. Sonra motor, arkasından kayak yahut balıkadam kursu...Bir yanda masaj öğreten uzman, ötede çömlekçilik öğreten usta. Sabah serinliğinde, akşam gölgeğinde kültürel söyleşiler, konferanslar, sorulu cevaplı oturumlar..."¹⁸⁷

Yalnızca boş zamanlarını iyi değerlendirmekle kalmıyor, kültürel değerlerini korumasını da biliyorlar. Az olan değerli şeylerini en iyi şekilde korumasını biliyorlar. Oysa biz çok kıymetli eserlerden birini bile korumasını beceremedik. Fransa'da yapılan örnek bir hareketi Taner şöyle anlatıyor: "Yahya Kemal'in Paris'te gençlik yıllarında sık sık gittiği Closseri' de lilas adlı kahve şairlerin, yazarların, ressamaların sevdiği bir kahve idi. Oranın sürekli müşterisi olan bu şöhretlerin adları oturdukları masalarda bronz bir plakette belirtilmiştir."¹⁸⁸

Haldun Taner, ülkeleri toplu olarak değerlendirmenin yanlış olduğu görüşündedir. Her ülkenin insanları içinde iyi de kötü de olacaktır. Bir aile içinde bile farklı özellikte insanlar olacağına göre her milletin içinden de her türlü insan çıkabilir, diyen "Önce İnsan" yazarı bu düşüncesini bizden bir örnekle açıklıyor. Birinci dünya savaşında, Kurtuluş Savaşında büyük kahramanlıklar gösteren bir milletiz. Fakat "Yurdun fidan gibi gençleri Çanakkale'de şehit olurken İstanbul'da bazı aileler Franche Despres'e ve subaylarına ziyafetler çekiyorlardı."¹⁸⁹ diyerek toplu değerlendirmenin yanlış olduğunu söylemektedir.

Hayatının bir bölümünü Almanya'da geçiren Taner, yazılarında orada yaşayan Türkler ve Almanlarla ilgili

187.Y.B.T. s.160.

188.Ç.G.G.D. s.137.

189.Y.B.T. s.136.

gözlemlerine de yer vermektedir. Yalıda Sabah isimli kitabında, orada yaşayan bir Türk "Bu Alaman gâvurunun bizi heçlemesinden, Allah'ın günü bet görmesinden, bizi görünce cin güfür olmasından bezdim usandım gari."¹⁹⁰ diyor ve Almanların bu hareketinin sebebini de kendine göre şöyle açıklıyor:"Herifler çalışkan, vuruşkan, disiplin sahabısı, nime lâzım. Demek ki senin yakındığın böbürleri bundan geliyor."¹⁹¹

Almanlar da birinci dünya savaşında çok zor günler yaşamışlardır. Fakat çalışmaları sayesinde zor günleri atlattılar, maddî durumu en iyi ülkeler arasında yer almışlardır. "Yalıda Sabah'ta görmemişzadeler olarak nitelenen Almanların "...kendini yenenlerden, on yıl sonra daha zengin olup çıktı. İlle bir şeyle övünecekler ya imdi tank, tüfek, top, füzenin yerine gonfurlarıyla övünür oldu"¹⁹²ğu belirtilmektedir.

Almanların çalışmaları ile diğer ulusların önüne geçmesi yalnız ekonomik durumlarını düzeltmesi değildir. Haçlı seferleri sırasında Alman şovalyelerinin pisliği dikkati çekerken Türkler dini itibariyle de, temizliğine dikkat etmek zorunda olan bir millettir. Fakat Almanlar bugün dünyanın en temiz ülkeleri arasında yer almaktadır. Ama Türkler hâlâ yerinde saymakta, hatta bu konuda geri bile gitmektedir.

Almanlar orada çalışan Türklere karşı kaba davranıyorlar, onları hor görüyorlar dedik. Fakat kendi milletinden olan insanlarla da pek iyi ilişkileri olduğu söylenemez diyen Taner bu konuda şöyle der:"Sade ona değil Alman komşulara da kapalı Alman'ın kapısı. Oturduğumuz apartmanda tam oniki daire var.Yedi aydır bugüne dek hiç birini görmedik.Kapıda bazı gölgelerle karşılaşırız.Birbirimize hırsız olmadığımızı belgeler gibi âdet yerini bulsun diye merhabalaşırız."¹⁹³

190.Y.S. s.103.

191.a.e. s.105.

192.a.e. s.107.

193.B.M. s.132.

C- TÜRKLER VE BELİRGİN ÖZELLİKLERİ

Biz Türkler, Orta Asya'daki yaşantımızdan günümüz Türkiye'sindeki yaşayışımıza kadar çok çeşitli ortamlarda yaşamış, değişik devletler kurmuş bir milletiz. Sınırlarımız 16. ve 17.yüzyıllarda üç kıt'aya yayılmış, topraklarımız bir çok medeniyetlere sahne olmuştur. Uzun yıllar kendi kendisine yeten, hatta bugünkü ileri düzeydeki devletlere bile üstün gelen yönlerimiz vardı. Fakat son yıllarda çeşitli sebeplerden dolayı, elimizde kalan son toprak parçasını bile kaybetme tehlikesi geçirdik. Bugün elimizde kalan bu vatan son anda büyük kayıplar verilerek kazanılmıştır.

İşte Türklerin, yukarda bahsettiğimiz özelliklerinden dolayı diğer devletler, Türkler hakkında daima bir şeyler söylemişlerdir. Hâlâ da söylemektedirler. Haldun Taner, yabancıların Türkler hakkındaki görüşlerini şöyle belirtiyor: "Düşmanlar bize türlü kara çalmışlardır. Yufka yürekli insanlar olduğumuz halde adımızı acımasızca çıkarmışlardır. Akınlarla yeryüzü haritası üzerinde fazlaca yer değiştirmemizden ötürü bize göçebelik yormuşlardır. Ama hiç bir gün de pis diyememişlerdir. Avrupa'da kralların pislikten kokuştığı, koca kentlerin lağımdan geçilemediği yüzyıllarda Osmanlı ülkesi insanı, evi, sokağı, caddesi, bahçesi. denizi, deresi, meydanı ile dünyanın en temiz ülkesi olmuştur."¹

Haldun Taner'in de belirttiği gibi bir zamanlar dünyanın en temiz ülkesi olan yurdumuz, bugün maalesef aynı ünvanı koruyamamıştır. Artık denizlerimizde, caddelerimizde, hatta evlerimizde eski temizliği göremiyoruz. Bu defa da belki dünyanın en pis ülkesi olarak bile tanınıyor olabiliriz. Gerçi son yıllarda bu pisliğin farkına varılarak gerekli önlemler alınıyor ama belirgin bir sonuç alınmış değil.

Türkiye'deki bu çevre kirliliğini Taner, cahilliğimize bağlıyor:"....milyonluk bir tarım ülkesinde, ne nüfus patlamasının ne de sanayileşmenin getireceği çevre kirlenmesini hatıra gelmesini ayıplamamalı.."2 Tüm gelişen ülkeler gibi Türkiye de hızla sanayileşme çabası içindedir. Bu konuda da tecrübesiz olduğumuz için sanayileşmenin beraberinde getireceği sorunlardan haberimiz yok.

Türkiye'deki bu kirliliğe doğru değişme en olması gereken yerlerde bile oluyor. Başkent bir ülke için çok önemlidir. Merkezdir, yönetimin en etkili olduğu yerdir. Yabancı ülke temsilcilerinin en önce uğradıkları yerdir. İşte bu ve buna benzer sebeplerden dolayı diğer şehirlerimizde gördüğümüz aksaklıkların en azından "Başkent"te olmaması gerekir. Fakat Taner'in araştırmalarına göre Ankara olması gereken şeklinin tam tersine bir gelişme göstermektedir:"İstanbul böyle de Ankara başka mı? Kurtuluş Savaşımızın bu vakarlı simgesi Orta Anadolumuzun bu sağlıklı yaylası, bugün havası en kirli kentlerin listesinde dünya üçüncülüğünü kazanmış bulunuyor. Olumlu listelerde amorti bile alamazken, olumsuz listelerde iyi dereceler tutturuyoruz maşallah."3

Türkiye'nin bu türlü geri kalışının çeşitli sebepleri vardır. "Bugün her şey hızlandı, biz bir türlü hızlanamıyoruz."4 diyen Taner bu geri kalmışlığımızın sebebini şöyle açıklıyor:"Türkiye'nin bazı alanlarda ortaçağ çıkmazlarına saplanıp kalışının, ipe sapa gelmez mugalatalar içinde yokuş aşağı gidişinin özü, esası unutup sen-ben dalasına girişinin kökeninde matematik düşünce yoksunluğu yatıyor bence.

Matematik düşünce disiplini hor görüldüğü için az ve öz yerine bol ve boş konuşuluyor."5

2.Ç.G.G.D. s.146.

3.Y.B.T. s.53.

4.a.e. s.172.

5.Ç.G.G.D. s.85.

Bir çok alanda olduğu gibi sanat ve kültür alanında da geri kalmış bir ülke olduğumuzu söyleyen Yaz Boz Tahtası yazarı, geri kalmışlıktan ancak Atatürk'ün gösterdiği hedefler doğrultusunda gidilirse kurtulacağı görüşündedir: "...Koca bir Almanya silinip süpürüldü. Sonra aynı Almanya yıkıntılar içinden dirilip çıktı geldi, dünyanın en çok dışsattım yapan, en varlıklı iki üç devletinden biri oldu. İnsanlar aya gitti. Elektronik teknik aldı yürüdü. Atatürk'ün örneğini uygulayan Üçüncü Dünya Ülkeleri bir bir bağımsızlıklarını kazandı, Dünya siyasetinde söz sahibi oldu. Biz ne redeviz?"⁶

Türklerin Bazı Özellikleri:

1. Demokrasi Anlayışı:

Demokrasiyi iyi fakat güç bir rejim olarak nitelleyen Taner gerçek demokrasinin kültür, seciye istediğini söylüyor ve demokrasinin ne olduğunu şöyle açıklıyor: "Çok seslilik demektir. Başkasının düşüncesine saygı göstermek demektir. Bilime, sanata, basına kendi düşüncesini, değer yargısını, zevkini empoze etmeye kalkmama olgunluğu demektir."⁷

Biz Türklerin genel özelliğinden biri her işin kolay yanını aramaktır. Çoğunlukla da kanunları, kural-ları hep kendi çıkarlarımız doğrultusunda yorumlamaktır. İşte siyasetle uğraşanlarımız bunun en güzel örneğini vermektedir: "Mademki demokrasi, ne yapıp yapıp göz boyayıp dört yılda bir gafil seçmenin oyunu alıp kaçmaktır, bu delişmen, bu sahipsiz ortamda bu araç için hangi oyuna başvurulsa m'bahtır."⁸

6.Ç.C.G.D. s.103.

7.K.A.O.A. s.19.

8.Y.B.T. s.197.

Demokrasi insan eşitliğini kabul eder. İnsanlar bu eşitliği de işlerine geldiği gibi kullanmaktadır. Eşitliği sağlamak için ilerlemek yerine geriye gitmeyi tercih etmekteyiz. Taner bu konuda şunları söyler: "Çoğu şeyi oduğu gibi demokrasiyi, eşitliği de hep ters yanından anladık. Kaliteyi kalitesizleştirmek, seviyeliyi seviyesizleştirmekle elde edilen kolay düzlüğü eşitlik sağlamak sandık."⁹

Demokrasi, eşitlik insanlara istediğini yapma hürriyeti getirir. Fakat her konuda olduğu gibi bu konunun da gereği gibi uygulanabilmesi için eğitim gereklidir. "Özgürlükçü demokrasinin tam verimi ile çalışabilmesi için Michelet'in dediği gibi üç şart gereklidir: Bu şartlardan birincisi eğitimidir. İkincisi eğitim, üçüncüsü yine eğitim. Bilinçli seçmen, bilinçli partiler, bilinçli politikacılar."¹⁰

Eğitim sayesinde insanlar haklarının nerede başlayıp nerede biteceğini, hürriyetini nasıl kullanacağını bilir. Vereceği kararlarda gelişigüzel değil de doğru ve gerektiği şekilde davranır. Bu da aile içindeki düzenden memleket yönetimine kadar bir çok alanı etkiler. Demokrasinin olduğu bir yerde, eğer insanlar belli bir eğitim düzeyinden geçmiş olsalar bir partiye verdikleri oy sayesinde istedikleri gibi davranmaya haklarının olduğunu zannederek "Melâmiyim ben. Peder de Nakşibendî idi. Git polise benden selâm söyle. Şimdi demokrasi var. İstedığimi söylerim. Ben reyimi boşuna Demokratlara vermedim."¹¹ demezdi. Ya da Batılı ülkelerdeki aksine, bizde devlet mekanizmasını iktidardaki partinin adamları yönetir. "Oysa batılı demokratik ülkelerde devlet mekanizmasını parti amigoları değil, iktidar değişikçe de yerinde kalan teknokratlar, işin ehli, uzman

9.Ç.G.G.D. s.197.

10.K.A.O.A. s.69.

11.Ş.Y.Y. s.40.

elemanlar yönetiyorlar. Bundan ötürü de işlerde bir tutarlılık, bir süreklilik sağlanmış oluyor. Her şey her parti ile yaz boz tahtasına döndürülmüyor."¹²

Demokratik ülkelerde herkes söz sahibidir. Halk verdiği oylarıyla seçeceği kişilerle yönetimde söz sahibi olur. Seçilen bu kişiler daha önceden belirledikleri hedefler doğrultusunda görüşlerini söylerler. İktidarda olanlar, gerektiği zaman muhalefettekiler tarafından yönlendirilirler. Bu, bizim ülkemizde geçerli olmayan bir şeydir. Bizde iktidar muhalefeti, muhalefet iktidarı kötüler. Aralarında bunun dışında bir diyalog yoktur. Oysa "Diyalog olmayan yerde demokrasi yeşermez. Demokrasi olmazsa da ölçsüzlükler, sivrilikler törpülenmez."¹³

Demokrasi insanlara bir takım özgürlükler kazandırır. İşte insanlar bu özgürlüklerini kullanırken başkalarının özgürlüğünü kısıtlamamalıdır. Hazırlanan bazı kanunlar, insanların birbirlerinin özgürlüğünü sınırlandırmalarını önlemek için hazırlanmıştır. Eğer bazı aksaklıklar varsa bu kanunlardan değil, kanunların uygulanışından kaynaklanır. "Şimdiki katı kanunu esnek ve uygar bir çerçeve kanunla değiştirmekle her iş hallolup bitmiyor. Kanunlar, onları uygulayanın bakış açısına, kültür ve uygarlık ölçülerine göre verimli veya verimsiz olabiliyor."¹⁴ İnsanların ortak kullandıkları bazı şeyler vardır. İşte bu ortak kullanım alanlarından biri caddelerdir. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde bu ortak kullanım alanlarının, insanlar tarafından eşit olarak kullanılması gene kanunlar tarafından sağlanır. "Yeni şehir plânı mucibince bu cadde üzerinde inşaat yapılmayacağını ve heykel diktirmek için de belediyeden izin alınacağını bilmiyor muydunuz?"¹⁵

12.Y.B.T. s.201.

13.Ç.G.G.D. s.244.

14.H.D.D.B.S.s.121.

15.K.S.A. s.43.

Haldun Taner, insanlardaki seçme özgürlüğünün varlığından da bahseder. Seçen kişinin bu özgürlüğünü kaybettiğini savunur. "Hiç bir şey almadığıma göre, hiç bir şey üzerimde kalmadığına göre her şeyi alabilirim, her şey üzerimde kalabilir demektir. Seçmekte serbestim. Seçmediğim müddetçe bütün seçmişlerden şanslı sayılabilirim. Seçen bağlandı bir kere..."¹⁶

İnsanların istediğini seçme hakkı yanında istediği gibi düşünme özgürlükleri de vardır. Onların elinden kimsenin bu özgürlüklerini almaya hakkı yoktur. İnsanlardan düşünme özgürlüğünü kaldırmaya kalksalar bile başarılı olamazlar. İnsanın yaşadığı sürece bu özgürlüğü elinden alınamaz. Taner bu konuya örnek olarak Hitler'i göstermiştir. İnsanlar düşüncelerini kitaplar halinde ortaya koyuyorlar. Beğenmediğimiz düşünceleri anlatan kitapları yakmakta, insanların beyninden de aynı düşünceleri yok edemeyiz. Hitler bu gerçeği farketmemiştir. "(Hitler) Kitap yakmakla, kitap yasaklamakla insanı insan yapan en kutsal özgürlüğü, düşünce ve iletme özgürlüğünü ortadan kaldıracağını sanacak kadar da ham ruhludur."¹⁷

İnsanlar özgürlüğü bir başka deyişle istediğini yapabilme hürriyetini değişik şekilde anlatır. Kimilerine göre istediği yerde rahatça dolaşabilmek hürriyettir. "Kızıl Saçlı Amazon" yazarı ise hürriyeti şöyle anlattığını söylüyor: "Hür adam, radyosunda istediği şarkıyı dinleyebilen adamdır."¹⁸

Bağımsızlık insanlar için önemli olduğu kadar, hatta çok daha fazla olarak ülkeler için de önemlidir. Ülkelerin bağımsızlığı hiç bir alanda dışa bağımlı olmaması anlamına gelir. Kendi kendine yetemeyen ülkeler

16.O.I.B.V. s.97.

17.B.M. s.175.

18.K.S.A. s.198.

başka ülkelerden borç alır. Zamanla bu borçlar ödenemez duruma gelinir ve artık ülke borçlu olduğu ülkenin istediği gibi davranmak zorundadır. Biz bunun acısını yıllarca çekmiş olan bir milletiz. Atatürk sağlığında ülkemizi bu durumdan kurtarmaya çalışmış ve mümkün olduğu kadar dışardan borç almamaya özen göstermiştir. "Kendi yağımızla kavrulmaya yönelik iktisadî politikadan yana idi."¹⁹ Taner, yukarıya alınan yazısının devamında dış politikamızdan da bahseder ve "Dış politikamız vakurdu. Son çağlardaki, hep büyük devletlerin kanadını aramak alışkanlığını Atatürk kırmıştı."²⁰ der. Başka devletlerin kanadı altına giren bir devlet istiklâlini kaybeder. Çünkü istiklâl bir bütündür. Ya vardır ya da yoktur. Biz istiklâli kolayca elde etmiş bir millet değiliz. Bu yüzden de ona gelecek bir tehlike anında birlikte mücadele etmekteyiz. Taner'in istiklâli elde ediş ve koruyuş hakkındaki tavrımızla ilgili görüşleri şöyledir: "Biz, bize hediye edilmeyen, bizden sımsıkı esirgenen bir tek şeyi, canımızı dişimize takarak, uğrunda en büyük fedakârlıklara katlanarak, ölümü göze alarak, yalnız bir şeyi didine didine kazandık. Yalnız bir tek şeyi lâayık olarak elde ettik, o da istiklâlimiz...Onun için de ona böylesine sahip çıkıyor, hassasiyetle üzerine titriyor, en küçük bir taviz imasını dahi hep birden dimdik reddediveriyoruz."²¹

İstiklâli böylesine önemli bulan Taner, hayvanlarda bile istiklâlin kaybolmasına dayanamaz."...Papağanlara nedense daha bir tutuluyorum. Senin kanadın var efendi. Sen onlar gibi yere bağlı değilsin ki, kuşsun yahu. Ötesi var mı? Sultan keyfinin emrine göre o daldan kalkar bu dala konarsın. Süslü kafeslere, hazır ye-meğe tamah edip insanların maskarası olmanın âlemi varmı?"²²

19.Ç.G.C.D. s.105.

20.a.e. s.105.

21.Ö.i. s.58.

22.Y.S. s.26.

2. Memleket Sevgisi:

Türk ulusu özgürlüğünü kolay elde etmemiştir. Bu yüzden onu kaybetmek onlar için ölüme eşitti.²³ Bir çok konuda gereken titizliği göstermeyen bu milletin vatani ile ilgili konularda hiç şakası yoktur. Onun bu konudaki tutumunu Taner şu şekilde açıklıyor: "Bazı meselelerde, hatta demokratik hakları üzerinde pek titiz davranmadığı için pek kalender sanılan bu ulusun, ulusal onur ve kutsal değerler konusunda hiç ama hiç şakası yoktur."²⁴ Vatani ile ilgili konularda Türkler gerektiği zaman gözünü kırpmadan canını vermekten çekinmez. Nitekim bunun en güzel örneğini "Kurtuluş Savaşı"nı zaferle sonuçlandırarak vermiştir. Lozan'da eşit hatta galip olmanın verdiği avantajla masaya oturmada en büyük pay gene mehmetçiklerindir. Mehmetçiklerin bu vatan sevgisi Taner'in diliyle şöyle anlatılır: "Lozan'da en büyük katkı payı hiç şüphesiz yine mehmet'indir. Onun o gözüpekliği, o nice uygarlıkların birikimi, bilinçli yurtseverliği ve onursuz yaşamaktansa, onurla ölümü göze alışıdır ki, Atatürk'e olmazları öldürtmek gücünü vermiş ve zaferle perçinlenen bu iman haklı tezimizi dinlenir hale getirmiştir."²⁵

Mehmetçikler savaşta düşmanla mücadele ederken cephe gerisindekiler de boş durmaz, Yazılarıyla, konuşmalarıyla haklı olan davamızı anlatır, halkı bilinçlendirmeye çalışır. Bu da hiç kolay değildir. Yazı ve konuşmalarından rahatsız olan çevreler bu aydınlarımızı rahat bırakmayacaklardır. İşte bunlardan biri de Ahmet Selahattin'dir. "Lozan'ın öncüsü, kurtuluş davamızın ilk bilimsel savunucusu Ahmet Selahattin işgal polisinin kovalamaları altında gençliği bilinçleştirip coştu-

23.Y.B.T. s.47.

24.Ö.I. s.177.

25.K.A.O.A.s.43.

ran nutuklarını verir ve 'Vakit'teki başyazılarını yazarken bir kalp krizi geçirdi. Dr.Akil Muhtar kendisine kati bir istirahat verdi. Tek kelime yazarsa ölümünün kaçınılmaz olacağını, dost dili ile, doktor diliyle anlattı. Aldığı cevap şu oldu:

-Millet bu durumda iken ben asıl susarsam ölürüm.

Yazdı ve öldü."²⁶

Devletin nasıl vatandaşlarına görevi varsa, vatandaşların da devlete karşı görevi vardır. Kimisi vatana olan borcunu kılıcıyla kimisi de Ahmet Selahattin gibi kalemiyle ödemeye çalışır. Vatana kalemiyle hizmet etmeye çalışanlardan biri de "Sahib-i Seyf-ü-Kalem" isimli hikâyenin kahramanıdır:"Memlekete kılıcı ile hizmet edemiyormuş; bari kalemi ile hizmet edeymiş.....

Vatana hizmet mevzubahs olunca şahsî dostlukların lâfı olmazmış."²⁷

Devlet bir kişinin okuması için bir çok harcama yapmıştır. Bu harcamalar sonucu kişi çalışarak ödemelidir. Ancak o zaman vatana borcunu ödeyecektir.

"Evet sonuna kadar çalışmak. Bu fakir milletin en iyi okullarında yetişmenin bedelini, hasta da olsa, durmadan arı gibi çalışarak ödemek. Dinlenmeyi ölümden sonraya erteleyerek."²⁸

Vatandaşın borçlarından biri de seçme ve seçilme hakkını kullanmadır. "Sade ben değil, milyonlarca insan oy vermeyi adam yerine sayılmak ve demokrasinin alfabesindeki ilk yurttaşlık borcu bellediğimiz için apar topar sandıklara koşup oyumuzu attık."²⁹

Biz Türkler manevî değerlere sıkıca bağlı bir milletiz. Manevî değerlere saygısızlık yüzünden birbir-

26.Ç.G.C.D. s.93.

27.K.S.A. s.16.

28.H.A.O.A. s.143.

29.Ç.G.C.D. s.38.

lerini bile kırmaktan çekinmezler. "Ülan sende hamiyet yok mu?" diye bağırdı. "Cümle âlem bu gece Zafer Bayramı şerefine eğlenirken sen ne ...k yemeye naz edersin? Sen bu memleketin evlâdı değil misin? Sen müslüman değil misin?"³⁰ Gene aynı kitabında Taner şöyle bir örnek daha veriyor: "Ne? Nasıl? Bir Amerikalıyla evlenmek istiyor muşum öyle mi?.. Hayret, şaşmış kalmış doğrusu. Bende bir nebzecik olsun milliyet hissi kalmamış mı acaba?"

.....

Meğer bir memleketin "seviyesi ahlâkiyesi" genç kızlarının "etvâr ü harekâtıyla" ölçülürmüş."³¹

Türk insanında memleket sevgisi o kadar sınırsızdır ki, çoğu zaman aynı memleketin bir başka şehrinde bile kendisini gurbette hisseder. Alıştığı çevreyi, alıştığı arkadaşlarını arar: "Etrafı seyrederken oğlanın içine birden bir kasavet çöktü. Rıza bu işe pek şaştı. Parası vardı, elbisesi vardı, karnı tok, sırtı pek, rahatı yerinde idi. Ama işte gene de içinde gurbet acısına benzer bir sızı duyuyordu."³² Çalışmak için geldiği İstanbul'da belli bir süre sonra arkadaşlarından ayrı bir yerde çalışmaya başlar. Memleket özlemini ara sıra gördüğü arkadaşları ile gideriyordu. Arkadaşlarını bulamadığı anda gurbet acısını şöyle dile getiriyor Taner: "Nitekim bir gün gene o sokaktan dolanan Rıza, arkadaşlarını yerinde bulamadı. Barakayı sökülmüş, ırgatları taşınmış görünce öyle bir fena oldu, kendini öyle bir garip hissetti ki, bir oturup ağlamadığı kaldı.

Gurbet acısı kurşun gibi içine çökmüştü şimdi.."³³

-
- 30.K.S.A. s.70.
 31.a.e. s.124.
 32.a.e. s.26.
 33.a.e. s.28.

3. Almanya'daki Türkler:

Türkiye'deki işsizlik yüzünden yabancı ülkelerde çalışmak zorunda kalan işçilerimizin büyük bir çoğunluğu Almanya'dadır. İşçi ihtiyacı olduğu anda Almanya kapılarını ardına kadar açmıştır. Son yıllarda makineleşmenin hızlanması yüzünden insan gücüne pek fazla ihtiyaç kalmamıştır. Bu yüzden de ülkelerindeki işçilerimizi bir an önce yurtlarından çıkarmanın yollarını ararlar. Oysa uzun yıllarını oralarda geçirmiş insanlarımız Türkiye'ye gelse gene işsiz kalacaklar. Bu yüzden de bir kolayını bulup Almanya'da kalmanın çarelerini ararlar. Taner, Almanya'da çalışmış bir işçimizin dilinden bu konuya şöyle değiniyor: "Almanın içine hepinizden önce girmi-şim. Gapıdan govmuşlar bacadan gelmişim. Bundan gelli de onların her bir türlü huyunu, ciğerini okumuşum."³⁴

İnsanlarımız bir çok mücadele ile oralarda kalmaya çalışıyorlar. Fakat orada çok rahat olduklarından değil. Orada iş hayatının dışında bir çok şeyle uğraşmak zorunda kalıyorlar. En çok yakındıkları şeyin başında komşusuzluk geliyor. Çevresindekiler hep yabancı. onların dilinden anlayamıyor, dertlerini anlatamıyorlar. Böyle olunca da yalnızlıklarını bir kat daha yoğun olarak hissediyorlar.

Almanların dillerini anlamamaları yanında, onların Türklere karşı olan davranışları da vatandaşlarımızı etkiler. Almanların Türklere karşı olan davranışlarını uzun yıllar Almanya'da kalmış ve çevresini dikkatle incelemiş olan "Berlin Mektupları" yazarı şöyle belirtiyor:

"Bizi görünce keyifleri kaçıyor, gülerken çatı-
nıveriyorlar. Her şeyi de yanlış mı yapıyoruz ki, başla-

rını iki yana sallayıp ya sabır çekiyorlar?"³⁵

Yabancıların bu tavırlarında Türklerin davranışlarının da rolü vardır. Memleketinde köyünden bile çıkmamış olan bu insanlar kendilerini birden gelişmiş bir sanayinin içinde buluyorlar. Bu yüzden de belli bir uyumsuzluk olacaktır. Bu insanlar gittikleri ülkelerde yalnız başlarına bırakılmışlardır. Yabancı ülkelerde sorunlarına sahip çıkılmamış, her konuda yalnız bırakılmış bu insanlara yabancılar da kendi vatandaşları ile eşdeğer muamele yapmayacaklardır. Almanya'daki Türklere karşı olan davranışlar gene "Berlin Mektupları" isimli kitapta şöyle yer alıyor: "Sokaktaki adamın ve kadının Türk alerjisi ise Türk işçilerinin ilk zamanlar çevreye uymada gösterdiği güçlükten kaynaklanıyor. Ezikliklerini sert tepkilerle dışa vuran delikenlilerimiz, o ilk dönemde işverenleri de, evsahiplerini de, polisi de hayli yormuşlardır."³⁶

Almanya'daki tüm insanlarımıza Almanlar tarafından aynı davranış gösterilmemiştir. Türk çocukları, yabancı ülkelerde anne ve babanın çalışmasıyla ilgisiz kalmaktadır. Tamamen yabancı bir çevre olduğu için de kendi kültüründen uzak, yabancı kültüre uyumsuz olarak yaşar. Zamanla anadilleri de onlara yabancı gelir. Oysa kuşakları birbirine bağlayan en önemli unsur dildir. Dil farklılığı da ortaya çıkınca Almanya'da yaşayan insanlarımız arasında kuşak farklılığı daha da belirginleşir.

Küçük yaşta yabancı ülkelere giden ya da orada doğan bu çocuklar, tamamen yabancı kültürü tanıyarak yetişir. Yabancı okullarda okur. Kendileri gibi kolayca yabancı kültüre uyamayan aileleri ile anlaşamaz duruma gelir, onları küçümserler. Çocukların bu tür davranışla-

35.B.M. s.132.

36.a.e. s.95.

rında Almanların da etkisi vardır. Çünkü onlar ilk günden beri Türk işçisi ile çocukları farklı tutmuşlardır. "Almanlar, daha baştan, Türk işçisi ile çocuklarını bir tutmadılar. Türk işçisi Alman hayat üslûbuna uymayan Alman dilini öğrenmeyen ve yararlanıldığı müddetçe yararlanılacak, sonra posa gibi atılacak bir yabancı unsur olarak görüldü onlar. Çocukları ise, burada doğan, küçük yaştan Alman okuluna gidip Alman kadar iyi Almanca konuşan ve bu dil köprüsü ile Alman yaşam üslûbuna uyabilecek birer fidan olarak görüldü."³⁷

Almanların bu oyununa gelmemeleri için Türk çocuklarının yalnızca Almanca bilmeleri yeterli değildir. Taner bu konuyla ilgili şu öğütte bulunur: "İki kültür arasında yüzen bir balık olduğunu anlayacaksın. Yalnız iki dili öğrenmekle yetinme. Bu araçtan yararlanıp Türkiye'nin ve Almanya'nın tarihini, edebiyatını da öğren."³⁸

Türklere karşı olan tutumdan da bahseden Taner, yazılarında, özellikle "Berlin Mektupları" isimli kitabında, Türk işçilerinin çalışmalarından da bahsetmektedir. Taner, Türk işçilerinin para kazanmak amacıyla gittikleri için hiç bir işten kaçmadıklarını belirterek şöyle diyor: "Almanya'daki Türkler işten kaçmaz. Hatta tam tersine fazla mesaiden çok hoşlanır. İş ki, sonunda DM olsun. Şimdi Alman polis örgütündeki en ağır, en riskolu işlerde de seve seve çalışır, hatta gönüllü olarak buna talip bile olur."³⁹ Türkleri polis olarak çalıştırmalarını Taner, Almanlaştırma politikasının bir sonucu olarak görüyor.⁴⁰

Almanya'da oldukları sürece her işte çalışmayı göze almışlardır. Yeri geldiği anda para uğruna elin gurunun bekçisi olmaktan övünç bile duyarlar. Verilen

37.B.M. s.166.

38.a.e. s.77.

39.a.e. s.41.

40.a.e. s.42.

bütün işleri küçümsemeden gereği gibi yaparlar. Kadın-erkek öbür işçilerden üstün olan el yatkınlıkları ile ve ödev duygusu ile görevlerini herkesten iyi yaparlar. Sonunda da alıntarıları ile hakettikleri markaları alırlar. Yaptıkları işler hakkında da "işin aşağılığı, yukarılığı olur mu? Bütün mesele yaptığı işi iyi yapmak. Temizlik işçiliği de maden işçiliği kadar saygındır."⁴¹ derler.

Ana-babalarının bu kadar çalışmak zorunda kalmaları çocukların uzun zaman yalnız kalmasına yel açacaktır. Türkiye ve Türkiye ile ilgili bir çok şeyi unutarak yetişirler. "Almancayı Almanlar kadar mükemmel öğrenen bu ateş gibi cimcimeler, ne yazık ki evde anadilleri ile uğraşarak onu geliştirecek koşullar bulamadıkları için Türkçe konusunda acınacak bir cahillik durumunda kalıyorlar."⁴²

Almanya'daki çocukların bu duruma gelmesinde anne ve babalarının ilgilenmemeleri yanında Almanların tavırlarının da rolü vardır. "Kendilerini zaten küçümseyen Alman sınıf arkadaşlarındangeri kalmamak için var gücü ile onlara yetişip geçme ihtirası içinde yamaktadır. Çoğunun sınıfın en iyi öğrencileri oluşunu önce Türk zekâlarına, ama büyük çapta da bu aşağılık duygularının kamçılacağı çalışmaya yormak yanlış olmaz."⁴³

Bir çoğu orada doğan bu Türk çocukları Türk kültürüne öyle yabancı yetişirler ki kendi aralarında konuşurken bir konuyu bir başkasına anlatırken bile yabancı dile başvurdukları olur: "Üç kişiydiler. On yedi, on sekiz, on dokuz yaşında biri kız, ikisi erkek, üç Türk çocuğu...Kendilerini Berlin'e çağıran kuruluşun yöneticileri ile Almanca konuşuyorlardı. Yanlıssız, aksansız,

41.B.M. s.94.

42.a.e. s.101.

43.a.e. s.101.

Alman'dan ayırdedilemeyen mükemmel bir Almanca. Biri burda doğmuş büyümüşü, öbür ikisi ikişer yaşında iken gelmiş kalmışlardı. Kendi aralarında konuşurken de sık sık Almancaya başvuruyorlardı."⁴⁴

Bazıları ise Türkçeyi konuşurlar ama Almanya'da çok başarılı olan bu çocuklar Türkiye hakkında en basit şeyleri bile bilmezler. Gerekli ortam sağlanmadığı için kültürel özelliklerden de habersiz yetişirler. Haldun Taner, bu konuya uzun süre Almanya'da kalmış, Tatil için Türkiye'ye dönmüş bir Türk çocuğunun davranışı ile örnek veriyor: "Ninem bizi karşıladı. Bizi kucaklamak için kollarını açmıştı. Ben Almanya'daki gibi diz büküp onun elini sıktım. Oysa onun kırış kırış elleri hep öpülmüştü. Ninemin yüzü değişti. Sevinci uçtu."⁴⁵

Türklerin bir özelliği de ellerinde olanı yakınları ile paylaşmalarıdır. Almanya'da ya da herhangi bir yabancı ülkede yetişen çocuklarda bu özelliği de göremeyiz. "...Pastanın yarısını onlara vermeyişim Ayşe'yi çok kızdırdı. Yiyeceklerimizi bölüşmek bizde töredir. Sen de onlar gibi bencil olmuştun dedi bana."⁴⁶ sözlerini Taner, Almanya'da yetişmiş, Türkiye'ye tatil için gelmiş bir Türk çocuğuna söylemiştir.

Çocukların Türk kültürüne bu kadar yabancı olarak yetişmelerinde bir başka etki de anne ya da babalarından birinin Alman olmasıdır.

İşte yukarıda anlatılanlardan da görüldüğü gibi Türk çocuklarının yetişmesine pek dikkat edilemiyor. Bu yüzden de çocuklar bir bocalama içindedir. Ne tamamen Alman, ne de tamamen Türk gibi davranabilmektedirler. Türkiye baştan bu çocuklara gerekli önemi vermemiştir. Hiç değilse şimdi onlardan faydalanmayı bilmelidir, di-

44.B.M. s.106.

45.a.e. s.74.

46.a.e. s.75.

yen Taner bu konuda şunları söylüyor: "Meslâ işe adam değil da dama iş bulma âdetinden dış ülkelerdeki turizm ya da kültür bürolarına o dil bilmeyen elemanları kayıran alışkanlıklarımızdan vazgeçip bu hazır bulduğumuz taze gücü bu alanlara seferber etsek, hem millet kazanırdı hem de bu çocuklar..."⁴⁷

Zaten biz sahip çıkıp onlardan faydalanmasını bilmezsek Almanlar onları elimizden alacaklardır. "Bu çocuklar gelecek kaygısında idiler. Almanlar dillerini böylesine iyi bilen Türkleri kendi uyruklarına almak için kolaylıklar gösteriyorlardı. Çaresizlik içinde ilk düşebilecekleri ökse bu olabilirdi. Türk kalmakta direnenleri ise Türkiye'nin benimsemesi şarttı. Bu gençler önlerindeki geleceğe, bir uçuruma bakar gibi bakıyorlardı."⁴⁸

4. Çeşitli Alışkanlıklarımız

Biz Türklerin en dikkat çekici özelliklerinden biri ihmalkârlığımızdır. Bu ihmalkârlığımız bir çok değerli şeylerimizin kaybolmasına, unutulmasına sebep olmuştur. Biz kendimizi ilgilendiren konularda bu kadar ihmalkâr olurken bir çok yabancı bilim adamı, bizimle ilgili bir çok konuyu araştırıyor. Bizim değer vermediğimiz bir çok şeye onlar değer veriyor. Taner bu konuda da Fransızlarla Türkleri karşılaştırıyor ve bu konuda şu açıklamaya yapıyor: "Kendini beğenmiş Fransızlar bile ünlü şairimizden (oturduğu masaya ismini törenle yazdırmak) bu onuru esirgemezken biz sade Yahya Kemal'in değil, ondan önce Namık Kemallerin, Şinasilerin, Abdülhak Hamidlerin... ve deha nice şair, romancı, ressam, eleştirmen Türk sanatçısının gittiği, canlı bir tarihi müze olarak bugüne kadar gelebilmiş bir lokalin, eski Lebon'un bir parçası dükkânı yapılmasını önleyemedik."⁴⁹

47.B.M. s.110.

48.a.e. s.109.

49.Ç.G.G.D.s.138.

İşte bu yüzden de bir çok eserde ismi geçen, sanatçıların hayatında önemli yeri olan Lebon ve onun gibi yerler yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır.

Biz elimizdekilerin kıymetini bilmediğimiz gibi elimizde olmayan şeylerle ilgili araştırma yapmak da i-şimize gelmiyor. Bizim yapmak zorunda olduğumuz bir çok araştırmayı yabancılar yapmıştır. Bunun örneğini hemen hemen her alanda görmekteyiz. İlk yazılı ürünlerimiz olan "Orhun Yazıtları" yabancılar tarafından okunmuştur. Orijinal yazmalar da yabancı kütüphane ve müzelerde bulunmaktadır. Haldun Taner de bu eksikimizi tiyatro yönünden şöyle açıklıyor: "Elimi attığım zaman bulabileceğim materyalin azlığı belimi büküyor. Kaynakların çoğunun yabancı oluşu ise insanı ayrıca utandırıyor. El bizim tiyatromuzu bizden önce, bizden iyi incelemiştir."⁵⁰

Bu da biz Türklerin tembelliğinden kaynaklanıyor. Birçoğumuz her şeyin hazır olarak önümüze gelmesini isteriz. Taner, bu tembelliğin vazgeçilmez bir alışkanlık haline geldiğini acımasızca eleştiriyor. Çok çalışkan birinin amacının bile sonradan tembellik olduğunu söyleyerek "Yan gelip yatmak merakındayız çoğumuz. Onlar durmadan çalışmak meraklısı, bizse yan gelip yatmak. Canını dişine takıp fazla mesai yapıp marklarını istif eden Almanyalı işçilerimizin çoğu bile bunu yurda döndüğü zaman yan gelip yatmak hayaliyle yapıyor."⁵¹ der.

Bir çok konuda tembellik yapmasak çok daha rahat bir yaşam sürdürebiliriz. Bir çok insanımızın köyünde çalışmak, zorlanmak işine gelmez. Sanki şehirde ya da yabancı bir ülkede çalışacak olan kendisi değilmiş gibi oralara gitmeye can atar. Oralarda her türlü zorluğa katlanır da kendi memleketinde çalışmaz. Oysa ülkemiz bir çok bakımdan diğer ülkelere üstündür. Taner bu

50.H.D.D.B.S. s.69.

51.Ç.G.G.D. s.142.

konuda Sakallı Celâl'in bir sözünü örnek veriyor. Sakallı Celâl Bey "Bastonumu yere diksem filiz veren bu bereketli topraklarda biz aç kalma mucizesini göstermiş bir milletiz."⁵² der.

Taner, Türklerin tatil anlayışları ile ilgili düşüncelerini de açıklar. Tatil, Taner için çalışma hayatının bir bütünleyicisidir. İnsanlar istekle çalışabilmek için sağlıklı olmak zorundadırlar, dinlenmiş olmak zorundadırlar. İşte bunun için de tatile ihtiyaç olacaktır. Fakat Türkiye'de bir çok kişi istediği işte çalışmadığına göre, çalışmanın zevkine varamadığına göre onun bir bütünleyicisi olan tatilden de zevk alamayacaktır,⁵³ şeklinde düşünen Taner, bizde tatilin de yanlış anlaşıldığını düşünmektedir. Bizde büyük bir çoğunluğun tatili "şöyle havadar bir kıyıda yan gelip yatmak, bol tarafından uyumak, uyanınca kahvesini yudumlamak, pijama ile tavla başında -cihar attım, şeş oynadım-sarkısını mırıldanarak zar sallamak, ya da tatile birlikte çıktığımız yavan komşularla konkene oturmak"⁵⁴ şeklinde düşünüldüğünü söylerken bizde kültür ve eğlenmenin kesin olarak ayrıldığını söyler.

Oysa bizde de dinlenirken bile yararlı şeyler yapılabilir. İnsan ne sürekli çalışabilir ne de sürekli tatil yapabilir. Yapsa da her iki durum da insana sıkıntı verir. Sürekli çalışma insanı yoracağı gibi sürekli dinlenme de iki çalışma arasında olmadığı zaman zevk vermez.⁵⁵

Diiz yazılarında Taner'in eleştirdiği bir konu da Türklerdeki taklit alışkanlığıdır. Devekuşu ile olan sohbetinde "Biz topyekün bir transfer memleketiyiz Devekuşu. Sporda, siyasette, sanatta, ahlâkta durum hep aynı!"⁵⁶

52.Ç.G.G.D. s.219.

53.H.D.D.B.S. s.91.

54.Y.B.T. s.161.

55.H.D.D.B.S. s.91.

56.Ü.I. s.109.

demekte ve bu taklitçiliğimizin de bazen çok komik sonuçlar ortaya çıkardığını da "Önce İnsan" yazarı şöyle örnekliyor:

"Hanımefendi bana müsaade. Davetlilerin ruhu duymadan usulca sıvışayım. İngiliz usulü."

"Biz geceleri Alman usulü sosis, salam, peynir, çerezle geçiştiririz. Daha da sıhhi oluyor."

"Biz çocukları hiç zorlamadık. Amerikan usulü yetiştiriyoruz." şeklindeki düşünceleri eleştiren Taner "Bize Türk usulü olmasın da ne olursa olsun. Hemen benimser uygularız."⁵⁷ demektedir.

Taner'e göre millet olarak bir eksikimiz de bir davayı prensip meselesi haline getirip devamlı ve ısrarlı bir şekilde savunmayışımızdır. Bu yüzden de zor durumda kalmadan, iyice sıkışmadan harekete geçmiyoruz. İlerisini düşünme gibi bir huyumuz yok. Ama bir de bizi harekete geçirecek bir olay olduğu anda, gücümüzün ölçüsünü bile düşünmeden harekete geçeriz. Bunun sonucunda da çok defa büyük başarılar kazandık. Türkler kahraman bir millettir ve bu kahramanlıkları lafta kalmaz. Türkler bu kahramanlığı "Biri, tarih boyunca büyük devletler kurmuş olmanın bize verdiği bilinçaltı ya da bilinçli övünç ve onur duygusuna; ikincisi, bir ölüm kalem savaşında, canını, toprağını, karısının kızının ırzını savunan Türk insanının, insan gücünü aşan direnişine" borçludur.⁵⁸

İşte bizi harekete geçiren bir olay onurumuzu zedeleyecek bir davranış olduğu zaman nasıl gücümüzün üstünde bir başarı kazanıyorsak, bizi bu türlü davranışa itecek olaylar kendini hissettirinceye kadar da hiç olmayacak başarısızlıklarla karşılaşırız. Taner bunu Türk insanının yaradılışına bağlamaktadır. "Yaradılı-

57.H.D.D.B.S. s.52.

58.Y.B.T. s.46.

şımız böyle. Denilebilir ki tarihimiz hep böyle şahlanıp sönüşlerini, sönüp şahlanışların bir münhasidir.

Şahlandığımız zaman karşımızda kimse duramamış, gaflete dalınca en pısrık azınlıklar kanımızı sömürmüş."59

Tarihimizdeki bu şahlanıp sönüşlerde, bizim iyiliği de kötülüğü de çabuk unutuşumuzun etkisi de vardır. Bize sürekli kötülük yapan biri bir iyilik yaptığı anda tüm kötülüklerini unuturuz. Bunun tam tersi de doğrudur. Nedense olayları tüm yönleriyle değerlendirmiyoruz. Bir de "biz, birey olarak da toplum olarak da karşı düşüncüyü sabırla dinlemek özelliğinden oldum olasıya yoksun yaratıklarız."60

Bizim bu çabuk unutma özelliğimizden başka, elimizi kolumuzu bağlayan bir de onur duygumuz vardır.61 Tarihte bir çok kahramanlık gösterdiğimiz halde, bu kahramanlığımızla övünmeyi her zaman ayıp sayarız. Kendimizle ilgili konularda alçakgörüllü davranırız. Bu alçakgönüllülüğümüzü Yalıda Sabah yazarı "İstiklâl Marşı"ndan bir örnekle açıklıyor. "En döğüşken, en yürekli, en daşaklı millet olduğumuz halde bizim millî marşımız "gorhma" deyi başlar. Neden? Tevazuumuzdan. En yiğit biz olduğumuz halde böbürlenmeyi ayıp saydığımızdan."62

Biz Türklerin bir özelliği de aşırı duygusallığımızdır. Zor durumda olduğunu anladığı kişi kim olursa olsun ona acır. Taner, "Yaz Boz Tahtası" isimli kitabında "Bu millet ailesi yüzünden kahır görene acır. Bu millet, iftiraya kurban gittiğini yakınana acır." derken bir başka kitabında da "Eh biz alicenap bir milletiz. Hep mağduru tutarız. Çünkü çoğumuz şöyle ya

59.Ö.I. s.104-105.

60.a.e. s.160.

61.Ş.Y.Y. s.64.

62.Y.S. s.105.

da böyle mağduruzdur."⁶³

Bizim için çok değerli bazı şeyler vardır. Bunlardan biri bayrak biri de ölülerimize ait olan mezarlardır. Biz savaşlarda bile başka ulusların kutsal saydığı değerlere karşı saygılı olmasını bilmiş bir milletiz. Bizim ölülerimize karşı olan tutumumuzu, çeşitli yabancı ülkelerde bulunmuş olan Taner, o ülkelerin tutumları ile karşılaştırıyor ve "Berlin Mektupları" isimli eserinde şu yargıya varıyor: "Biz Türkler kendi ölülerimize olduğu gibi yurdumuzdaki yabancı ölülere de en saygılı bir milletiz."⁶⁴ Hatta bizim değer verdiğimiz şeylere yabancılar barbarca davransa bile biz mümkün olduğu kadar sabırlı davranarak incelikle yanlışı onlara anlatmaya çalışırız. Çevresindeki olayları dikkatle inceleyen Taner, Türklerin inceliği ile ilgili bir anısını şöyle anlatıyor: "Hiç unutmam, Razgrad'daki Türk mezarlığına saldıran Bulgarlara karşı yaptığımız bir öğrenci gösterisinde Şişli'deki Bulgar mezarlığına bir çelenk koymuş o barbarlığa bu incelikle karşılık verip ölümlere nasıl davranılması gerektiğini o sansar ruhlu yaratıklara göstermek istemiştik."⁶⁵

Yeri geldiği anda yukardaki örnekteki gibi ince düşünen bizler, bazen çok büyük şeyleri hiç düşünmeyiz. "Hesaplanacağı hesaplamakta, küçük şeyleri ise kılı kırk yararcasına önemsemekte üstümüze yok."⁶⁶ derken, 1958 yılında İstanbul'un bir hafta sis içinde kaldığını bu yüzden de bazı işlerin aksadığını belirten Taner, bazı meraklıların bu sis yüzünden ortaya çıkan zararı hesapladığını örnek olarak göstermektedir. Bu sis bir haftalık bir süreyi içine almaktadır. Fakat her gün kahvelerde uzun zamanını harcayanların açtıkları zararı hesap-

63.H.D.D.B.S. s.96.

64.B.M. s.39.

65.Ö.İ. s.161.

66.a.e. s.68.

layan hiç kimsenin çıkmadığını da belirten "Önce İnsan" yazarı "Sisin zararı her günkü küçük zararlarımızdan sadece biri, belki de en önemsizidir."⁶⁷ demektedir.

Taner'in kitaplarında Türk insanının bir özelliği de klüpçülük ve particilik alanlarında birbiri ile yarışması olarak gösterilir. Bunun sebebi ise Yaz Boz Tahtası isimli kitapta şöyle açıklanıyor: "Herkes birbiri ile da-la-şta. Klüpçülük bir, particilik iki; bayılıyorz bir-birimizle bu iki alanda kapışmaya. Her seçim öncesi, her maç sonrası tüm heyecan stokumuzu bu iki alana harcıyoruz. Neden? Coşkulu ve duygusal milletiz de ondan. En tembel hara, düzayak ve kulaktan dolma tepkiler bu yolda boşaltılıyor da ondan."⁶⁸ Türk insanının gazete okuma alışkanlığı da bu yönüne göre değerlendiriliyor. Gazetenin ilk ve son sayfaları en çok okunan sayfalardır. Bu sayfalar ise siyaset ve sporla ilgili olan sayfalardır. Televizyonda da spor ve haber bültenleri ilgi çeken yayınlar arasında yer almaktadır.

Haldun Taner insanımızın maç ve siyasetle ilgisini şöyle açıklıyor: "Maçtan önce çeneye kuvvet, aylarca maç üzerine tahminler yürütürüz. Maç yapılır. Bu sefer de yine çeneye kuvvet, aylarca sonuç üzerine ahkâm çıkarırız. Seçimler için de öyle. Bir süre her şeyi ikinci plâna itip milletçe hep seçim konustuk. Varsa seçim yoksa seçim..."⁶⁹

Taner, Türklerin bir özelliğine de Çiştaneye Yağmur Yağıyor isimli kitabında şöyle yer veriyor:

"You'r Türk, arn't you?"

Lokmam boğazımda kalmıştı. Yutkundum. Yarım yamalak ingilizcemle: Evet dedim, nerden bildiniz?

Çok ekme yiyişinizden.

Peki ama demişim, siz Türklerin çok ekme yediğini nerden biliyorsunuz? İşte o zaman katıksız bir İstanbul şivesi ile: "Ben de Türküm de ondan demesin mi?"⁷⁰

67.Ö.İ. s.68.

68.Y.B.T. s.15.

69.a.e. s.27.

70. Y. Y. s. 55.

D- İNSAN VE YAŞADIĞI ÇEVRE

Haldun Taner yazılarında tabiata yer vermiş, ondan bahsederken de insan-tabiat ilişkisi üzerinde durmuştur. Ona göre uygarlık, bütün gücünü, kaynaklarını doğadan almaktadır. Fakat yüzyılın son çeyreğindeki hızlı teknolojik gelişmelerin sonucu gözünü ihtiras bü-rüyen insan artık doğayı unuttu. Çoğu zaman da doğa, sanayileşme uğruna feda edildi.

Doğanın sanayileşme uğruna feda edilmesinin en belirgin örneğini fabrikaların kuruluş yerlerine baktığımızda görebiliriz. Ulaşımın kolay olması sonucu fabrikalar genellikle yol ve deniz kenarlarına yapılır. Böyle olunca gerekli şeyler hem daha ucuza taşınır hem de artık maddeler denize atılır. Bu fabrika sahipleri için çok kârlı bir seçim olmasına rağmen, tabiatın dengesinin bozulmasının en büyük sebebidir. Taner, bu konuya "Çok Güzelsin Gitme Dur" isimli kitabında şöyle değiniyor: "Deniz de artık kendine bol miktarda boca edilen pisliği doğa yoluyla temizleyemez oldu. Deniz bah gibi kir tutuyor. Kaldı ki kıyıya yerleşmiş fabrikalar da sağolsunlar bütün asitlerini, pisliklerini denize döküyorlar.¹

Tabiatın dengesini bozuyor diye fabrika kurulmayacak mı? Tabii ki böyle bir düşüncüyü savunmuyoruz. Fakat fabrika kurulurken yerin seçiminde daha dikkatli olunmalı, tabiatı "Bir Kavak ve İnsanlar" isimli hikâyede olduğu gibi, bozacak şekilde bir seçim yapılmamalıdır: "Demek buralara fabrika kuracaklardı. Demek bu cennet kıyıları, bu canım bayırları makine uğultusuna boğacaklardı. Dünyada başka yer mi kalmamıştı yarabbim?

Hayır, hayır bunu yapamazlardı. Bu kadar zevksiz

bu kadar vicdansız olamazlardı."²

Hızlı sanayileşme sonucu artan hava kirliliğini azaltmanın bir yolu, hatta en etkili yolu da düşüncesizce yok ettiğimiz yeşil alanları çoğaltmaktır. "Hava pisletilmesine karşı yeşillikleri çoğaltmak ilk akla gelen önlemdir. Yeşil alanların, parkların, koruların klorofili kirli havayı süzer, temizler."³ Taner, yeşil alanları kentlerin ciğeri olarak nitелеmiş ve ağaç sevgisiyle büyüyen insanların daha sevecen olduklarını söylemiştir: "Ağaç sevenden kolay kolay kötü insan çıkmaz. Gaddar insan çıkmaz. Ormanları baltalayan, fidanları kurtan, ağaçları devirip apartmanlar diken sade bindikleri dalı kesme çelişkisi içinde degillerdir. Kenti, çevreyi ciğerlerinden yoksun bırakmak isteyen tehlikeli toplum ve yarın katilleridir."⁴

Taner, insan ve doğa sevgisi konusuna çeşitli eserlerinde yer vermiştir. "Bir Kavak ve İnsanlar"⁵ isimli hikâyesini tamamen bu konuya ayırarak doğa ve insan bütünleşmesini açıklamıştır. Gene aynı hikâyede yanlış fabrikalaşmaya da değinmektedir.

Tabiat ve insan ilişkisi konusunda daima çok şey söylenmiştir. Bazıları tabiat insana hüznün verir, derken bazıları da tabiatın dinlendirici özelliğinden bahsetmektedir. Alfred de Vigny ise "Tabiat çoğu zaman insanların acılarını umursamaz, demiş. Ayrıca insanlar da çoğu zaman tabiatın güzelliklerini görmeyecek kadar kendileri ile doludurlar."⁶

İnsanlar ne kadar kendileri ile dolu da olsalar, çevreleri ile ilgilenmeseler de çevreden etkilenmeden yaşayamazlar. Çevresindeki her şey insanı ister istemez

-
- 2.K.S.A. s.181.
 3.Ç.G.G.D. s.13.
 4.a.e. s.76.
 5.K.S.A. s.179.
 6.O.İ.B.V. s.194.

etkileyecek, olumlu ya da olumsuz yönde değişikliklere sebep olacaktır. Gözümüzü dünyaya açtığımız andan itibaren kendimizi içinde bulunduğumuz çevre, tarihi, gelenegi, alışkanlıkları, yasakları ile ölünceye kadar bizi etkiler. Bu etkilenmede bazen çevreye karşı onurumuzu koruma duygusu da etkili olur. "Nitekim bizim ihtiyarlarda bir çekidüzen gayretidir baş gösterdi. Artık asmaların altında gecelikle tavla oynayan insanlara rastlanmıyordu. O bir zamanlar -kim kime dum duma- diye bütün kayıtlardan azade, nalınla, takunya ile yakasız gömlek, kıcı söküük pantolonla bahçeye uğrayan emekli ahbablar şimdi -el alem ne der- düşüncesi ile üstlerine başlarına dikkat eder olmuşlardır."⁷

Çevreye uyum sağlamak rahat yaşamak imkânı sağlamak için de gereklidir. İnsanlar çevrelerinde farklı özellikler taşıyan kişilere kolay kolay katlanamazlar. Zaten farklı özellikleri olan kişiler de sıradan insanların yanında rahat edemez. Almanya'da çalışan bir işçimizin başka bir şehirde çalışan bir akrabasına yazdığı mektuptaki görüşleri de rahat yaşamak için çevreye uymak zorunluluğunu dile getiriyor: "Ben bunların dilini neden öğreneyim" deyon. Onlar benim dilimi öğrensin" deyon...

Yaprah gurdu neden yeşildir? Yaprağın rengini alıp göze batmamak için, aykırı düşüp yakalanmamak için. Madem buraya geldin, hırlaşmaya deel, uyuşmaya bakacaksın. Alaman seni buraya balmumulu davetiye ilen mi çağırdı?"⁸

İşte yukardaki örneklerde olduğu gibi bazen insan çevreye uymaya mecburdur. Ama bazen kendisi bile çevre ile uyum içinde yaşadığının, çevrenin kendisini etkilediğinin farkında değildir. İşte insanları farkın-

7.K.S.A. s.192.

8.Y.S. s.104.

da olmadan etkileyen sebeplerden biri yaşanan çevrenin iklimidir, coğrafi konumudur. Taner bu konuyu Karadeniz bölgesi insanların özelliklerini vererek açıklıyor. Karadeniz bölgesindeki, özellikle sahildeki insanlar bağırarak konuşur ve yüksek sesle söylenenleri dinlemeyi tercih ederler. "Çok gürültülü beyefendi" diye orta yaşlı adam konuşmayı kamulaştırdı birden. "Ne hikmetse bu kasabanın insanları radyoyu ardına kadar açmadan dinleyemiyorlar."⁹

Aynı ortamda yaşayan insanlar çoğu zaman farkında değildirler, ama bir çok ortak özellikleri vardır. "Bakıyorsunuz aynı havayı alan, aynı suyu içen, aynı dekor içinde yaşayan bütün bir mahalle halkı zamanla standartlaşmış, zevkleri, düşünceleri, yaşayışları birbirine benzeyen insanlar haline gelmiş."¹⁰

İnsan yaşantısında yer alan kısa süreli değişiklikler de alışkanlıklarda, davranışlarda değişiklikler yapar. Bu değişiklikte o anki psikolojik durum da etkilidir. "Vedat Unilever'den arkadaşı Kenan, Tekin ve Erdoğan da oradaydılar. Maça gelen, huyunu suyunu da değiştiriyor herhalde. Evde, ben içeri girince ayağa kalkan, çakmak çakıp sigaramı yakan bu güngörmüş çocuklar, burada şöyle lâubali bir el selâmı ile yetinip yine oyuna daldılar."¹¹

İnsanları bazen iklim de etkiler. Güneşli havalarda canlı, neşeli olan insan, hava bozuk olduğu zamanlarda kendisini hüznü hisseder ve Süheyl Erbil gibi "Bekârlığı, yalnızlığı böyle yağmurlu havalarda daha bir içinden hissederdi."¹² daha duygusal da olabilir.

-
- 9.O.İ.B.V. s.189.
 10.K.S.A. s.188.
 11.O.İ.B.V. s.158.
 12.Ş.Y.Y. s.17.

E- SİYASET

1. Politika:

Demokrasi ile yönetilen bütün ülkelerde, halk yöneticisini kendi seçer. Bizde de Anayasanın¹ 54,55, 56.^xmaddelerindeki özelliklere sahip olan her Türk seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Gerekli oyu alanlar, iktidardaki partiden olsun, muhalefetteki partiden olsun, bazı ayrıcalıklar kazanırlar. "İçimizden beş altı yüz kişinin dokunulmazlığı var, gerisinin yok. Dokunulmazlığı olanlar, Grek Tanrıları gibi, istediklerini söylüyorlar, istediklerini yapıyorlar. Kimse onlara karışmıyor."² Hatta suç bile işleseler onlar hakkındaki tutuklama kararı bazı makamlardan izin alındıktan sonra gerçekleştirilebilir. Taner, bir hikâyesinde milletvekillerinin bu ayrıcalıklı yönüne de değinmiştir: "Bir kerem ifadesini alamaz puliştir." dedi. "Mebus evlâdı olduğuna teşrifatı masuniyesi vardır onun."³

1.1961 Anayasası s.35.

x Madde 54: Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür. Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla düzenlenir.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiç bir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve eylemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

Madde 55: Vatandaşlar kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Seçimler serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm hesaplarına göre yapılır.

Madde 56: Vatandaşlar siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir.

2.H.D.D.B.S. s.109.

3.K.S.A. s.101.

Milletvekilleri, olağanüstü şeyler olmadığı sürece, dört yıl görev yaparlar. İstifa etmeleri dışında onları işten uzaklaştıracak hiç bir şey yoktur. Bu rahatlık onları davranış ve konuşmalarında da etkiliyor. "Milletvekillerinin, dokunulmazlığın özgürlüğü içinde, kaygısızca içlerini dökmesi genel olarak karşılıklı oluyor. Biri birini ağır bir sıfatla suçlarsa, karşısındaki da altta kalmıyor."⁴

Bizim politikacılarımızda genel bir özellik de karşı partiden olan kişilere karşı olan düşmanca tavrıdır. Bunun aksi olursa sanki partilerine, davalarına ters hareket edecekleri telaşı içindedirler. İnsanla ilgili güçlü gözlemleri olan Haldun Taner bu konuda şöyle diyor: "Yine değiştirmeye üşendiğimiz kötü bir alışkanlığımız da, politikadaki asık yüzlülüğümüz, ister sağcı ister solcu olunsun, karşı tarafa dış gıcırdatılmazsa düşmanca bakılmazsa dava adamı olunmaz sayılıyorlar. Çatık kaş davaya bağlılığın ölçütü sayılıyor."⁵

Politikacılarımızdaki bu yanlış tavır böyle de kalmıyor. Bazen parti için çekişmeler ve buna benzer sebeplerden dolayı, ait olduğu partiden ayrılmak zorunda kalan milletvekili, daha önce surat astığı arkadaşlarının yanında yer bile alabilir. "Zora gelince parti yenileyen, iş ciddileşince tarziye veren, en küçük çıkara karşı dünya görüşünü değiştiren olgun siyasiler."⁶

Bizdeki bu yanlış davranışa karşılık batılı ülkelerdeki milletvekillerinin düşüncelerinde en ufak bir sapma bile görülmez. Taner batıdaki politikacıların bu tavırlarını belirtirken bizdekileri de eleştiriyor: "... Oralarda, mebuslar, kör değneğini bellemiş gibi, bir tek partiye girer, başka parti yokmuş gibi, öldüm Allah

4. F. D. D. R. S. s. 110.

5. Y. B. T. s. 117.

6. Ö. İ. s. 93.

ömürleri boyunca siyasî kanaatlerini değiştirmezler. Bizde öyle mi ya?"⁷

Bizim ülkemizde imkidarda olsun, muhaléfette olsun tüm politikacılar Taner'ê göre aynı hamurdandır. Hepsi de seçilinceye kadar, iktidara gelinceye kadar türlü vaatlerde bulunur, türlü yalanlar söylerler. Bundan dolayı da aydınların görüşlerine pek değer vermezler. Çünkü aydınlar oy sayısı bakımından oldukça azdırlar. Buna karşılık her ayrıntıyı kılı kırk yararcasına ince-ler, hataları, yanlışlıkları ortaya koyarlar. Seçilecek olan adaylar bu aydın kesime yalanlarını yutturamaz. Bu yüzden de aydınları pek sevmezler. "Önce İnsan" yazarı, politikacıların bu özelliklerini şöyle açıklıyor: "Politikacı dediğin, seçmeni aldata aldata kendini de aldatmayı alışkanlık haline getirmiş adamdır. Alçakgönüllülüęü esasen, stratejisi bakımından doğru bulmaz."⁸ Hatta bu özelliği yüzünden politikacılar hep başka görünmeyi isterler. Görünmek istedikleri tarafları daima iyi yanlarıdır. Bu yüzden de hiç bir zaman, resimde dahi, çirkin görünmeyi istemezler. Çirkin politikacı onlara göre "dü-rüst olmayan, çıkarıcı, kendinden partiden başka gözü dünyayı görmeyen politikacıdır."⁹ Sırf çirkin yanlarını gösterecek korkusuyla, eleştirilerden çekindikleri için politikacılar karikatürcülerle pek anlaşamazlar.

Demokrasi ile yönetilen tüm ülkelerde birden çok parti yer alır. Halk bu partilerden birini, oylarıyla iktidara getirir. Diğerleri de muhaléfette kalır. Muhaléfettekilerin görevi, iktidar partisinin yanlış, eksik tutumlarını belirleyerek, onları olumlu eleştirileriyle yönlendirmektir. Bu diğer ülkeler için geçerli olsa bile, maalesef bizim ülkemizde geçerli olmayan bir anlayış tır. Bizde iktidar daima yanlış davranır. Tabii ki muha-

7.Ö.I. s.26.

8.K.A.D.A.s.68.

9.Y.B.T. s.189.

lefete göre. Çünkü muhalefet duyduğu kin yüzünden doğruları göremeyecek durumdadır. Bunun yıllar önceden var olduğunu görüyoruz. Taner daha yıllarca da devam edeceği görüşündedir. "Hangi partiden olursa olsunlar, siyasa adamlarımız bence hep aynı hamurdan..."

Muhalefette iken alçakgönüllü, ilköcü, ateşli, gençliğe, aydınlara, sağduyuya bel bağlamış görünen, ama iktidara geçtikten sonra gerçek bir demokrasi terbiyesi ile yoğrulmamış olmanın sonucu olarak alaturka hislerini pek çabuk ortaya vuran politikacıların hikâyesi partiler değişse de hep devam edeceğe benzer."¹⁰

Muhalefetten iktidara geçen milletvekillerinin sadece fikirleri, davranışları değişmez. İktidara gelen parti ile birlikte önemli mevkilerdeki yöneticiler de değişir. Değişmese bile onların düşünceleri, uygulamaları pek dikkate alınmaz. Her parti önemli mevkilere kendi adamlarını getirirler. Buna bir bakıma da mecburdurlar. Taner, iktidarların bu davranışını biraz da alaylı olarak "Bir iktidarın yaptığını öbür iktidar düzeltir."¹¹ şeklinde dişe getirir.

İktidara gelenler, iktidara gelinceye kadar değişik kesimlerin desteğini görmüşlerdir. Milletvekili adaylarında partiler artık "aday listelerinde, hükümetin bakanlık dağıtımında bilim adamları, uzmanlar, edinilmiş saygınlıklar ölçü alınmıyor."¹²

Çoğu zaman aday listelerine aydınları almazlar. Çoğu zaman adayların mesleği pek önemli değildir. Çünkü halk istediğini, kendine yakın gördüğünü, işine yarayacağını sandığı kişiyi seçer. Bazen kendi alanlarında ün yapmış kişilerin aday olmaları istenir. Bu kişiler çalıştıkları kurumlardan ayrılırlar. Fakat bunlar mesleklerinden ayrıldı, kendi alanında uzman diye diğer adaylardan

10.Ö.İ. s.200.

11.H.D.D.B.S.s.22.

12.C.G.G.D. s.93.

ayrıcalığı yoktur. Taner'in kahramanının durumuna düşenlere de sık sık rastlarız: "Sedat Germiyanoglu da 1964 seçimlerinde dostlarının ısrarına dayanamayıp CHP'den Çanakkale senatör adayı gösterilmiş ama yoklamada bir hamallar kâhyasına yenilmişti."¹³

İşte böyle, kazanmak umuduyla işinden ayrılan kişiler Sedat Germiyanoglu'nun durumuna düştüklerinde gururlarına yenilip tekrar mesleklerine de dönemezler. Bu yüzden memlekete faydalı olacak bir çok aydın harcanıyor.

Aydınlar sadece yukardaki şekilde harcanmaz. Politikaya bulaşmalar, onların varlığından kimsenin haberi bile olmayacaktır. Gerektiğinde devletten destek bulamayacaklardır. "Zaten ne hikmetse bizim memlekette her iktidar aydınları küçümsemiş, her muhalefet onların sözcülüğünü yapmaya çalışmıştır."¹⁴

Bizim ülkemizde milletvekilleri, henüz aday olmuşken belirli çevrelerin belirli amaçları vardır. Hatta çoğunda parti seçiminde fikirlerden çok kazanma şansı önemlidir. Kendisini temsil etsin, çıkarlarını korusun da hangi parti, hangi fikir olursa olsun bu pek önemli değildir. Bunun en güzel örneğini, insanları çok iyi tanıyan ve tanıtan "Onikiye Bir Var" yazarı şöyle veriyor: "Bunlar Mardin'de dört kardeşti. Babaları alevî şeyhidir. Sekiz köyleri, sayısız çiftlikleri var. Geçen seçim bu dört kardeşin dördü de ayrı partiden aday oldular. Seçimi hangi parti kazanırsa kazansın Meclis'te ortak aile çıkarlarını koruyacak bir sözcü bulunsun diye."¹⁵

Büyük şirketler de, hemen her ülkede, parlamento-ya kilit adanlar yerleştirmek amacındadırlar. Bunun i-

13.O.İ.B.V. s.145.

14.Ö.İ. s.148.

15.O.İ.B.V. s.143.

çin bazı adayları gizlice desteklemekten geri durmazlar. Tabii ki bu desteği niçin sağladıkları bellidir. O kişiler kazanırsa gördükleri bu desteği unutmayacaklardır. Zaten unutsalar bile onlara sık sık hatırlatılırlar. Bu yüzden iktidara gelenler, çoğunlukla iktidarı tapulu malı sayarlar, bütün önemli makamlara yakınları, destekleyenlerini getirirler. Kendi adamlarını önemli mevkilere getirmek için, bir çok uzman kişiyi mesleklerinden ayırmayı, uzmanı olmadıkları yerlerde çalıştırmayı bile becerirler.¹⁶ Ama bir partiğin adamı iseniz, tahsiliniz, yeteneğiniz ne olursa olsun, istediğiniz mevkiye gelmemeniz için hiç bir sebep yoktur. Hiç olmayacak olan işiniz bir kaç dakika içinde olacaktır. Bu durum dün de vardı. Bugün de böyle gelecekte de büyük bir ihtimalle farklı hareket olmayacaktır.

Kendi adamlarını belirli mevkilere getirerek bir anlamda borçlarını ödeyen milletvekilleri kendi yerlerini korumak için gerekli çalışmaları yapmaktan da geri durmazlar. "Günlük politikacının gözü hep dışardadır. Göze girmek, yerinde kalmak, oy avlamak, kendini kurtarmak merakındadır. Kendine güveni yoktur. Çok konuşur, edebiyat yapar, demogoji yapar, gerçeği saklar, yıldızlar ona buna, dış kuvvetlere, eski idarelere, karşı partiye, tesadüfe, kadere yükler, sorumluluktan sıyrılır. Yaltaklanıcıdır. Büyükleri vardır. El öper, karşıcı gider."¹⁷

İktidara gelen her parti, kendi fikirleri doğrultusunda olan kişileri çevresinde isteyecek, kendi fikirlerini uygulayacaktır. Fakat önemli konularda tüm iktidarların uymak zorunluluğunda olduğu bazı kuralların bulunduğu alanlar vardır. Bunlardan biri de "Kültür alanı"

16.Y.B.T. s.200.

17.Ö.İ. s.72-74.

dir. Fakat bizde bu henüz uygulanmayan bir kuraldır. "Millî kültürün, şu ya da bu bakanın malı olmadığı gerçeği onlara da henüz ayan olmamış. Değil mi ki iktidar-dayım, edebiyat tarihinden istediğimi çıkarır, istediğimi koyarım; hoşuma giden programı destekler, gitmeyeni yazaklarım, solcu bellediklerimle uğraşır, sağcı bildiklerimi lanse ederim sanıyorlar."¹⁸

Ellerinde fırsat olduğu anda tüm imkânları partileri ve kendi çıkarları için kullanmaktan çekinmezler. Muhalefette iken söylediklerini iktidara gelince istediği şekilde yorumlayarak değiştirirler. Fakat bu durum Taner'e göre yalnızca bizim ülkemizde olan bir durumdur: "Bizim memlekette her rejim bir öncekini devirmek için düşünce ve basın hürlüğüne taraflı görünmüş, ama bir kere başa geçince "selâmeti millet", "ulusal menfaatler", "Türkiye'nin özel durumu", "içinde bulunduğumuz kritik devir" gibi sınırlama sebepleri ile o hürlüğü hep kendi çıkarına yontarak kesip kuşa çevirmiştir."¹⁹

Gazete büyük kitlelere seslendiği, etkili bir yayın organı olduğu için partiler, bunu Taner'in de dediği gibi, istediği şekilde kullanır, yaptıkları işlerin bir çoğunun gizli kalmasını isterler. Onlara göre "millete her şey söylenmez. Onun bilmesi gereken vardır, bilmemesi gereken şeyler vardır. Gerekirse politika hayrına yalan bile meşrudur. Bunu saptamak da devleti yönetmekle sorumlu olan bizlere düşer. İşte o kadar."²⁰

Parti ile uğraşanlar yukarıdaki şekilde davranmakta haksız da değillerdir. Çünkü seçmenler yeteri kadar bilinçli değil. Olaylara hep iyimser bir yaklaşımla bakarlar. "Bu memlekette İttihat ve Terakki'den beri her yeni parti vatandaşın hep kolay inanırlığına, safçasına

18.Y.B.T. s.83.

19.Ö.I. s.168.

20.H.D.D.B.S.s.48.

iyimserliğine basarak iktidara yükselmiş, iktidarda kalmış, ama her parti de bir müddet sonra aynı hayal kırıklığına uğratmıştır."²¹ Fakat vatandaşımız biraz daha bilinçli davranırsa, politikacılar onların isteklerini dinlemek zorunda kalacaklardır. Çünkü iktidarda kalmaları onların oyuna bağlıdır. Eğer istekleri doğrultusunda çalışmalarını yürütmezlerse vatandaş, istediği gibi yönetecek kişileri seçmesini bilecektir. "Onlar o kadar iktidar hastasıdır ki, iktidarı bırakmamak için bir gün bakarsınız, olumlu işler görmeyi bile göze alabilirler."²²

Yaz Boz Tahtası isimli kitabında politikacıların bir çeşit aktör olduğunu söyleyen Taner "Şimdiki liderler kafa yapılarından çok dış görünüşlerine özen gösteriyorlar, sağlıklı yaşam ekzersizleri ile, genç, diri ve güçlü bir görünümle gözleri avlamaya çalışıyorlar."²³ diyor.

Partiler aday olmak için maddi ve manevi bir çok fedakarlık yapmaktadırlar. Seçim sisteminin gereği, adaylar kayıtlı oldukları partiye belirli miktarda para yatırmak zorundadır. Çoğu aday gerekli olan bu parayı değişik kaynaklardan bulmaya çalışırlar. Tüm bu çalışmalarının sonucunu görmek ise en büyük istekleridir. Ancak o zaman emeklerinin karşılığını alacaklardır. Haldun Taner insanlardaki bu kazanma hırsını çok iyi gözlemlemiştir. Partililer hakkındaki görüşü "Programlar, prensipler, idealler bizde sadece göstermelik birer vasıtadurlar. Gaye, nasıl olursa olsun iktidardır."²⁴

Partililerin iktidar olabilmek, daha sonra da iktidarda kalabilmek için uğraşlarına gören, "Çok Güzelsin Gitme Dur" yazarı partilileri mitolojideki Proteus'a

21.Ö.İ. s.136.

22.Ç.G.G.D. s.16.

23.K.A.O.A. s.136.

24.Ö.İ. s.132.

benzetir. "Mitolojide bir de Proteus var ki, kavgada yenilmemek için durmadan kişilik değiştirir, kılıktan kılığa girer, aslan olur, yılan olur, panter olur, ağaç olur deniz olur. İlle parlamentoda kalabilmek için parti değiştiren, kişilik değiştiren, nice politikacılarımız sanki hink demiş, Proteus'un burnundan düşmüş."²⁵

Seçilebilmek için seçmene karşı her türlü söz verilebilir. Verdikleri bu sözlerin çoğu tabii ki, iktidara geldiklerinden sonra unutulacaktır. Unutulmayacağını sandıklarını da, yapamıyorlarsa uygun bir mazeretle açıklamanın bir yolunu bulurlar. Propaganda süresince karşı tarafları kötölemek de genel bir kural gibidir. "Demokratlar hoparlörlü bir kamyon bulmuşlar, meydana dolduran kasaba halkına "reyinizi bize verin. Bizden gayrisi derdinize merhem bulamaz" diye bağıryorlar..²⁶

Politikacıların rakiplerine karşı olan bu tutumu zaman zaman seçmenleri de etkiler. Hele bir de kendi tuttuğu parti dışından aday olan kişiye ya da yakınlarına özel bir kını de varsa, çoğu kişi tıpkı İfekat Hanım gibi, kendinden beklenilmeyecek şekilde davranır. İfekat Hanım hiç anlaşılmadığı komşusunun damadının aday olduğunu duyduğu anda karşı propagandaya başlar. "Evlâtlarınızın başı için, kocanızın, babanızın başı için reyinizi Halk Partisi'ne vermeyin" diye yarıtıyor. Ama Saraylı Hanım'ın damadı Şarktan aday gösterilmişmiş o kadarına akli ermiyor." "İfekat Hanım bu kötü haberi duyduğunda ben yanında idim. Evvelâ mosmor oldu. Sonra mendilini ısırıldı. Bu da bitince açtı ağzını yumdu gözünü. O halim selim, namazında niyazında hatun kişi on dakika içinde bir ifritleşsin...Meğer ne küfürler de bilirmiş. Öyle bir veriştiriyor ki, Millet Partisi hatipleri hiç kalır!"²⁷

25.Ç.G.G.D. s.207.

26.K.S.A. s.56.

27.a.e. s.134.

Buraya kadar olan kısımda "Önci İnsan" yazarının partililerin iktidara gelme çabaları ve iktidardaki davranışları ile ilgili düşünceleri üzerinde durduk. Yazar fikir yazılarında muhalefete ilgili düşüncelerini de açıklamıştır. Bu konudaki görüşlerini açıklarken de gene Avrupa'daki durum ile karşılaştırmalar yapar. "Avrupadakinin tam tersine siyaset adamlarımız zekâlarını, seciyelerini, ne hikmetse, iktidarda iken değil de muhalefette iken daha bir gösterme imkânı buldukları da su götürmez bir gerçektir...İktidarda iken kimsenin sevip okumadığı sade paket sarmaya yarayan parti gazeteleri muhalefete bir geçmeye görsün, tirajı o saat artar, kapış kapış okunur olur...İktidarda istediğini bulamayan muhalefete geçer."²⁸

Biz, genellikle, iktidarda olanların bazı menfaatleri olduğunu düşünürüz. Fakat Taner, insanların menfaati olmadan, hiç bir kimsenin ya da görüşün karşısında yer almayacağı görüşündedir. Muhalefet hakkındaki görüşlerini söyle dile getirir: "En dikbaşlılar, dikkat et bak, ille bir kapının kuludurlar. Sırtını böyle bir zorlu kapıya verip mücadele edenleri bir dereceye kadar anlarım. Çünkü bir yandan riske girer, öte yandan parsa toplarlar. Hiç değilse zahmetlerinin karşılığını alırlar. Muhalif partinin gazetecisi topun ağzındadır, ama bu yüzden tirajını yükseltir, müşterisini artırır. Hapse girse bütün parti teşkilâtı seferber olur, davasını yüzlerce avukat alır."²⁹

Taner politikacılarımızı konuşmaları bakımından da batılı politikacılarla karşılaştırıyor ve şu sonuca varıyor: "Batılı politikacı, batılı aydın, bir konuya hazırlıklı geldiği için soruna balıklama dalar. İki taraf da ne istediğini çok kesin bildiği için konuşma sa-

28.Ö.i. s.25.

29.a.e. s.54.

dece görüşlerin bir karşılaştırmasına yarar."³⁰ Oysa bizdeki politikacıların konuşma öncesi belli bir hazırlıklarının olmadığını belirtir ve "İki taraf çoğu zaman daha önceden uzmanlarca enine boyuna saptanmamış konuya bu konuşmaların harareti ve gerilimi içinde daha yoğun bir şekilde girer. Yani bir bakıma konuşa konuşa kendi görüşlerini âdeta orada keşfeder."³¹ der.

Hazırlıksız olarak konuşma yaptıkları için de tüm insanlar gibi hata yapmaları normaldir. Ama çok bilenin çok yanılması gibi çok konuşanın da dilinin çokça sürçmesi kaçınılmazdır. "Çabuk ve bol konuşmak, onlarda mesleğin verdiği bir zorunluluk ve alışkanlıktır...Her zaman az konuşmak; az ve öz konuşmak, bilgece konuşmak onlardan istenemez, beklenemez."³²

Bütün bu eleştirilerden sonra, Taner, politikanın zor bir iş olduğunu düşünüyor ve "Politika sürekli gerilimi, başta kalma ihtirası ve bunun getirdiği sürekli stresler yüzünden insan bünyesini âdeta kemiren bir meslek kesimidir."³³ diyor.

2. Devlet Yönetimi:

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde halkın seçtiği kişiler, daha önceden belirlenen yasalar doğrultusunda, ülkeyi yönetirler. Onlara bu görev 1924 Anayasası ile verilmiştir. 1924 Anayasasında yasama yetkisi "Meclise", yürütme yetkisi meclis tarafından seçilen "Bakanlar ve Cumhurbaşkanına", yargı yetkisi ise "Bağımsız Mahkemelere" verilmiştir. Anayasa 1961 ve 1982'de yeniden hazırlanmıştır. Fakat 1924 Anayasasında verilen bu yetki meclisten alınmamıştır.

30.H.D.D.B.S. s.66.

31.a.e. s.66.

32.Ç.G.G.D. s.163.

33.B.M. s.118.

İşte "Anayasaya" göre devleti yönetmek yani yasaları uygulamak için görevlendirilen hükümetin amacını Eflatun şöyle belirliyor: "Devlet kurmanın amacı herhangi bir zümreye değil, herkese en büyük mutluluğu sağlamaktır."³⁴

Devletin görevi 1982 Anayasasınının 49.maddesinde belirlenmiştir. Bu maddeye göre devlet "Yurttaşın beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini sağlamak"³⁵la görevlidir. Yöneticiler başta buldukları sürece meydana gelen aksaklıkları hep "Anayasa"ya bağlarlar. "Sosyo-ekonomik düzensizliklerin ilâcını anayasada aramak, yeni bir anayasa ile her şeyin düzeleceğine bel bağlamak az gelişmiş ülkelere özgü bir kuruntudur."³⁶ Anayasalar uygulayan kişilerle bir anlam kazanır. Bir aksaklık görülüyorsa, kanunları suçlamadan önce uygulanış şeklini incelemek gerekir. Ama bu demek değildir ki, anayasalar kusursuzdur. Onların da eksik, yanlış yönleri olabilir. Çünkü onları da insanlar yapmaktadır

Bizim ülkemizde yönetime geçen partiler, devletin imkânlarını kendi çıkarları için kullanırlar. "Herkes en çok kendi aklını beğendiğinden, iktidara gelen her parti de sanata ve kültüre kendi partisi doğrultusunda bir yön vermeye kalkmıştır. Hele biraz da görgüsüzce bu alana harcadığı para babasının parasıymış gibi bunu bir hak saymıştır."³⁷ Bu yüzden de bir çok işyerinde müdürler de iktidarlarla beraber değişir. Bu, alışkanlık haline geldiği için kısa zamanda bir değişiklik olmasa çevredekiler bile tedirginlik içinde beklerler. Tıpkı "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitaptaki gibi: "Bir vekil çekilince onun adamı olan müdürlere de er geç yol görünmesi âdet olduğundan, dairedeki memurlar o hafta her gün Bahadır'ın sukutu haberini bekleyip durdular."³⁸

34.Ç.G.G.D. s.186.

35.a.e. s.147.

36.a.e. s.186.

37.a.e. s.246.

38.K.S.A. s.36.

Gelişmekte olan bir ülke olduğumuz için, devletin aldığı, almakta olduğu bazı tedbirler vatandaşa ağır gelmektedir. Devlet bunu vatandaşa pek hissettirmemeye çalışsa da bu tam başarılabilir. "Devlet, varlığını sürdürebilmek için almak zorunda olduğu ağır tedbirleri, zamları, vergileri; sembolik maaş artırımları ile yumuşattığını sanıyor."³⁹ Yöneticiler, yukarıdaki şekilde vatandaşın gözünü boyamaya çalışırken diğer yandan da çok gereksiz bazı harcamalara göz yummaktadırlar: "Üç yüz kişilik sporcu kafilesi ile Montreal'e giden en zengin ülkeler bile en çok on, oniki yönetici ile gelmişken bizler Yağma Hasan'ın böreği hesabı, yirmisekiz sporcuya yirmi iki yönetici katarak, hiç değilse bu alanda tersinden bir olimpiyat rekoru kırmış olduk."⁴⁰

Yönetimde bulunanlar, öncelikle kendi çevrelerindeki olaylarla ilgilenirler. Taner bu konudaki görüşlerini de şöyle bir örnekle açıklıyor: "Havası en kirli kentimizin, başkentimiz olmasının bir küçük avantajı da yöneticilerin dikkatini ister istemez çekmesi oldu. Tehlike Türkiye'nin başkentinde değil de, ücra bir kentinde zuhur etse belki de hiç dikkati çekmezdi."⁴¹

Yönetimin başında olanların bu tutumu vatandaşın dikkatinden kaçmaz. Hatta kendi aralarındaki davranışlarında, yöneticilerin davranışlarını örnek göstermektedirler. Tıpkı Taner'in kahramanı "Sunuhî"ye söylendiği gibi: "Bunca yıl turist milleti bu kıyıları talan ederken sen neredeydin Sunuhî, dedi. Hükümet bile göz yummuş da, şimdi bir sen mi kaldın geçmişin mirasını savunacak? Bak Abdulhamit bile ne demiş, taş çıkarsa sizin, maden çıkarsa bizim."⁴² Abdulhamit'in taş ile anlatmak istediği tabii ki sıradan taş değildir. Antika eserler böyle nitelendirilmiştir. Belki o dönemde bize maden

39.Ç.G.G.D. s.88.

40.Y.B.T. s.171.

41.Ç.G.G.D. s.146.

42.Y.S. s.130.

daha gerekli idi. Ama Abdulhamit'in davranışı da tabii ki yanlış. Biz de işimize gelmeyen davranışlarda bu tür yanlışlıkları örnek göstererek aynı yanlış yapıyoruz. Bizi bu tür yanlışlıkları yapmaya zorlayan sebep de genellikle ekonomik yetersizliktir. Türkiye'de bir çok işsiz vatandaşımız vardır. Bunun yanında iş imkânı bulanların aldıkları ücret de yeterli değildir. "Yalıda Sabah" isimli kitabındaki bir hikâyesinde Taner, bu konu üzerinde duruyor. Bir öğretmen, girdiği kooperatifin inşaatında rastlanan antika eserler hakkındaki görüşünü açıkladıktan sonra çevresindeki kişiler onun davranışlarını şöyle eleştiriyorlar: "-Namuslu öğretmenliğin mukafatını çok mu gördün? diye karım atıldı."⁴³

Bu da gösteriyor ki, devlet çalışan insanına yeteri kadar ücret veremiyor. Yeterli ücret alamayan kişiler de kanunsuz işler yapmaya itilecektir. Ülkemizdeki hızlı nüfus artışının da etkisiyle bir çok insanımıza da iş imkânı sağlanamıyor. Bu yüzden bazı vatandaşlarımız yabancı ülkelerde çalışmak zorunda kalmıştır. Bu vatandaşlarımızdan bir çoğu devlet tarafından gönderilmiştir. Devlet bu insanlarını göndermiş fakat onların oradaki yaşamları ile ilgilenmek pek aklına gelmemiştir. Taner, bu konuya Berlin Mektupları isimli kitabında şöyle değiniyor: "Almanya'daki Türk işçilerinin sorunları ne yazık ki bugüne değin iktidara geçen partilerimiz tarafından köklü ve bilinçli bir şekilde ele alınmadı."⁴⁴

Almanya işçi ihtiyacı olduğu anda yabancı işçilere kapılarını açmış, bizdeki bir çok insanımız da Almanya'da hayatını kazanma yollarını aramıştı. Devlet iş imkânı sağlayamadığı insanını Almanya'ya göndermiş, onun oradaki yaşamı ile ilgilenmek yönetime gelen hiç bir iktidarın aklına gelmemiştir. Partiler, sürekli ve kesin

---

43.Y.S. s.126.

44.B.M. s.96.

çözümler yerine işçilerimizi kendi partilerine kazanma çabasına düşerler. "Berlin Mektupları" isimli kitabında yabancı ülkelerdeki insanlarımızla ilgili gözlemlerine yer veren Haldun Taner, bu konuya da değiniyor: "Partilerimiz, çoğu konuda olduğu gibi, bu konuda da sürekli ve esaslı çözümler aramaktan çok, oradaki işçilerimizi kendi partilerine kazanmaya çaba sarfettiler. Onları iyice politize edip ayrıldılar, birbirlerine düşman hale soktular. Asıl sorunları görmezden geldiler."⁴⁵

İhtiyaç olduğu anda insanlarımıza kapılarını ardına kadar açan Almanya, teknolojinin ilerlemesi ile birlikte artık kapılarını sıkı sıkı kapattığından başka, daha önceden gelenleri de ülkesinden, az zararla gönderme çarelerini aramaktadır. Devlet işin başında insanı ile ilgilenmemiştir. Bu yüzden bazı konularda çok geç kalınmıştır. Taner, Almanya'da çalışan bir insanımızın dilinden oradaki çalışma şartları hakkında şöyle diyor: "Burada galmanın da iki türüsü olur. Ya boynun bükük, gaderine irazı olup alttan alacaksın. Ya da göbeğini gendin gesecek, yolunu gendin açacak bir durum muhasebesi yapacak, boşlukları görüp gediklerden yararlanacaksın."⁴⁶

Yukardaki parçada da görüldüğü gibi vatandaşlarımızı hemen her iktidar, yabancı ülkelerde yalnız bırakmıştır. Fakat tüm iktidarlar, işçilerimizle ilgili bir konuda ortak davranışlarda bulunmuşlardır. "Devlet işçiyi döviz sağlayıcı bir unsur saymaktan öte, sorunlarına yeterince inemiyor. İnip çıkan hükümetlerin hepsinin ayrı politik çıkar güden çelişkili çelişkili siyasetlerine karşın birleştikleri tek nokta işçinin döviz sağlayan bir makine oluşu. O bozulmasın da gerisi önemli değil."⁴⁷

45.B.M. s.96.

46.Y.S. s.109.

47.B.M. s.14.

Hatta orada yaşayan insanlarımız, orada yaşamak zorunda kalan çocuklarının durumu bile devleti ilgilen-dirmemiş. Bu çocuklar Türk kültüründen uzak, yabancı kültüre uyumsuz bir bocalama içinde yaşamlarını sürdürürler. Bunlardan bazıları da Alman vatandaşlığına geçer. Biz burada onları eleştirir dururuz. Fakat bu eleştirme hakkını Haldun Taner bize vermiyor: "Biz onların onurunu, çıkarını, geleceğini benimseyip ne önlemler aldık, onların dertleri, ihtiyaçları ile ne kadar ilgilendik ki, şimdi şunu yapın, bunu yapmayın diye onlara karşılabilmek yüzünü kendimizde bulalım."⁴⁸

Türk işçileri, bazı hakları verilmeden çalıştıkları ülkelerden uzaklaştırılmaya çalışılmakta. Çocukları Türk kültüründen uzak yetişmiş, Alman yaşamına ayak uyduramamış. Kimisi bu bocalama sonucu kötü yola düşmüş. Bütün bu sorunlar, uzun yıllardır vardı, halen de var. Türklere karşı olan bu tutuma karşılık, yabancılar kendi insanlarına mümkün olduğu kadar rahat bir yaşam sağlamaya çalışmaktadır. Sık sık batılı ülkelerle ülkemizi karşılaştıran Taner devletin insana karşı davranışında da bu tür bir karşılaştırma yapıyor: "Berlin'deki ipsiz sapsiz takımının da hürriyeti, dokunulmazlığı vardır. Gimse onları oradan toplayamaz. Geyiflerine garişamaz. Devletten üç yüz mark da tahsisatı var her birinin. Serserilik tazminatı. Aç kalıp da hırsız olmasınlar deyi."⁴⁹

Yurt dışındaki insanı ile ilgilenemeyen devlet ne yazık ki yurt içindeki insanı ile de pek ilgilenemiyor. Yıllarca devlete hizmet etmiş insanlar, çalışamaz durumda olunca kendi hallerine bırakılıyorlar: "Baksana efendi oğlum. Yaş doksanı aşmış. Gözümde fer, ağzımda diş kalmamış. Kunderamın tabanı delik. Yağmur olsa sokağa çıkamam. Geçende bir hastalandım. Doktorsuz, ilâçsız, uyuz köpek gibi geberecektim. E, ben böyle olacak adam

48.B.M. s.45.

49.Y.S. s.117.

mıyım? Devlet kapısında bunca yıl hizmet et, çalış, âhır ömründe bir tekâüdiyeden mahrum kal."50

Bazen de devlet o kadar ihmâlkâr davranır ki, yapacağı destek artık önemsiz kalır. Tıpkı Van'ın çeşitli ilçelerini de içine alan bir depremden sonraki devletin tutumu gibi. Felaket anından sonra bütün yurttta yardım kampanyaları açılmış, bu felâkette evsiz klanlara devlet birer ev vaat etmiştir. Fakat uzunca bir süre sonra televizyonda o bölge ile ilgili bir yayın anında, oradaki insanların yaşayışı şöyle anlatılmış: "Ekrana gelen köylüler, barındıkları çadırlarda artık yakacak tezek ve lastik bulamadıklarını, günde bir iki küçüğün soğuktan öldüğünü söylüyorlardı."51

Yardımlar zamanında yapılamadığı gibi, yapılanların insanların işine yarayıp yarayamayacağı düşünülmeden de çalışmalar yapılmaktadır. Taner, Van yöresindeki insanların böyle yalnız bırakılışını da şöyle eleştiriyor: "Ortaçağda bile insanlar doğa ile savaşında böyle sine yêtîm bırakılamazdı. Ve ötede alay eder gibi yeni konutların yarım kalmış duvarları görülüüyordu. Üstlerine kar yağmış çarpık taşları ile acı acı gülümsüyorlardı. Karakıştan önce bitirilmiş olması gereken bu inşaat neden bitirilemedi? Neden yörenin âdetleri hesaba katılıp evlerin yanına hayvan ahırları düşünülmedi?"52

Devletin yukarıdaki şekilde tutarsız hareketine sık sık rastlanır. Hatta bazen aynı yönetimin çeşitli bölümlerinde bile birbirine ters düşecek şekilde hareketlere rastlarız. Bu konuya Taner şu örneği vermekte: "Bir zamanlar ekonomik sebeplerden dolayı ispirtolu içkiler ve sigaranın reklâmını yapan Tekel Bakanlığı yine aynı sebepten dolayı içilmemesi konusunda çalışmalar yapmakta. Şimdiki çalışmaları Millî Eğitim ve Sağlık

50.Ş.Y.Y. s.39.

51.K.A.O.A. s.37.

52.a.e. s.38.

bakanlıkları ile de çelişmez."53

Aynı tutarsız hareket daha küçük alanlarda da vardır. Küçük bir yönetim birimi olan belediyeler de çelişkili davranışlarıyla konumuza örnek oluyorlar: "...çöpçüler çöpleri karadan alıp en yakın kıyıdan denize boca ediyorlar. Sözüm ona karayı temizler taklidi yaparken denizi pislige boğuyorlar. Bizim bildiğimiz denize çöp dökmek her yerde beledi bir suçtur."54

Bu düzensizlik içinde, şehrin plânında estetik düzene pek önem verilmez. Hiç olmayacak, birbirinin tam zıddı yapılara yan yana rastlayabiliriz. "Bir yanda kültür merkezleri ile güzele, estetiğe yöneleceksiniz, sonra da onun dibinde konfeksiyon, terlik, ayakkabı sergileyen derme çatma barakalarda zevksiz pazarlar kurup estetikle alay edeceksiniz.

Bir kültür merkezinin çerçevesine çiçek yaraşır, yeşil alanlar yaraşır, ölmüş kültür ve sanat adamlarının heykelleri yaraşır."55

Resmi dairelerdeki bu düzensiz çalışmalardan başka, görevini aksatma; bilgisiz oldukları konuları da savsaklama yoluna başvuranlar da vardır. Bilmedikleri, kesin kuralları olmayan konuları öğrenerek vatandaşa bilgi vermek, gerekli mevkilerde bulunanlara çok ters düşen bir davranıştır. Taner, bu konuya "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitabındaki bir hikâyesinde değiniyor. Heykelini diktirmek isteyen bir kişi bunun yasak olduğunu öğrenince gerekli izni almak, ayrıntılı bilgi edinmek için dilekçe ile gerekli mekamlara başvurur. Fakat kesin hükümleri olan bir kurala rastlayamayan görevliler bir karar vermekte güçlük çeker, müracaat eden kişiyi başlarından savmaya bakarlar: "Ertesi sabah bizzat belediyeye gittim.

53.Ç.G.G.D. s.154.

54.a.e. s.14.

55.K.A.O.A. s.207.

İcabeden dilekçeyi beyediye reis muavinine verdim.

-Teklifiniz tetkik edilecektir, dediler, beni savdılar. On beş gün sonra uğradım.

-Vali bey meşgul, dediler. Atlattılar. Bir ay sonra başvurdum. -Daha inceleniyor, henüz bir karara varılamadı, diye savsakladılar."⁵⁶

Bazı dairelerde de görev sadece denetleme zamanlarında, o da gösteriş için yapılır. Tıpkı konusu hastane ile ilgili olan "Ayak" isimli hikâyede olduğu gibi: "Kafile üçüncü servise girdiğinde, hastaların çoğu yatmaya hazırlanıyorlardı. Koğuş hademesi onları koridorda görünce savcı yardımcısını vekil yahut müfettiş sanmıştı, Koştı, sanki işten ancak şimdi vakit bulabilmiş gibi, eline geçirdiği bir bezle işgüzar işgüzar yerleri ovalamaya başladı."⁵⁷

Resmi kurumlardaki bu tür -gösteriş için- çalışmaya sık sık rastlanmaktadır. Böyle bir çalışma düzeni içinde imkânları zaten yeterli olmayan devlet, bir çok alana ulaşamamaktadır. Batılı ülkelerde de bu tür eksikliklere rastlanır. Fakat oralarda devletin ulaşamadığı, yetiştiremediği yerde özel sektör bu açığı kapamaya çalışır. "Uygar batı ülkelerinde kamu yararına çalışan dernekler, bazen devlet sektörünün boş bıraktığı gedikleri kapamaya, bazen de onun el attığı icraatı desteklemeye, yaymaya çalışırlar. Bizde devlet sektörü çoğu işi tam olarak ele alıp sonuna kadar dirençle kovalayamadığı için gedikler bizde her yerden de çoktur."⁵⁸ Bizim ülkemizdeki bu açıkları özel sektörün kapamaya çalışması olmadığı gibi, devletin yapmaya çalıştığı bir çok şey özel sektör tarafından aksatılmaya bile çalışılır. Devlet-özel sektör ilişkisi hakkındaki fikrini Taner şöyle açıklıyor: "İktisadî bunalım doruğuna varmak üzere.

56.K.S.A. s.43.

57.O.İ.B.V. s.42.

58.Ç.G.G.D. s.12.

Hükümetin her kapıyı çalarak, her çareye baş vurarak sağlar gibi olduğu dış yardım umutlarını işadamları pişmiş aşı su katarcasına baltalar gibi oluyorlar. Herkes birbirini gammazlamakta."⁵⁹

Konunun başından beri anlattıklarımızdan da görüldüğü gibi, devleti yönetenlerin halka karşı bir takım sorumlulukları vardır. Bu sorumlulukları yerine getirebilecek kişilerin ise bazı özelliklerinin bulunması gerekir. İşte bu özelliklerin bir kısmını Haldun Taner şöyle sıralıyor: "Dürüst, seciyeli bir prensip adamıdır. Gerçek devlet adamının ölçüsü kendi vicdanı ve vatan sevgisidir. Önce bunun gereğini yerine getirir. Kendine güveni tamdır. Az konuşur, çok iş görür, gerektiğinde sorumluluğunu mertçe yüklenir, hatasını olgunca kabul edilir. Vakurdur. Büyükleri küçükleri yoktur. Herkese aynı saygıyı gösterir. Kendine çok saygısı olduğundan kimseye siftilmez, insanlığa saygısı olduğundan başkasını kendisine siftilmez. İleri görüşlüdür."⁶⁰ Taner gene aynı kitabında devlet adamının "herkesten daha ölçülü, frenleri herkesten daha kuvvetli, kendine herkesten hâkim bir kuşu" olması gerektiğini söylemektedir.

Bir çok sorumluluğu olan devlet adamlarının her an halkın gözü önünde olmasını da eleştiren Taner, batılı ve Türk liderleri bu açıdan da karşılaştırıyor: "İdi Amin'in Uganda televizyonu bir yana, dünyanın neresine hükümet başkanları ve başbakan yardımcıları, her Allah'ın günü, muntazaman ekranda boy gösterirler. Oralarda liderlerin, devlet adamlarının belli bir ağırlığı vardır. Zorunluluk olmadan, her fırsatta ortaya fırlamazlar."⁶¹

59.Ç.G.G.D. s.88.

60.Ö.İ. s.73-74.

61.Y.B.T. s.199.

F- İNSAN VE ÇEŞİTLİ ÖZELLİKLERİ

Haldun Taner yazılarında insanın çeşitli özellikleri üzerinde durmuştur. Bazı yazılarında insanı yaşadığı çevre içinde değerlendirmiş, bazılarında ise davranışları hakkında bilgi vermiştir. İnsanla ilgili güçlü gözlemleri olan "Önce İnsan" yazarının yazılarında en çok yer verdiği konulardan biri de insanın duygularıdır.

1. Özlem

Taner'in yazılarında, bazen çevredeki olaylardan uzaklaşmak isteyen kişide çocukluğa özlem şeklinde kendini gösterir: "Bir ada arıyorum. Gürültüden uzak. Sis-ten ve pislikten uzak. Bir ada ki, kıyılarını berrak deniz okşasın yumuşak yumuşak. Tuzlu deniz koksun suları. Hani çocukluğumuzdaki gibi."¹

İnsanlar geçen günlerdeki kötü olayları genellikle unuturlar. Geçmişte olan olaylar daima güzel yönleriyle hatırlandığı için, geçmiş daima çok güzeldir. İşte bu güzel olan geçmişi birlikte yaşamış kişiler bir araya geldiği anda, geçmiş olan günlerdeki anılar canlanır, sanki o yılları tekrar yaşarlar. Tıpkı 'Kızıl Saçlı Amazon' isimli kitaptaki "Salt İnsana Yöneliş" isimli hikâyedeki kahramanlar gibi: "İtişip kalkışıp, yumruklaşip eski günleri, ilk gençliklerini anarlar. Her şeyi ilk kendilerinin keşfettiğini sandıkları, her şeyin en iyisini, en güçlüsünü, en görülmemişini kendilerinin yapacaklarına inandıkları, o bir daha geri gelmeyecek mutlu gençlik günleri..."²

Bazen de insanlar, eski günlerin yaşantısına özlerler. Ekonomik sıkıntılar arttıkça, eskiden sanki o sıkıntılar hiç yokmuş gibi geçmişe özlem duyulur. Tıpkı

1.Ç.G.G.D. s.176.

2.K.S.A. s.246.

Önceden saraylarda yaşamış, daha sonra o günlerin özlemiyle yaşayan "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitaptaki kahraman gibi: "Üstelik rejimin de barışmaz bir düşmanı idi. Eski günlerin hasreti içinde yaşadığından olacak, ikide bir; ayaklar baş oldu, başlar ayak oldu, diye cinaslı laflar eder, hatta pek kızdığı anlarda büyüklerimizi -haşa sümmehaşa- görmemişzadeler diye vasıflandırdığı bile olurdu."³

Biz insanlar nedense elimizde olan şeylerin kıymetini ancak kaybettikten sonra anlarız. Tıpkı ayağı kesilen Rizeli gibi: "Başhemsirenin soba borusu gibi, altı üstü bir bacakları vardı. Rizeli onun yalpa vura vura koğuştaki gezişini gördükçe, zavallı kadın daha yaşlı da değil, diye acır dururdu. Ama şimdi acımadı. Boru gibi, moru gibi iki bacağı vardı ya kadınının... Olsun da romatizmalı olsun, soba borusu gibi olsun."⁴ On İkiye Bir Var isimli kitaptaki kahraman da belki zamanında bacaklarındaki ağrılardan şikayetçi idi. Ama şimdi romatizmalı da olsa bacağı olan kişiye özeniyordu.

Asım Kutay ise bir namus meselesi yüzünden ayrıldığı karısının yokluğuna belli bir süre dayanmış, sonra, namus meselesi bile olsa, ondan ayrıldığına pişman olmuştur. Onunla birlikte yaşadığı günlerin özlemi ile yaşar. Hatta sağlığı bile bozulur. "Günler, haftalar, aylar geçti. Cavidan'in hasretine dayanamayan Asım Kutay yemeden içmeden kesildi. Sarardı, soldu, içlendi. Böh dense ağlayacak bir hale geldi. Moda caddesinde kol kola gezen mesut çiftleri seyrettikçe yüreği sızılıyor, karısına benzettiği bir kadın görse bayılacak gibi helecanlar geçiriyordu."⁵

3.K.S.A. s.132.

4.O.İ.B.V. s.47.

5.K.S.A. s.91.

Bu özlemin bir başka türü de memleket özlemidir. Yabancı bir ülkede bulunduğu zaman memleket özlemi, kendi gibi aynı milletten olan insanları görmekle giderilir. Hiç olmazsa biraz azaltılır. Bu yüzden de "İnsan kendi milletinden birini böyle yüzlerce yabancı içinde, bazen bakışından, yürüyüşünden, ne bileyim ben, âdeta havasından anlayıverir işte..."⁶

Fakat bazen insanlara kendi milletinden bir başkasını görmek de yetmez. Kalabalıklar bile kendisini yalnız hissedebilir. Öyle zamanlarda kendi yaşadığı yerler gözünün önüne gelir. Tıpkı Haldun Taner'in kahramanı gibi: "Bilir misiniz bazen kendimi ne kadar yalnız hissediyorum, dedi. Böyle anlarda hep İstanbul geliyor gözümün önüne. Fındıklı'daki konak, Çamlıca'daki köşkün bahçesi. Üvez ağaçları, taflanlar...Dalına salıncak kurduğum ihtiyar çınar. Bütün çocukluğumun geçtiği yerler. Hele akşamları bir poyraz çıkar Karadeniz'den, kekik kokulu, serin...."⁷

Yabancı ülkelerde olan insanlar memleket özlemini gidermek için ortak yerlerde toplanırlar. Bu yerler Taner'e göre rastgele yerler değildirler: "Bahnhof Duizburg'da olduğu gibi, burada da bizimkilerin buluşma yeridir. Niden gurbetçiler hep orda toplaşır heç düşündün mü? Trenler gelir trenler gider Bahnhof'a. İnsan o rayların içinde istesem ben de atlar giderim hissine gapılır."⁸

2. Sevgi

Sevgi, insanların davranışlarını etkileyen, çoğu zaman onların olmadık şekilde davranmalarına sebep olan bir duygudur.

6.Ş.Y.Y. s.58.

7.a.e. s.62.

8.Y.S. s.116.

İnsanlar sürekli olarak bir şeylere karşı aşırı ilgi duyar, onlara bağlanırlar. Kimilerinin ilgisini çeken bir şarkıdır. Sürekli o şarkıyı dinlemek ister. Kimileri ise sporun bir dalı ile ilgilenir. Onun dışında yaptığı hiç bir şey ona zevk vermez. Bazen de bir arkadaş insanın tüm hayatını doldurur. Hele bu arkadaş karşı cinsten olursa, zamanla her davranışının arkadaşına göre ayarlandığını görürüz. İşte Haldun Taner, davranışlarımızı bu kadar etkileyen sevgiyi "Başkalarından bize gelen sevgiyi çoğu zaman bizden onlara akan sevginin geri yansımaları oluşturuyor mu dersiniz?"⁹ şeklinde açıklamaktadır.

Sevgi öyle bir duygudur ki insan bir defa sevmeyegörsün, sevdiğinin çevresinde olan her şey ona bambaşka görünür. Hatta hatalar, çirkinlikler görünmezdir. Tıpkı "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitaptaki gibi: "Kocasını seferde iken hiç evde oturmaz, orada burada gezer dururdu. Hatta bu meyanda yabancı erkeklerle düşüp kalktığı da rivayet edilirdi. Orası malûm değil. Malûm olan bir şey varsa o da, kaptanın bu karıyı çok sevdiği, her gittiği limandan ona olmadık hediyeler taşıdığı, varını yoğunu onun uğruna seve seve harcadığı idi."¹⁰

Sade sevdiği şey değil, onunla ilgili olan her şey, seven için çok önemlidir. Onun zevk aldığı şeylere dikkat edilir. Onun isteği doğrultusunda yaşayış farkında olmadan başlar. Adeta sevdiği için yaşama başlar. "Acaba neden hoşlanır o?...Muhakkak anket defteri şii-rinden, Türkçe tango güftelerinden hoşlanır. Aksi gibi öylesini de Kâmil yazamaz. Yazmalıydı halbuki. Bundan sonra onun zevkine göre yazmak onun zevkine göre yaşamak icabedecekti."¹¹

9.Y.S. s.100.
10.K.S.A. s.151.
11.a.e. s.111.

İnsanların ne zaman kimi seveceği belli olmaz. Bazen ileriki hayatıyla ilgili çeşitli hayaller kuranlar bir bakarlar ki hayalleriyle hiç ilgisi olmayan bir yaşam içinde umduklarından da çok mutludurlar. Bunu sağlayan da tıpkı Beatris'te olduğu gibi sevgidir. "Beatris'in son günlerde tanıdığı ve tanınmasıyla beraber delicesine vurulduğu Jirayir Keklikyan Sorbonne'u filan geçtik, Pangaltı'daki Ermeni Lisesinden dahi şehadetname alamamış, kömür kaşlı, kırmızı yanaklı, esnaf kılıklı bir delikanlı idi...

Yani ne meslek ne de tip itibariyle kızın rüyalarındaki hassas şovelyeyi birazcık olsun andırmıyordu. Fakat işte Beatrisçiğin kalbi birden bire öglana doğru kayıvermişti."¹²

İnsan sevdikten sonra onun idealindeki tipe benzeyip benzemediği önemli değildir. Sevgi aradaki bir çok farkı kapatmıştır. Yine aynı sevgi uğruna yapmaması gereken bir çok şeyi de yapar, insan. Sevdiğinin istekleri onun için emirdir. Sonunda ölüm de olsa. "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitaptaki kahraman, klarnetçi Cemal'e doktor klarnet çalmasını yasaklamıştır. Fakat yıllardır sevdiği Necmiye'nin isteği ile alışkın olmadığı şekilde içiyor: "Necmiye, beraberinde koca bir şarap şişesi getirmişti. Klarnetçi ilkin "Ben rakının üstüne şarap içmem" diyecek oldu. Ama kadının doldurup önüne sürdüğü kadehi nedense geriye itemedi."¹³ Kadehi geriye itemediği gibi, sağlığı için tehlikeli olduğunu bile bile Necmiye istiyor diye klarneti çalmayı bile kabul eder. "Bu gece, oynak bir hava istiyorum Cemal ağabey, diye göz süzdü. Şöyle insanı çıldırtacak bir şey olmalı. Anlıyorsun ya. Hatırımı kırmazsın artık. Yeşil gözlerinde mahmurluk, sarhoşluk ve çalğınlığa benzer a-

12.K.S.A. s.50.

13.a.e. s.70.

cayıp fırlatılar vardı. Cemal onlara bakarken, göğsünün orta yerinde ılık bir şeylerin eridiğini hissediyordu. O anda tövbesini, dispanser hekiminin tehdidini, her şeyi, her şeyi unutuvermişti. Sigarasını masanın üstüne basıp ezdi. Getirin şu meredi, diye seslendi."¹⁴

Sevgi uğruna kendini tehlikeye atmanın bir örneğini de, Taner, "Şişhaneye Yağmur Yağıyordu" isimli kitapta şöyle veriyor: "Huriser neden sonra akıllarına geliyor. Kızcağızın uykusu ağır olduğundan başında top atsalar uyanmazmış. O ilk vartada hiç bir şeyin farkına varamamış olacak ki, şimdi evde kapalı kalmış. Lamı cimi yok, diri diri yanacak. Ciğerparesi, bir tanesi içerde alevler içinde can verirken Fasarya buna seyirci mi kalacak. Kordonu yarması ile eve doğru seğırtmesi bir oluyor."¹⁵

Sevdiği sürece sevdiği kişinin görüşleri çok önemlidir. Onun ağzından çıkacak bir söz onu mutlu ya da muksuz etmeye yeter. Başarılarında da sevilen kişilerin rolü büyüktür. "Nasıl ağzına bakarlardı, nasıl biraz eğlenecek olması ile deli gibi sevinir, yermesi ile alanca umutlarını yitirirlerdi."¹⁶ Hatta bazen sevgi o kadar güçlüdür ki seven kişi, sevdiği ile ilgili başkalarının kötü bir şey söylemesine katlanamadığı gibi "Bilirsin sevgimin, şefkatimin derecesini, dedi. O kadar saygım vardı ki ona, kendinin kendisi için bir saygısız lâf söylemesine razı olamazdım."¹⁷ demektedir.

Sevmek ne kadar güzelse de insan sevilme de ister. Kendisi nasıl sevdiğine göre hareket ediyor, onun hoşlanacağı şekilde davranıyorsa kendisine de öyle davranılmasını ister. O tarz davranıştan hoşlanır."İhsan ıslak kaldırımın üstünde bir aşağı, beş yukarı dolaşmaya başladı. Her seferinde "Bir Topkapı arabası daha beklerim.

-
- 14.K.S.A. s.71.
 15.Ş.Y.Y. s.118.
 16.K.S.A. s.229.
 17.O.İ.B.V. s.124.

Bundan da çıkmazsa çeker giderim." diye karar veriyor, fakat Melahat gelen tramvaydan çıkmayınca, yine de ayrı-
lıp bir yere gidemiyordu."¹⁸ bu bekleyişin sonunda sevgilisinin de kendisini düşünmesi hatta onun için ağlaması İhsan'ın çok mutlu olmasına, kendileri dışındaki her şeyi unutmaya sebep olur.:"İhsan locanın karanlığında gülümsedi. Yanı başında kendisi için ağlayan bu küçük kız şimdi ona perdedeki filmi de, salondaki seyircileri de, dışardaki dünyayı da bir anda unutturmuştu."¹⁹

İnsanlar her yaşta duygulanabilir. Her yaşta sevebilir. Taner bunu kabul etmekle beraber, yaşlı insanların aşık oldukları zaman daha fazla bağlandıklarını belirterek "Yaşlı adamların aşkı daha bir delice oluyor. Bazen koskoca bir kariyeri mahvedebiliyor."²⁰ demektedir. Gençlikteki aşkların da aşırı duygusal olduğunu, gençken bazı gerçeklerin görülmediği üzerinde durur. Buna rağmen tüm ilkler gibi ilk aşkın da insan üzerinde etkisi inkâr edilemez. Kızıl Saçlı Amazon yazarı ilk aşkların unutulamayacağı konusunda şunları söylüyor: "İlk aşkın hatırası ne de olsa başka oluyor...Aradan bunca yıllar geçmesine rağmen onu hâlâ unutmadım. Onun sarışın hayali ne vakit aklıma varsa, içimi buruk bir acı kaplar, hayatımı onunla birleştirse idim belki ben de bugün herkes gibi mesut bir insan olurum diye düşünürüm."²¹

İnsanların haşatında önemli bir yer tutan sevginin kimlere karşı olması gerektiği de "Şeytan Tüyü" isimli hikâyede Esmâ bacı tarafından şöyle dile getirilir:

Sev seni seveni hâk ile yeksan ise
Sevme seni Sevmeyeni Mısır'a sultan ise"²²

18.Y.S. s.134.

19.a.e. s.141.

20.Y.B.T. s.129.

21.K.S.A. s.64.

22.Y.S. s.103.

3. Mutluluk

İnsanlar için mutluluk bir ihtiyaçtır. Haldun Taner için "Mutluluk insanoğlu için muhakkak ki bir gereksinmedir. Sade psikolojik değil, fizyolojik olarak da bir gereksinme. Sağlığı için arada bir sevinmesi, umutlanması gerekir."²³ Bizim için bu kadar gerekli olan mutluluk bizim belaları karşılama tutumumuza bağlıdır.

Bazen sevdiğimiz birini karşımızda gördüğümüz zaman dünyanın en mutlu insanı oluruz. Tıpkı gelmeyeceğini sandığı sevgilisinin geldiğini gören İhsan gibi: "Onu görür görmez İhsan'ın kalbi küt küt atmaya başladı. Fakat inadına ağırdan aldı. Heyecanını bastırmak için bir sigara yaktı. Sonra telâssüz, emin adımlarla sinemaya doğru yürüdü."²⁴

Bazen de insanın mutlu olması, kaybettiğini sandığı bir kişiyi, hiç beklemediği anda karşısında bulmasıyla sağlanır. Kaptanın Namusu isimli hikâyede öldü sandığı kaptanı karşısında gören Sadık'ın mutluluğu gibi: "Sadık başını kaldırıp da sevgili kaptanını dipdiri karşısında görünce gözlerine inanamadı. Sevincinden aklını kaçırarak gibi oldu. Elleri kelepçeli olmasa atılıp reisin boynuna sarılacaktı."²⁵

İnsanlar bazen sevdikleri şeyler uğruna bir çok şey feda etmeye hazırdırlar. Bu sevdikleri şeylere kavuştukları anda mutluluktan uçarlar ve onların mutlu olması için gerekli olan şey bir başkası için çok önemsiz bir şey bile olabilir. İşte insanlardaki bu mutlu olmak için gerekli olan şeylerin farklılığı Haldun Taner'in bir yazısında şöyle açıklanıyor: "Kimi maçta numaralı tribünün en önünde yer bulunca dünyalar onun olur. Kimi Türk parası düşmeden akıl edip on liradan mark satın aldığı i-

23.Ç.G.G.D. s.44.

24.Y.S. s.137.

25.K.S.A. s.159.

çin aklı ile övünüp sevinir. Kiminin başbakanlığını, kiminin de terliğinin tekini kaybettiği için hayati kararır. Kimi mutluluğu attığı golde, aldığı primde, kıldığı rekorda bulur. Kimi verdiği konserde aldığı alkışla mutlu olur. Kimi için mutlu olmak, sağlıklı olmakla başlar!"²⁶

Kimileri ise hayatında severek bir iş yapmak için fırsat bulduğu anda mutlu olur. Bazen çiçeklere meraklı biri için değişik bir çiçek tohumu bulmak tarif edilemeyecek bir mutluluk verir. Sebati Bey kalabalıktan kaçan, bahçesiyle uğraşan biridir. Çok önemli bir olay elmadığı anda onu bu uğraşlarından kimse ayıramaz. Fakat bir çiçek tohumu için rahatlıkla, o kadar yorgunluğu, kalabalığı göze alarak İstanbul'a gider. Bu tohumu almak, yetişmesi için uğraşmak, sonuçta ürününü görmek onun için en büyük mutluluklardan biridir."²⁷

Bahçe ile uğraşanın mutluluğu emeğinin karşılığını almak, seven birinin mutluluğu sevdiğini görebilmek, spor meraklısı birinin mutluluğu tuttuğu takımın galibiyetiyle sağlanır. Bir öğretmenin mutluluğu da tıpkı Bay Mavyon'unki gibi öğrencileri tarafından hatırlanmak, onların başarılarını görmekle olur: "Mayyanlar bir gün maaile Şişli Ermeni yetimhanesi menfaatine verilen bir müsamereye gitmişlerdi. İşte orada bu Jerayir denen adam paldır küldür masalarına geldi. Bay Mavyan'ın eline sarılarak öptü. Meğer delikanlı zengin sigortacının vaktiyle Pangaltı Lisesinden talebesi oluyormuş.." ²⁸

İşte insanların en küçük şeyle mutlu olması, mutlu olmak için ruhsal bir duruma sahip olmakla başlar. Bazen de mutlu olmaya doğru atılan ilk adım; kaybettiklerimize fazla üzülmeyip kendimizi avutacak şeyler bulduğumuz anda atılmış olur. ²⁹

26.Ç.G.G.D. s.45.

27.K.S.A. s.77.

28.a.e. s.50.

29.O.I.B.V. s.97.

Baştan beri insanları mutlu edecek bazı şeylerin olduğundan ve bu sebeplerin kişiden kişiye göre farklılık gösterdiğinden bahsettik. Fakat bazen insan niçin mutlu olduğunu bilemez. İçini sebepsiz bir mutluluk kaplar. Taner, işte bu sebepsiz mutluluğu asıl mutluluk olarak kabul ediyor.³⁰ Öyle ya da böyle mutluluk insan için gereklidir ve mutlu olan insan mutlu olduğu anda, içindeki sevinci başkalarıyla paylaşmak ister. Hatta bazen de kendinden beklenmedik bazı davranışlarda bulunur: "Bu sevinçle postacının avucuna bir yarım mark bırakmıştı. Alois Margenrot'tan ömrü boyunca tek fenik bahşiş alamamış postacı, adamın aklını oynatmış olmasından korktu."³¹

4. Başarı

İnsanlar, herhangi bir alanda isteyerek çalışıyorsa başarılı olma şansları artar. Başarılı olanların başarılarının devamı için çalışmalarını aksatmamaları gerekir. Yani kazandıkları başarı onları şımartmamalıdır. "Mali durum zaten kötü. Şampiyonluk da şimdi bunun üstüne tüy dikti. Şampiyon olunca takım şımartıldı, ille de seyahat diye tutturuyor."³² Oysa malî durumunu düşünerek güçlerinin üstünde bir şey istenmemelidir. Başarılı da olursa sonuçta ölçülü davranmaya da bilmek gerekir. Başarı sarhoşluğuna kapılan ve sonuçta çevrenin tepkisiyle karşılaşan bir başkası da Muhammet Ali'dir. "Şu Muhammet Ali'ye de tutulmaya başladım birader. Önce müslümandır dedik, iman kuvvetiyle kazanıyor dedik, alkış tuttuk adama. Ama şimdi, "En büyük benim" diye hent hent ötüyor. Tövbe tövbe, neredeyse ben Tanrı'yım diye çıkacak günün birinde. Bu şımarıklık değil de nedir? Müslümanlığa sığar mı kendini büyük, herkesi küçük görmek?"³³

30.Y.S. s.74.

31.S.Y.Y. s.32.

32.O.I.B.V. s.130.

33.Y.B.T. s.176.

Oysa başarı, insanı yukarıdaki şekilde davranmaya değil de yeni başarılarla sevk etmelidir. Yeni çalışmalar için güç vermelidir. Türk milletinin Kurtuluş Savaşı yıllarındaki başarısı ve sonrası bu konu için bir örnektir. "En olmayacak durumda düşmanı yurdundan kovabilmiş olmanın övücü, millete o zamana kadar Türk toplumuna görülmemiş bir kalkınma coşkusu vermişti."³⁴

Başarı etkili olduğunu, insanların gücüne güç katarak yeni işler yapmak için cesaret verdiğini bir defa da Miralay Bey üzerinde göstermiştir. Miralay Bey Taner'in "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitabındaki bir kahramandır. Bu kişi yalnızdır ve oldukça yaşlıdır. O-na oyalanması için anılarını yazması önerilir ve bu anılar yazıldıktan sonra bastırılarak, çok sattığı söyleyerek onun sevinmesi sağlanır. "Miralay Bey o gece Nec-lâ'nın tahmini hilâfına sevinçten ölmedi. Hatta ölmek şöyle dursun, ertesi sabah her zamankinden daha da dinç kalktı. Bu mavaffakiyet sıhhati üzerinde bir mucize tesiri göstermiş gibi idi. Zihninde bir küşayiş, hareketlerinde bir çâlâki(x)..."³⁵

Haldun Taner, nasıl başarılı olunacağı konusunda ise "Yalıda Sabah" isimli kitabında, kahramanını konuşturarak şunları söylüyor: "Bir, onlarda disiplin vardı, erken yatar, erken kalkarlardı. Kendilerine bakarlardı da ondan. İki; alkışla civıtlıp şırmazlardı da ondan."³⁶

Başarılı olmak bir yazar için de önemlidir. Herhangi bir yazarın başarılı oluş derecesi, kazandığı armağanlarla belli olur. "Hikâye kitabının kabına Sait Faik Armağanı kuşağını takınan yazarın hem onuru poppoplanmış, hem satış olasılığı artırılmış olur."³⁷ diyen Taner, okuyucuların fikirleri de bir yazar için önemlidir demektedir. "Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil" i-

34.Ç.G.G.D. s.104.

(x)çâlâki: Çeviklik.

35.K.S.A. s.16.

36.Y.S. s.47.

37.Ç.G.G.D. s.164.

simli kitaptan sonra okuyuculardan övgü dolu mektuplar aldığını söyleyen Taner, saklamasının sebebi olarak da "Bu mektup destelerini yazarlıktan bıkabileceğim karamsar günlerimde okuyup yeniden moral kazanmak için saklıyorum." demektedir.

Hepimiz, insanlarla yardımlaşmalı, yakınlarını, çevrelerindeki kişileri önemli olaylarda yalnız bırakmamalıdır, deriz. Bir çoğumuz da, arkadaşlarımızın mutlu ve üzüntülü günlerinde yanındayız, deriz. Fakat Taner'in bu konudaki görüşü biraz düşündürücüdür: "Başkalarının acısını paylaşmak marifet değildir. Asıl zor olan başkalarının başarısına sevinebilmek, başkalarının saadetine gönül dolusu katılabilmektir."³⁸

5. Kendini Beğenme

İnsanların bir özelliği de kendini beğenme ve başkaları tarafından beğenilme isteğinin olmasıdır. Hatta özellikle kadınlar, güzellik konusunda kendilerine rakip bile tanımazlar. Bu da çoğunlukla kendilerini objektif olarak değerlendirememelerinden kaynaklanır. Tıpkı Taner'in kahramanı Beatris gibi: "Fakat Beatris de ekseri genç kızlar gibi aynadaki portresini bitaraf bir gözle tetkik edemez, bu mozaltak çehreyi kadınlık izzeti nefsinin gayreti ve geniş muhayyilesinin kuvveti ile zihninde rötüş edip renklendirir, hatta o çirkinlikler arasından enterasan kendine görelilikler bulup çıkardığı bile olurdu. Nefsine itimadı o kadar kuvvetli idi ki, aşırı bir resmiyetle maskelenen nazik istiskalleri anlamazlığa vurur, tesadüfen yüzüne çevrilen fakat o anda pişman olup irkilen bakışları görmemezlikten gelirdi."³⁹

Genç kızlarda, özellikle karşı cinsin ilgisi çok

38.O.I.B.V. s.80.

39.K.S.A. s.49.

önemlidir. Karşı cinsin ilgisi onları daha dikkatli konuşmaya, hatta daha özenli giyinmeye iter. Bu tarz davranışlar Beatris'te de görülüyor: "Bu arada oğlan nezaket icabı hocasının kızını bir iki kere dansa kaldırdı. Sonra gene geldiği gibi kibar kibar çekildi gitti. Kız, o gittikten sonra bir dillendi, bir neşelendi, artık kabına sığmaz, yerinde duramaz oldu."⁴⁰

İlgiyle dinlanılmek, beğenilmek yalnız genç kızların özlediği bir şey değildir. Delikanlılar tarafından da beğenilmek önemlidir. Karşı cinsten onunla ilgilenen olsun da sebep ne olursa olsun. "Kimi bir yazım üzerine fikrini açıklar, kimi felsefe ödevi için açıkça yardım ister, alır. Hele güzelseler hiç çevirmem. Güzellik Tanrı'nın en büyük armağanıdır insana. Başka hiç bir meziyeti olmasa bile...Çevresindeki genç, güzel, pırıl pırıl bakışlı kızlar tarafından ilgiyle dinlenilmek kimin hoşuna gitmez o yaşta?"⁴¹

İnsanlar için sadece karşı cinsin ilgisini çekmek yeterli değildir. Çalışanlar da arkadaşları içinde farklı olmak ister, zaman zaman bu farklılığın kendilerine hissettirilmesini isterler. "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitaptaki bir hikâyede yeni atanan bir müdür, kadro fazlalığı sebebiyle yanında çalışanların bir kısmını işten uzaklaştırmıştır. Geriye kalanlar daha çok çalışmak zorunda kalırlar. Fakat bundan şikayetçi olmazlar. Çünkü "En dişli sandıkları arkadaşlarını bir kalemde bertaraf etmiş olan bu zorlu müdürün kendilerine ilişmemiş olmasını büyük bir teveccüh sayıyor, bundan dolayı için için iftihar duyuyordu."⁴²

40.K.S.A. s.51.

41.Y.S. s.145.

42.K.S.A. s.34.

6. Kendine Güven

İnsanlar çoğu zaman kendilerine güvenleri olmadığı için başarabilecekleri bir çok işe hiç başlamazlar ve baştan kaybederler. Oysa kendilerini tanısalılar ve biraz da kendilerine güvenseler bir çok işte başarılı olacaklardır. Kendine güvenerek kazanılmış başarıların bir çok örneği önümüzdedir. Bu örneklerden birini Taner "Koyma Akıl Oyma Akıl" adlı kitabında şöyle veriyor: "Hasta Adam'ı diriltme mucizesini dış yardımlara değil, kendi imanımıza, kendi gücümüze, kendi cevherimize borçluyuz. Bu cevher çok diplerde, derinlerde kalmış olsa da bugün yine vardır. Bu gidişe bir gün dur diyecek de yine o cevher olacaktır."⁴³ Taner'in Hasta Adam olarak belirttiği Kurtuluş Savaşı öncesi Osmanlı İmparatorluğudur. Türkler, kendilerine güvenerek ellerindeki ve kaybedeceklerini iyice tanımaları sayesinde "Hasta Adam"ın iyileşmesini sağlamışlardır.

Kendine güveni olan kişiler, kendilerini olduğundan farklı göstermek çabası içinde değildir. Oldukları gibi görünürler. Uzun yıllarını Avrupa'da geçirmiş olan "Berlin Mektupları" yazarı bu konuda da Avrupalı insanlardan örnek veriyor: "Artık görünmekten çok, olduklarına bel bağlıyor Avrupalı insanlar. Kafalarına, bilgilerine toplumdaki işlevlerine, kültürlerine..."

Dış görünüşün aldatıcı maskesini çıkarıp atmışlar, oldukları gibi görünmeyi yeğliyorlar. Kendilerine güvendiklerinden."⁴⁴

Kendilerine güveni olmayan kişiler, bazı eksiklikleri olduğu görüşündedir Taner. Bu eksikliği kapatma yoluna gitmektense olumsuz davranışlarla kapatma yoluna giderler. "Pozsuz olabilmek için tevazu şarttır. Tevazu

43.K.A.O.A. s.78.

44.B.M. s.114.

olduğu gibi görünebilmek yürekliliğidir. Afra ve caka hep bir şeyleri bazen de çok büyük eksiklikleri örtmek için takınılan maskedir."⁴⁵ diyen Taner, "Yaz Boz Tah-tası" isimli kitabında ise "Öfke ve surat güvensizliğin zırhıdır. Kendine güvenen, amacına inanan bir lider a-sık suratlı olamaz."⁴⁶ demektedir.

Bazen liderlerin, sanatçıların, bir yönü ile dik-kati çeken kişilerin karikatürleri yapılır. Bu karika-türlerde, karikatürü yapılan kişinin bazı yönleri abar-tılarak resimlenir. Kendine güveni olan, bu tür karikatür-lerle kendinden bir şey kaybetmeyeceğine inanan kişi için karikatürün yayınlanması hiç önemli değildir. "Kendin-den emin insanı karikatürünüzü istediğiniz kadar çirkin-leştirin, yazılarınızda istediğiniz kadar gülünçleştiri-n, bana mısın demez. Bunlara kızmak bir nevi ham kal-mışlığın, refulmanların, komplekslerin, kısaca kendine güvensizliğin tepkisi değil de nedir?"⁴⁷

Bazen de çevresindeki kişiler ya da kullandığı eşyalar insanların kendinden daha emin hareket etmesi-ni sağlar. Tıpkı "Yalıda Sabah" isimli kitaptaki kahra-manımıza bir saatin verdiği güven gibi: "Dnun sağlamlığı ve su geçirmezliği yaratılıştan ürkekliğime âdeta doping yapmıştı. Artık daha bir kendimden emin ve gözü pek in-san kesilmiştim...Hasılı iyice benzeşmiştik, övür olmuş-tuk. Dehşetli bir uyum sağlamıştık."⁴⁸

Kendine güven olmalı fakat bunu da ölçüsünde bırakmayı bilmelidir. Kendine aşırı güveni olan biri henüz olmamış şeyi olmuş gibi gösterirse sonuçta hayal kırıklığı büyük olacaktır. Bu hayal kırıklığının yanın-da çevreye karşı yalancı duruma da düşebilir. Tıpkı Ra-gıp Avşar gibi: "Rağıp Avşar arkadaşımız daha seçilmeden "Prof"lu bir kartvizit bastırması bulunuyor. Yeni ev sa-

45.B.M. s.170.

46.Y.B.T.s.118.

47.Ü.İ. s.128.

48.Y.S. s.84.

hibi ile kontratını da profesör diye yaptırmış. -Alt katlarında bacanak oturuyor, ondan biliyor- Ayrıca yabancı üniversitelerdeki kolleglerine ve bu arada burs için müracaat ettiği Ford Fondation'a da keza kendini profesör olarak tanıtmış. Şimdi kendisini seçmezsek müşkül ve yalancı durumda bırakmış olacağız."⁴⁹

7. Hırs

Çoğu insan, daima kazanmak ister. Herhangi bir aksilik olup onun kazanmasını engelleyecek olsa içini bir kin bürür. Kazanma hırsıyla doludur ve kazanmak için de hemen her türlü yolu dener. Üniversitedeki bir profesörlük hakkındaki görüşmelere, bir taraftar kazanmak için hasta yatağından Ayetullah Bey getirilir. "Ayetullah Bey'e oyunu hemen kullanıp gideceğini, yumuşak yatağına yine âlâyı vâlâ ile ve hususî otomobille kavuşacağını vadetmişlerdi. Şimdi konuşmaların uzamasından canının sıkıldığı anlaşılıyordu. Kaçıp gitmesin diye Necmi'yi yanına gestapo gibi dikmişlerdi."⁵⁰ Sırf kazanmak için hasta yatağından kaldırılıp bir kişinin getirilmesi yanında, özellikle siyasetle uğraşanlar kazanmak amacıyla olmadık vaatlerde bulunuyorlar ve daha da olmadıysa hakaret dolu sözler söylemekten de geri durmuyorlar. "Siyasî tartışmalar, iktisadî ve sosyal önlemler plânını çoktan bıraktı, bir mahalle kahvesi, yahut maç sonrası seviyesizliğine indi. Sövgüler, adi suçlamalar, hatta Cumhurbaşkanına dil uzatmalar aldı yürüdü."⁵¹

Hırs, bazen insanı hiç istemediği şekilde davranışlara iter. Sonuçta kazanmak olsun da yanında kim olursa olsun, gözünü kazanma hırsı bürüyen kişi için farketmez. "Dün birbirinin gözünü oyanların, şimdi elden gitmekte olan iktidar karşısında sarmaş dolaş kuzu sarması

49.Ö.İ. s.153.

50.O.İ.B.V. s.152.

51.Ç.G.G.D. s.34.

olmaları, yahut öyle görünme çabaları, hırsın, insanı ne densizliklere, ne çelişiklere, ne kısır döngülere götürebileceğinin çok belirgin örneği."⁵²

Hırs belli ölçülerde olur ve insanı çalışmaya iterse faydalıdır. Tıpkı Sebati Bey'de olduğu gibi: "Fakat siz Sebati Bey'deki azme bakın ki, böyle nâmüsait iklimde dahi çiçek yetiştiriyor."⁵³

Kendi isteği için çırpınır, kendi elde edemedikleri bir başkasının elinde olursa kıskançlık o kişinin gözünü bürür. Bu durum da insanı psikolojik bunalımlara iter. İnsan hırs ve kıskançlıkla kendisine en kötü düşmandan daha zararlı olur. İnsan kendi isteği önüne çıkan her şeye karşı öfke ile dolar. Kendi çektiği zararları başkalarının da çekmesini ister. "Tavuk kolerası hengamında hastalanan hayvanlarını inadına bahçeye salan ve böylece hastalığı zorla İfakat hanıminkilere de bulaştıran Saraylı Hanım değil mi idi? Aradan üç ay geçmesine rağmen İfakat Hanım bunu hâlâ unutmamıştı."⁵⁴

Sevgi de insanları intikam peşinde sürükler. Sevdiği uğruna her türlü fedakârlık yapılacaktır. Bu duygu hemen hemen tüm canlılarda vardır. İyilik de kötülük de kolay kolay unutulmaz. İyilik yapılan bir hayvan da olsa iyiliği unutmayacaktır. "İhtiyarın elinden yem yemiş bir ibibik kuşu, ihtiyarın, altında yattığı ağacı kestirmek istemeyecek bunu başaramayınca da kendi gücü oranında intikamını alacaktır. "Bir ağaçkakan "intikam" diye bağırdı. Serçelerin en yaşlısı "Peki ama nasıl?" diye sordu. Canı tatlı bir saksağan "Herifler dişlerine kadar silahlı." dedi. "Toptan gitsek hepimizi vururlar." Tecrübeli baykuş "Bir fedai seçeriz" diye teklif etti. "İçimizden biri... Daha sözünü bitirmemişti ki, ihtiyarın avucundan yem yemiş bir ibibik kuşu "Ben giderim" diye atıldı. "Yarın

52.Ç.G.G.D. s.34.

53.K.S.A. s.75.

54.a.e. s.130.

zaten fabrikanın açılış töreni var. Ben hepinizin intikamını alır, icab ederse bu uğurda seve seve ölürüm."⁵⁵

Sonuçta ölüm olmasa bile mutlaka kin güdenler zararlı çıkacaklardır. Bu yüzden Taner:"Kinden yana olacak akli başında bir aydın düşünemiyorum. Deve kini güdenler, kafalarını bir tarafa takmış, saplantılı insanlardır. Bütün beyin güçlerini bir işe tam seferber edemezler. Kin ve öfke bizim iç gücümüzü yer, kemirir, bitirir. Hele politikada kin, partileri, milletleri yanlış yerlere götürür."⁵⁶ demektedir.

8. İnsan ve Zaman

Biz insanlar nedense elimizde olmayan şeyleri özleriz. Elimizde iken o şeylerin hiç önemi yoktur. İşte, elimizde iken değerlendiremediğimiz bir şey de zamandır. "Zaman geçiyor. Bizler zamanın içinde yüzdüğümüz halde zamanın geçişini değil de, o geçtikten sonra, sadece geçmiş olduğunu hissedebiliyoruz. O da şakağa düşen akarlarda, alınımızdaki kırışıklıklarda, bele yapışan lumbago ağrılarında, nihayet hastalıkta, ölümdede..."⁵⁷

Zamanın geçişini biz yalnızca yılbaşından yılbaşına farkediyoruz. O da ancak saat 23.00'ten 24.00'e kadar.⁵⁸ Kötü bir olay başımıza geldiği anda, bir an önce zaman geçsin deriz. Bazen de zaman o kadar çabuk geçer ki, adeta yirmi dört saat insana yetmez. Dinlenmek için zaman kalmaz. "Kendinle dolu, kendine yeten, olgun ve aydın bir insanın değil bir günü, bazen bir saati bile yüzbinler değerinde olabilir. Bazen yaşamın öyle anları vardır ki, onlarla başbaşa kalınca hiç bir parasal öge beni rahatsız etmesin istersiniz."⁵⁹

-
- 55.K.S.A. s.185.
 56.H.D.D.B.S. s.105.
 57.O.İ.B.V. s.18.
 58.K.A.O.A. s.139.
 59.Ç.C.G.D. s.7.

Bu kadar değerli olan zamanın her dakikası biriciktir. "Yaz Boz Tahtası" isimli kitabında Taner, zaman hakkında şunları söylüyor: "...Her yaşadığımız dakika önce yaşadıklarımızın birikimini, sonra yaşayacaklarımızın da tohumlarını içerir. Her geçen dakika biriciktir. Geri gelmez. İyi ve yoğun yaşanan bir dakikada sonsuzluktan bir renk vardır."⁶⁰

Bazı güzellikler ancak zamanında farkedilir. O zamanı geçirdikten sonra o anki güzelliği bir daha yakalamak imkânsızdır. "Bu görmeden inanılacak görüntü oyunları da sabahın erken saatlerine özgü. Bu görüntüleri de yutmak gerek, içe sindirmek gerek. Hazır önümüze çıkmışken. Çünkü bir gün geç olacaktır. Bilirim, kestiririm, önsezerim. Bu nimetler insana ilelebet verilmemiş"⁶¹ Zamana geçerken bir çok güzellikleri de beraberinde götürdüğüne göre zamanı iyi değerlendirmek gerekecektir. Haldun Taner bu zamanı değerlendiriş şeklinin, her toplumun kültür düzeyine bağlı olarak, değişik olacağı görüşündedir.⁶²

Aradan uzun yıllar geçtikten sonra, yıllar önce gördüğümüz bir yere gidersek tanımakta güçlük çekeriz. Zaman geçmekte, zamanın geçişi ile birlikte çeşitli alanlarda ilerlemeler olmaktadır. Bu ilerlemeler olurken de çevrede bazı değişikliklerin yapılması gerekir. Bazen de çağa uygun değişikliklerin yapılması gerekir. "On İkiye Bir Var" isimli kitapta, yıllar önce ayrıldığı evini iki yeni blok arasında zorlukla tanıyan kahraman evini "...sonradan görme iki züppenin ortasına düşmüş, terdirgin bir ihtiyara"⁶³ benzetiyor.

Yukardaki örnektekine benzer değişimin İstanbul'da da olduğunu söyleyen Taner, bu değişimin olumsuzluğa doğru olduğu görüşündedir: "Yine de bir uygarlık

60.Y.B.T. s.74.

61.Y.S. b.17.

62.H.D.D.B.S. s.92.

63.O.İ.B.V. s.128.

cilası vardı İstanbul'un. Para dışına, çıkar dışına yönelmiş hava ve hevesleri de vardı. Şimdi kalmadı.

Zevk bozuldu. Ahlâk bozuldu. Türkçe bozuldu. Kaldırımlarla beraber. Kitabevleri kapanıyor. Birahaneler açılıyor. Tarihi "Markiz" parçacı dükkânı, tarihi "Todorri" depo, tarihî "Millet Tiyatrosu" işhanı yapılıyor. Boğaziçi'nin yalılarını birer birer kül oluyor."⁶⁴

9. Alışkanlıklar

Biz insanlar yaşamamız süresince iyi ya da kötü bazı davranışları sık sık yaparız. İşte sık sık yaptığımız davranışlar bizde alışkanlık haline gelir. Bu davranışlardan bazıları yararlıdır. Meselâ, çalışma saatleri dışında okumak, yazmak, bahçe ile uğraşmak, pul biriktirmek gibi alışkanlıkların hiç de zararı yoktur. Hatta zararı olmayacak bu alışkanlıkları ruh doktorları da uygun buluyorlar. Bu, Taner tarafından "herkesin iş dışı bir oyalantısı, bir merakı, bir hobbysini olmak gerekli. Sinir doktorları bunu öğütüyorlar. Yeni kuşak ruhbilimciler Komiser Colombo gibi oyalantı, çıkar dışı eylemler, bir sağlık işareti sayılıyor."⁶⁵

Bazı alışkanlıklar da, sadece âdet olarak sürek başlar. Ailede erkekler kendi sularını alabilecekken ya da kahvelerini pişirebilecekken hanımlarının getirmesi alışkanlık haline gelmiştir. Tıpkı "Çok Güzelsin Gitme Dur" isimli kitapta olduğu gibi: "Kahvesini de pekâlâ kendisi pişirebilecekken eşinin önüne getirmesini bekler, eski bir âdet bozulmasın, diye. Sonra kalkar çarşıya çıkar."⁶⁶

Bu örnekte olduğu gibi alışkanlıklardan kolayca vazgeçilmez. Şartlar uygun olmasa bile, alışkanlıkları

64.K.A.O.A. s.130.

65.Y.B.T. s.50.

66.Ç.G.G.D. s.68.

yerine getirmeye çalışır insan. "Yalıda Sabah" isimli kitaptaki kahraman gibi: "Nizamettin Bolayır, içinde kurulu bir saat varmışçasına, yaz kış hep bu saatte uyanır. Kışın bu saat henüz gecenin bir parçasıdır, baharda alacakaranlık. Yaz kış âdet edinmiş, ilk işi denize dalar."⁶⁷

Nasıl soğuk da oışakaranlık da olsa denize giriyorsa, ikinci duraktan otobüse binmeyi de alışkanlık haline getirmiştir. Nizamettin Bolayır, "Otobüse ikinci duraktan binerdi. İki durak arasındaki üç kilometre yolu koşar adım yürümeyi âdet edinmiş. Yağmur, çamur, fırtına şaşmaz bundan. Onun koşmasına alıştı çevre."⁶⁸

Bazıları da imkânı olsa bile eşyalarını yenileri ile değıştirmez. Köklü sevgilerin, alışkanlıkların adamı olduğunu çevreye ve kendine belgelemeye çalışır. Bazıları ise yemekten sonra bir kahve içmeyi alışkanlık haline getirir. Bir başkası da yemekten sonra biraz do-laşmayı âdet edinmiştir. Bazıları da günün belli saatlerinde uyumak, hiç olmazsa dinlenmek için biraz uzanmak ihtiyacı içindedir. Tıpkı "On İkiye Bir Var" isimli kitaptaki kahramanın yaptığı gibi: "Her öğle yemeğinden sonra biraz kestirmeyi, hiç değılirse yirmi dakika uzanıp yatmayı âdet edinmişti. Bunu yapamadığı zaman, günün onca en güzel saatleri olan altı ile sekiz arası, üzerine bir ağırlık çöküyordu. Sırtüstü yatağına uzandı. Ellerini başınının altına kavuşturup gözlerini kapadı."⁶⁹

Yaş ilerledikçe, meslekte değışiklikler oldukça insanların bazı alışkanlıklarının değışmesi de gerekir. Fakat bu pek kolay değıldir. "Şerif de olsa tabanca düellosundan vazgeçmeyeceğı anlaşılıyordu. Zaten, hangi kovboy şerif olmuş da uslanmış."⁷⁰

67.Y.S. s.34.

68.a.e. s.43.

69.O.İ.B.V.s.191.

70.a.e. s.213.

İnsanlar, belki günün büyük bir bölümünde, sürekli olarak gördüğü bir işi yapabiliriz zanneder. Fakat o işi yapmak zorunda kaldığında, bu işin pek de kolay olmadığını görecektir. Hastahanedeki kapıcı olan biri, zor durumda olduğu bir anda doktora yardım etmek zorunda kalır. Fakat bu yardımdan çok işin gecikmesine sebep oluyor. "Kapıcı yamağı bu işe alışık olmadığından hep ters manevra yapıyor, gelip gelip doktorun ayaklarına çıkıyordu."⁷¹

Yukarıda verdiğimiz örneklerde, iş hayatındaki alışkanlıklar yer almaktadır. Bu alışkanlıklar insan bünyesi için, toplum için pek zararlı değildirler. Biz insanların bazı alışkanlıkları da vardır ki, kişi kendisine, bazen de çevresine bu alışkanlığı ile zarar verir. Bu zararlı alışkanlıklarından biri başkalarının özel hayatlarını, haberleri olmaksızın, başkalarına anlatmak; kendini ilgilendirmeyen konularda, başkalarını gözetlemektir. "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitaptaki kahraman Hicabi Bey dürbünü ile "Sade lüfere çıkan çiftleri, kamarada halvet olanları, kaçamak yapan evli kadınları değil, her şeyi, her şeyi görüyor. Nizamettin Bey, avukatının karşı tarafla anlaşmasını, Fahrünnise Hanım, kocasının ilk karısı ile arada sırada Riviyara'da buluştuğunu hep Hicabi Bey'in dürbününden öğrendi."⁷²

Hicabi Bey'in gördükleri gerçektir. Fakat özel şeylerdir. Bütün herkesin bilmesi gereksizdir. Hatta bu gerçeklerle ilgili olan kişiler bütün her şeyi bildiği halde bazen kendine itiraf etmekten bile çekinir. İşte bu tür olayları ortaya çıkarmak kötü alışkanlıklardan biridir.

Toplumumuzda sık sık rastladığımız zararlı alışkanlıklardan biri de "sigara"dır. Bazen bir özentili

71.K.S.A. s.207.

72.a.e. s.227.

bazen sıkıntılı bir anda sıkıntıyı gidermek için , bazen de neşeli bir anda arkadaşları kıramayarak ele alınan sigara, bir daha kolay kolay bırakılmaz. Taner'e göre her sigara içenin bir sebebi vardır. Ona göre hanımlar "nikotun zevkinden daha önemli olan, sigara içme ayininin bir zerafet numarası olmaya yatkın jestleridir. Eşinin ya da dostunun hediye ettiği altın tabakadan bir Amerikan sigarasına çekip küçük ağızlığına geçirmek, sonra uzun kirpiklerini kaldırıp sigaramı kim yakacak diye belli belirsiz beklemek, uzatılan çakmalardan birini seçip sigarayı yaktıktan sonra belli belirsiz teşekkür etmek"⁷³ için içerler.

İçilen sigara, bazen mesleğin özelliğine göre değişir, o meslekteki kişilerin, kişiliklerinin destekleyicisi olarak görülür: "Nefis kokulu purosunun dumanını savurmak bir patrona ne kadar yakışırsa dudağının bir parçası gibi gece gündüz ona yapışık tuttuğu purosunu da bir profesöre hemen Avrupalı bir kişilik katmaz mı? İmaçlarının tamamlayıcısı, kişiliklerinin de destekleyicisi olarak bu iki simgeye şiddetle muhtaçtırlar."⁷⁴

Tiryakiler, Taner'e göre, iradesiz bir şekilde şartlanmanın esiri olan kişilerdir ve psikologlara göre "Sigara, insanoğlunun çocuk kalmış bir yanının kalıntısıdır. Bir başka deyimle sigara büyümüş çocuğun emziğidir..."⁷⁵

İnsanların kendileri ve çevresi için zararlı alışkanlıklarından biri de "eroin" kullanmaktır. Bu alışkanlığı olan kişi, eroin bulabilmek için gerekirse hırsızlık yapar, gerekirse gizli kalması gereken şeyleri, yalnızca eroin bulabilmek için söyleyebilir. İşte Nail'in eroine ihtiyacı olduğu bir anda ablası aleyhine

73.Ç.G.G.D. s.152.

74.a.e. s.152.

75.a.e. s.153.

konuşması, bu alışkanlığın yaptırabileceği şeylerden biridir. "İsteddiği parayı alamadığı için ablasına söve söve sokakta giden Nail'in bu hiddetinden faydalanmış, eroini fazlaca kaçırmış olan oğlana işte her şeyi bül-bül gibi söyletivermişti."⁷⁶

İnsanların istediği gibi davranmasını engelleyen kendileri ve çevresindekiler için zararlı olabilecek şekilde davranmaya iten alışkanlıklardan biri de alkol alma alışkanlığıdır. "Kaptanın Namusu" isimli hikâyede gemidekilerin bir kısmı alkollü olduğu için gemi batarken kendilerini kurtaramamışlardır. "Onlar motor batarken arkadaşları gibi sarhoş olmadıklarından cankurtaranları başlarına geçirmiş ve yarım saat kadar sularda sürüklen-dikten sonra bir Rumen şilebi tarafından görülerek kur-tarılmışlardır."⁷⁷ Gene aynı kazada kurtululardan biri öldüğünü sandığı arkadaşı için üzülüyor ve "Nah sersem kafa, ben o gece fitil olmasaydım, ne yapar yapar onu kurtarırdım."⁷⁸ diyor. Bundan başka bir çok trafik ka-zalarının, aile yıkımlarının sebebi de gene alkoldür.

Genç,yaşlı fakat yalnızca erkekler arasında hakim olan bir alışkanlık da kahveye gitmedir. Kendile-rini yalnız hissedenenlerin, vakit geçirmek isteyenlerin, arkadaşlarını görmek isteyenlerin toplandıkları yerdir kahve. Taner "Kahve deyip geçmeyelim. Kahve aileden son-ra küçük bir toplum birimidir. Orda yalnız kahve içil-mez, nargile çekilmez, gazete okunmaz, avarelik edilmez. Kahve bir dayanışma yeridir. Oradakileri tanıyalım ya da tanımayalım, ister konuşkan ister suskun olalım, ken-dimizi hiç yalnız hissetmeyiz."⁷⁹ derken, emekli olan kişiler için de faydalı bir alışkanlık olarak kabul et-mektedir. Emekli olan kişi ev işlerine karışır, ya da odasına kapanır düşünür, bir işe yaramadığı inancı ile

76.K.S.A. s.90.

77.a.e. s.158.

78.a.e. s.149.

79.Y.B.T. s.106.

kendisine acır. İşte kahvede kendine acımasına pek imkân yoktur.

Konunun başından beri insanların çeşitli alışkanlıkları üzerinde durduk. İşte bütün bu alışkanlıkları bırakmayı denesek de bir türlü bırakamayız. "On İkiye Bir Var" isimli kitaptaki kahramanın saati hisleriyle tahmin edebilme yeteneği vardır. Belli bir süre sonra bundan kurtulmanın yolunu arar ve bir saat takar. Mümkün olduğu kadar saate bakmadan saati söylememeye çalışır. "Saati soranlara saate bakmadan cevap vermiyordum. Üç dört hafta hiç falso vermedim. Fakat sonra.. Tevekkeli, huy canın altında dememişler. Meselâ büroda çalışırken biri saati sorsa unutup kafamdan cevap verdiğim oluyor."⁸⁰

Alıştığı şeyleri arama, alıştığı gibi yaşama isteği "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitapta da dikkati çekiyor. İstanbul'a çalışmak için gelen kahramanımız iyi niyeti sayesinde bir köşkte rahat bir ortamda yaşama fırsatını bulur. Belli bir süre sonra arkadaşları gibi inşaatlarda çalıştığı günleri özler.⁸¹

Çalıştığı iş yerinde yılları geçtikten sonra emekli olan biri de zaman zaman iş hayatındaki davranışlarına benzer şekilde davranmaktan kendini alamaz. "Eski diplomasi ekolüne bağlı olduğu için, Sefir-i kebirimizin ütüsüz pantolon, kolasız yaka ile gezdiği vaki değildir. İstanbul'a inerken eldiven ve baston kullanmayı da ihmal etmez."⁸²

Uzun yıllar sigara içen, alkol kullanan kişi de bunların zararını gördüğü anda bir daha içmeyeceğini söyler, fakat uzun süre onlardan da ayrı kalamaz.

Görüldüğü gibi bir çok şeye çok kolay alışmakta

80.O.İ.B.V. s.13.

81.K.S.A. s.27.

82.Ş.Y.Y. s.93.

olan insan, maalesef alıştıktan sonra kolay kolay bu alışkanlığından kurtulamıyor. O halde baştan zararlı alışkanlıklardan uzak durmanın yolunu bulmalıyız.

10. İftira-Yalan

Biz insanlar, bazen gerçeklerle karşılaşmak cesaretini gösteremeyiz. Çoğu zaman kendimizi olduğundan daha başka göstermek ihtiyacını duyar, davranışlarımızla, konuşmalarımızla, _____ bir ölçüde, kendimiz dışında biri gibi davranmayı da başarırız. Bu tür davranmamızda bazen karşımızdaki kişileri üzmemek düşüncesi vardır. Tıpkı Nizamettin Bolayır'a torununun tavrı gibi: "Her şeyi yiyorum dedeciğim, erken de yatıyorum."⁸³

Bazen de çevrede değişik görünmek, küçük düşmek için yalan söylenir:

"Siz ne almaya geldiniz?

"Ben mi....."dedim. Bambo ağacından..." dedim. "bir takım varmış da." dedim., "bir göreyim diye geldim!"⁸⁴ diyen Taner, önceden beri tanıdığı bir kadını kızıyla görünce bu tür bir yalana başvurduğunu söylemektedir.

Bazen de yalan yalnızca bir çıkar sağlamak için, para için söylenir. En tehlikeli olanı da budur. Para ile yalan söyleyen daha çok para veren biri olduğunda daha değişik şeyler söyleyecektir. "Nail sorulmadan anlatmaya başladı: 17 Eylül Perşembe günü ablasıyla birlikte Ferhunde'ye gitmediğini, kendisinin o tarihte İzim'te bulunduğunu, Cavidan'ın telgrafı üzerine derhal İstanbul'a gelerek elli lira mukabilinde yalancı şahitlik ettiğini ve şimdi ihtiyacı olan yüz lirayı vermediği için ablasını ihbar etmeyi bir vicdan borcu bildiğini"⁸⁵

83.Y.S. s.69.

84.O.I.B.V.s.91.

85.K.S.A. s.80.

söyleyerek ablasını da zor durumda bırakır. Para için her şeyi yapabilecek karakterde biri olduğunu ortaya koyar.

Yalan söylemeye başlayan biri yalanının açığa çıkmasını önlemek için de sürekli yalan söylemek zorunda kalacaktır. Tıpkı Cavidan'ın suç bastırmak için yaptığı gibi: "Alçak, namussuz. Bu iftira cezasız kalmamalıdır" diye inledi. Sonra polis kendisine sarkıntılık ettiğini ve ondan yüz bulunca bu şekilde intikam almaya kalkışmış olduğunu iddia etti."⁸⁶ Sonuçta da polisin değişik bir yere atanmasına sebep olur.

Yalan söylemeyi alışkanlık haline getiren kişiler, yalanlarının bir gün ortaya çıkacağı ihtimalini pek düşünmezler. Oysa yalan söylendiği anda bile farke dileyebilir. Bazen önceden hazırlıklıdır kişi. Bir anda sanki anlaşılacakmış gibi, arka arkaya hızla söyler, bazen de kekeleyerek, düşünerek söylemeye çalışır. Bazen de bir bakış, bir davranış yalanı ortaya çıkarabilir. Bazen de Serap'ta olduğu gibi: "Serap'ın yalanını ele veren kaypak bir bakışı esneyişi."⁸⁷ yalanı ortaya koyar.

Bazen de gerçeklerin ortaya çıkmasında tesadüfler de etkili olur. Fasarya'yı çocuklu bir kadınla bekâr diye evlendirmeye kalkarlar. Nikah işlemlerinden sonra çocuk açıklanacaktır. Fakat bir yangında Fasarya Huriser'i kurtarmak için yanan binaya girer ve Huriser'i çocuğu ile görür. Belki çocuk daha önceden açıklansa Fasarya gene kabul edecektir. Ama durumu anladıktan sonra "Fasarya nuh demiş peygamber demiyor. Değil mi ki, ona bir kere yalan söylemişler. Kıza bakmaktan filân çok, aldatıldığına, aptal yerine konduğuna, iki kocadan arta kalmış Huriser'in ona kız oğlan kız diye yutturulmak

86.K.S.A. s.88.

87.O.I.B.V. s.118.

istenişine içermişti. Ayıp değil ya, dünyada hazmedemediği bir şey varsa o da yalancılık, ikiyüzlülük."⁸⁸

Bazen insanlar yalan söylemez ama olduğundan başka davranmaya çalışır. Yaşadığı çevrenin, yetiştiği çevrenin özelliklerini çevresine hissettirmeye çalışır. Fakat uzun süre kendisini etkisi altında tutan çevre zaman zaman kendisini hissettirir. Okumuş, yüksek mevkilere gelmiş biri öyle zaman gelir ki, yöresel konuşmaktan, yöresindeki gibi davranmaktan kendini alamaz. Hatta bazen bunun farkında bile olmaz. Haldun Taner bu konuyla ilgili örneği gene yabancılardan veriyor: "Kastor protokol kurallarını çocuk yaştan sindire sindire değil de, belirli bir çağdan sonra kitaptan ezberleyen yeni vekiller, senatörler ya da taşralı hariciyeciler gibi sivri derecede nazik bir chowdu. Ama buna rağmen yine de, daldığı, ya da heyecanlı olduğu zamanlar, anasının çoban köpeği diyalektiğini gizleyemediği anlar oluyordu."⁸⁹

Gerçeklerin ortadan kaldırılamadığı, yalnızca ortaya çıkışını belli bir süre ertelediğini belirten Taner, "Gerçekler durdurulamaz akarsulardır, bazen yer yüzünden akar, bazen yer altında kaybolmuş görünür, ama günün birinde yine yüzeye çıkarlar."⁹⁰ demektedir. Bunu çoğumuz biliriz ama gene de gerçekleri kabul etmek çoğu zaman işimize gelmez. Gerçekleri olduğu gibi açıklamak cesaretini herkes göstermez. Oysa acı da olsa, çirkin de olsa o bizim gerçeğimizdir ve ne kadar gizlese de ortaya çıkmasına engel olamayız: Gerçeklerin dile gelmesi konusunda "Çok Güzelsin Gitme Dur" isimli kitabında Taner şu ilginç örneği vermektedir: "Goethe kendi milletinin kusurlarını herkesten çok iyi görmüş, tanımış ve her şeyden çok sevdiği (gerçek) adına onları

88.Ş.Y.Y. s.119.

89.O.İ.B.V. s.108.

90.H.D.D.B.S. s.48.

vurgulayarak yazmıştır. İşte bir kaç örnek:

-İnsan Almanlara fazla kulak vermemeli. Yoksa çalışma hevesini çabuk yitirir:

-Almanların özelliği her şeyi zorlaştırmaktır.

....."91

11. Kıskançlık

İnsanlarda sık rastlanan bir duygu da kıskançlıktır. Çoğumuz kılık kıyafet olarak çevremizdekilerden aşağı durumda olmak istemeyiz. Onlarda olanın daha iyisi hiç olmazsa benzeri bizim de olsun isteriz. Bu tür isteklerimiz, yaşadığımız çevre değiştikçe daha da çoğalacaktır. "Kızıl Saçlı Amazon" isimli kitaptaki Kooperatif isimli hikâyede ise, başka yere taşınma değil yeni yapılan binalara taşınanlarla çevre değişmiş. Herkes birbiri ile yarışa başlamıştır. Yıllardır pek fazla ihtiyacı olmayan insanların mahallelerine yeni taşınanlarla birlikte ihtiyaçları da birdenbire artmıştır."92

Onda olan şey neden bende de olmasın düşüncesiyle başlayan kıskançlık zamanla komşusunun sağlığını kıskanma derecesine kadar ilerler:"İfakat Hanım iptida yeni komşusunun kendi yaşında olmasına rağmen hâlâ dimdik yürüdüğünü, romatizmadan, siyatikten, bel ağrılarından şikâyet etmediğine bakarak onun sıhhatini kıskanmıştı."93

Bu kıskançlık bazen de çekememezlik şeklinde kendini gösterir.. Kendisi yükselebilmek için önündeki engelleri, mümkün olduğu kadar ortadan kaldırmak gerekir. İşte Ragıp Avşar da Necati'nin lehine davranıyormuş gibi hareket ederek aleyhine oy kullanmaktadır. "Ragıp Avşar'ın ses tonunda, sızlemesine rağmen, sinsi bir sevinç vardı. Belli bir şey ki, geçen haftaki oturumda, kadro

91.Ç.G.G.D. s.227.

92.K.S.A. s.193.

93.a.e. s.131.

kendine kalsın diye Necati'nin aleyhine oy kullanmış."94

Bazen de sevmediği kişilerin çok büyük zararda olmasını isterler. Tıpkı Kantarcı gibi: "İyi olmuş da düşmüş, dedi. Necati'nin sade bir kırıkla kurtulmuş olmasını âdeta affedemiyordu."95

Başkasıyla olmamasını istediğimiz, yalnız bizimle olsun dediğimiz şeyler de vardır. Bunların başkalarının yanında olması düşüncesi bile bizi çileden çıkarmaya yeter. Melahat'in gelmesini bekleyen İhsan, kıskançlıktan dolayı hiç olumlu bir şey düşünemez durumdadır. Melahat geldikten sonra ise sanki daha önce kendi düşündükleri gerçekten olmuş gibi, aynı yolu deneyerek Melahat'a ders vermeyi plânlar: "Işıklar yanına Melahat her zaman yaptığı gibi locanın gerisine büzülüp sırtını salona döndü. İhsan sigara içmeye dışarı çıkmıştı. Aralık kapıdan Melahat'in kendisine bektiğini görünce önünden geçen programcı kadının göğsünü iştahlı iştahlı süzdü. Locaya da inadına öbür film başladıktan beş dakika sonra girdi."96

Belli ölçüde olması şartıyla tabii ki kıskanmak eşler arasında, birbirini sevenler arasında normal bir olaydır. Zaten seven, ilgilenen kişiler kıskanır. Ama bu da hastalık derecesini aldığı anda zararlı olur. Hatta hiç yoktan bazı ailelerin bozulmasına bile sebep olur.

12. Gurur

Biz insanlar bazı özelliklerimizin özellikle zayıf yanlarımızın başkaları tarafından bilinmesini pek istemeyiz. Bu başkası tarafından bilinmesini istemediğimiz özelliklerin başında da korkaklığımız gelir. İşte

94.O.İ.B.V. s.135.

95.S.Y.Y. s.35.

96.Y.S. s.140.

"Şişhaneye Yağmur Yağıyordu" isimli kitapta Fasarya da sırf erkekliğine yediremediği için muhafız olmaktan korktuğunu söyleyemiyor.⁹⁷ Fakat onurunu zedeleyecek bir davranışa da tahammülü yok: "...Caddebostanı Gazinosunda garsonluk bile etti. Ancak, onurunu oldum bittim pek yüksek tutmağa alışık olduğundan hiç mi hiç bağdaşamadı. Yanındaki kıza afi yapmak için onun önüne, dilenciye sadaka verir gibi bahşiş fırlatan bir züppeyi, bıraksalar öldürecekti."⁹⁸

Bazen de aşırı gururumuz yüzünden olduğumuz gibi görünmek istemeyiz. Tıpkı "On İkiye Bir Var" isimli kitapta olduğu gibi: "On beş yıl önce beni sevmiş, sever gibi olmuş, belki de sadece sever görünmüş bir kadına ben, on beş yıl sonra Amerikan artırmalarına sırf pazar öldürmeye gelmiş bir avare adam olarak görünemem."⁹⁹

Aşırı gururlu olan kişiler yalnızca kendilerini beğenirler. Başkalarının onların yanında hiç önemi yoktur. Kendileri dışındakileri küçümsediklerini her halleriyle belli ederler. Bu gurur, bazen de başkalarının özendiği bir mevkide olmaktan kaynaklanmaktadır.¹⁰⁰ Oysa başarılı insan, bulunduğu yerde hakkıyla bulunan insan alçakgönüllü olur. Kendini beğenme yalnızca komplekslilere göre bir davranıştır. Kişi kendini tanıyor ve kendine güveniyorsa bundan dolayı aşırı bir gurur duymaz. Fakat Taner alçakgönüllü olmanın kolay olmadığını belirtir ve bu konuda "Bence bilgeliğe yakın bir erdemdir. Başarı doygunluğuna varan insanın çevresindekilere bu mutluluğunu yaymak, bu mutluluğunu çevresindekilerle paylaşmak istemesi, onu çevresindekilerden ayıran üstünlükleri unutup-unutturması çabası da sayılabilir bir bakıma. Her hali ile insancıl, sevecen, efendici bir tavidir."¹⁰¹

97.Ş.Y.Y. s.108.
 98.a.e. s.105.
 99.O.İ.B.V. s.92.
 100.Y.S. s.13.
 101.Ç.G.G.D. s.126.

13. Kararlılık

İnsanlar mümkün olduğu kadar söz ve davranışlarının uyum içinde olmasına dikkat etmelidir. Aksi halde çevrelerinde etkileri olmaz. Çalışma hayatında amir durumunda olanların bu konuda daha da dikkatli olması gerekir. Çünkü her amir, yanında çalışanlar için bir örnek durumundadır. Memurlarından istediği şeylerde ölçülü olmalı ve kendisi de isteyecek durumda olmalıdır. Bunun yanında iş yaptırmayı da bilmelidir. Yanında çalışanlara zamanında işlerinin başında olmasını söyleyen bir amir gün boyunca iş yerine uğramıyorsa bu sözü etkili olmayacaktır. Ya da bazı kararlar alıp yerine getirmiyorsa yine sözleri, pek etkili olmayacaktır. O halde söz ve davranışlar birbirini tutmalıdır. "İşleri devir alır almaz huzuruna çağırttığı memurlara ciddiyet, gayret ve sürat kelimeleriyle hülâsa edilebilen bir hattı hareket çizdikten sonra, bunun dışına çıkacak olanları merhametsizce cezalandıracağını¹⁰² bildiren Bahadır Erdem daha sonraki davranışlarıyla da kararlılığını göstermiştir.

Kararlılığın bir başka yönü de prensiplerine bağlılıktır. İnsanın inandığı, kabul ettiği bazı kurallar vardır. Bunları işine geldiği zaman uygulayıp işine gelmediği zaman uygulamamak diye bir şey olmamalıdır. Çalışanların uyması gerekli görülen kurallardan biri Nizamettin Bolayır'a göre, iş yerine özel sorunlar gelmemeli, işle ilgili malzemeleri çok gerekmedikçe özel işler için kullanmamalıdır. Yukardaki şekilde düşünen Nizamettin Bolayır düşündüğü gibi davranmaktan da vazgeçmiyor. Oğlu telefon ettiği anda "çabuk söyle servis telefonunu işgal etme"¹⁰³ diyebilmekte ve "...işinde fabrikada, ne sporculuğundan ne de anılarından bahset-

102.K.S.A. s.31.

103.Y.S. s.67.

meyi prensiplerine aykırı bulurdu."¹⁰⁴ Prensiplerine aykırı bulduğu davranışta da bulunmazdı. Bazen uzaktan konuşmak çok kolaydır. Olay bizden uzakta iken yaparım, ederim, şöyle olmalı, ben böyle düşünüyorum demek kolaydır. Önemli olan bu düşüncesinde kararlı olabilmektir. Önemli olan kendi hayatı ile ilgili bile olsa Gandhi gibi hareket edebilmektir. "Gandhi kendini vuran katil için son nefesinde söylediği bile, bunu gösteriyor. "O-na bir fenalık yapmayın." demiş. Bunu laf olsun diye söylemediği muhakkak. Şiddete karşı olan bir bilgenin kendine uygulanan şiddet karşısında bile doğrultusundan şaşmaması"¹⁰⁵ kararlılığın güzel bir örneğidir.

Eğer bilinçli olarak bir fikri savunuyor, bu fikre inanıyorsak, şartlar ne olursa olsun, bu fikirden dönmememiz gerekir. Belki o fikirden dolayı bazı zararlarımız olacaktır. Belki çok zor günler geçireceğiz. Ama inançlarımız uğruna mücadele etmiş oluruz, düşüdüğümüz gibi yaşamış oluruz ve kendimize saygımız olur. Her gelen yöneticiye, iktidara göre fikir değiştirdiğimiz anda kendimize olan saygımız da yok olur. Her zaman "Kendimi bildim bileli inandığım fikri şimdi, hükümetin rotası değişti diye inkâr edecek tıynette bir insan değilim. Ben Hitler gelmeden önce Yahudi düşmanı idim. O devrilip gittikten sonra da öyle kalacağım."¹⁰⁶ diyerek fikirlerinde kararlı olmalı.

İnsanların kararlı olmaları yanında sorumluluk duygusu taşımaları da gereklidir. Fakat tarihimizde bir çok örneğini gördüğümüz bu duyguya ne yazık ki günümüz gençliğinde pek rastlayamıyoruz. Hele bu çıkarılara ters düşecekse hiç olmayacak bir şeydir. Rahatlıkla "Boş ver" dedi. "Asarı antika filan değil bunlar. Tut ki asarı antika olmuş, sana mı düştü tasası yani.."¹⁰⁷

104.Y.S.	s.58.
105.O.I.B.V.	s.193.
106.Ö.I.	s.92.
107.Y.S.	s.125.

diyebilmektedirler. Ama sorumluluğunu bilen birinin de "Büyük taarruzda belli saate kadar işgal edilmesi gereken Çiyiltepe'yi işgal edememiş olan Miralay Asaf, bunu onuruna yedirememiş ve tabancasını alnına dayayıp intihar etmiştir."¹⁰⁸ yukardaki şekilde davrandığını görüyoruz.

Günümüzde de verilen söze sadık kalmak, aldığı görevi gerektiği gibi yapma alışkanlığını belli yaşın üzerinde olanlarda görüyoruz. "...bir kaç ay önce bir grup zevatla birlikte çalışma yaptık. Baktım randevusuna en sadık olanlar, söylenilen saatte gelenler hep yaşlılar oldu. Üstelik çoğu karşı yakadan geliyorlardı. Çoğu hasta idi. Bir kaçı eşinin kolunda gelmişti. Asıl işin taşıyıcısı ve üstlenicisi olan sorumlu genç mesai arkadaşlarım ise belli saati hep geciktirip geldiler. Üstelik hepsi de çalışma yerinin çok yakınında oturuyorlardı."¹⁰⁹

14. Özenti

Bizde, bir çok alanda batılı yaşayış özentisi vardır. Çocuklarımızın yabancı dille eğitim veren okullarda okumasını isteriz. Daha sonra yabancı ülkeye gönderme yolunu ararız. Bir yabancı gibi davranmasını isteriz. Böylece de gelenek ve göreneklerimiz özelliğini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya. Artık dini bayramlarımız bir çok ailede önemini tamamen kaybetmiş yalnızca tatil imkânı verdiği için biliniyor. Onun yerini Hristiyanların Noel ve yılbaşı psikozunu bile benimseyenlelerimiz çoğaldı. Aralığın on beşinden sonra

108.Ç.G.G.D. s.92.

109.a.e. s.120.

bir çam fidanı katliamıdır başlıyor. Kibar evlerde çamlar donanıyor, çocuklara, büyüklere hediyeler veriliyor. Nerdeyse üç sesli kilise ilahileri bile okuyacağız."110

Selâm vermek ve uğurlamak üzerinde de duran Taner, selâm vermek insanın içine rahatlık, ferahlık verir, insanı gururdan, kendini beğenmişlikten uzaklaştırır; vedalaşırken "karşımızdakine Allahaismarladık" diye en büyük sevgiyi, ilgiyi, itibarı gösteririz. O da bizi dünyada başka hiç bir milletle olmayan apaydınlık dört hece ile uğurlar: Güle güle."111 demektedir. İşte bizde bu kadar güzel selâmlaşma, vedalaşma dilekleri varken biraz da televizyon etkisiyle bu konuda da batıya özenmekteyiz. "Amerikalıların "Hello"suna "Hay"ına karşılık yeni kuşak meclise pattadan "selâm" diye giriyor."112 diyen Taner, selâmsız girmektense buna bile razıyız demektedir.

Özenti bir de çocuk yetiştirmede ortaya çıkar. Bu da özlemler doğrultusunda harekete yöneltir insanı. "Vekilin karısı yalnız da değildi. Yanında üç yaşlarında kız gibi sarı bukleli küçük yavrusu vardı. Vekilin karısı, önce oğluna sormuştu."113 Bu tarzda çocuk yetiştigi anda çeşitli problemler de ortaya çıkaracaktır. Çocuk normal bir erkek çocuğu gibi davranamayacak, ruhsal bunalımlar geçirebilecektir. Bu da tamamen ailenin yanlış yetiştirmesi sonucu olur.

15. Konuşma İhtiyacı

Bir toplum içinde yaşamak zorunda olan insan daima çevresindekilerle ilişki içindedir. Bu ilişkileri-

-
110.Y.B.T.	s.71.
111.K.A.O.A.	s.168.
112.a.e.	s.168.
113.O.F.B.V.	s.64.

ni en güzel şekilde sürdürebilmek için konuşmaya ihtiyacı vardır. İnsanların konuşmaya olan ihtiyaçlarından biri Taner'e göre "Her konuda kendi dalga uzunluğunda dostlarla konuşup dertleşmek, boşalmak da bir bakıma insanlığın zorunlu ihtiyaçlarından biridir."¹¹⁴ Konuşma sebeplerinden biri de "Yaz Boz Tahtası" isimli kitapta "Konuşmaya öyle bir kaptırmışız ki kendimizi, öyle bir koşullanmışız ki hançeremizi, her düşünce ille ses olarak çıkacak ağzımızdan. Herkesin konuştuğu, sırf konuşmak için konuştuğu bir ortamda, herkesten aşağı kalmamak için biz de kişiliğimizi ille sözle belgeleyeceğiz."¹¹⁵ şeklinde açıklamakta.

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde insanlara konuşma hürriyeti verilmiş. Kimse kimsenin düşünme ve düşüncelerini sınırlandırma hakkına sahip değildir. Bu yüzden herkes alabildiğine konuşmaktadır. Fakat Taner'e göre konuşmak için en çok sebebi olanlar siyasetle uğraşanlardır. Seçmenleri kazanmak için, parti içinde yükselmek için konuşacak, kamuoyunu kendisine çevirmek için, gazeteçilere hoş görünmek için konuşacaktır."¹¹⁶

Bazı makamlarda da mümkün olduğu kadar az konuşmak gerekir. "Suskunluk gerektiren bir makamda biraz ölçüyü kaçırmayı parmağına dolar ve o da retorik ustalığını kamu önünde belgeler. Sussanız ya, olmaz. O zaman suçu kabullenmiş olursunuz. Sizde yine lâfa lâfla karşılık vermek, özür için bile olsa, hafif kinaye için bile olsa yine konuşmak zorunluluğunu duyarsınız."¹¹⁷

Kimi zorunluluktan, kimi bir ihtiyacı gidermek için, kimi bir başka sebepten konuşur. Kimisi az konuşur gerekli açıklamayı yapamaz, kimisi fazla konuşur sonuçta özür için, yalanlamak için gene konuşmak zorunda kalır. O halde mademki konuşuyoruz ve konuşmak ihtiyacı

114.Ç.G.G.D. s.107.

115.Y.B.T. s.204.

116.Ç.G.G.D. s.161.

117.a.e. s.162.

hissediyorum, kısa ve özlü konuşmaya çalışalım. Kısa ve özlü konuşma yazandan ve konuşandan da, okuyan ve dinleyenden de daha fazla çaba ister.¹¹⁸ Bu ise her iki tarafın da pek işine gelmez.

Haldun Taner her isteyeninin iyi bir konuşma yapamayacağını iyi konuşmanın bazı özellikleri olduğunu düşünür: "İyi konuşma bir teknik işi olduğu kadar, ondan çok bir gönül işidir, bir içtenlik işidir, bir ölçü, bir sağduyu ve kafa dengesi ürünüdür. Açık seçiklik bir yazarın okurlarına karşı nasıl ilk nezaket borcu ise, iyi konuşma, güzel konuşma da bir konuşucunun dinleyicilerine karşı ilk saygı borcudur."¹¹⁹

Konuşma ne kadar güzel olursa olsun, dinlemesini de bilmek gerekir. İyi bir dinleyici, konuşmacıya rahatça konuşma fırsatı verir. Konuşmacı bu rahatlık içinde düşüncelerini güzel ve akıcı olarak aktarır. Kötü dinleyici siz konuşurken kendi söyleyeceklerini düşünür. Karşınızdaki kişinin sizi dinlemediğini farkettiğiniz anda sizde de konuşma isteği kalmaz. Haldun Taner ideal bir konuşma ve dinleme için bazı özellikleri gerekli görür: "İdeal konuşma ve dinlemenin çok sesliliğe tahammülü yoktur. Bir düodur o, oda müziğidir. Arada sessizlik de ister. Konuşulan üzerinde düşünmek, onu iyice sindirmek için...İdeal konuşma karşılıklı saygıya dayanır. İki taraflı olgunluğu ve tevazuu şart koşar."¹²⁰

Bazı partililerin olmadık vaatlerle, bağırıp çağırma ve hakaret dolu konuşmalarını da eleştiren Taner, "Sükûnetle konuşmak, nezaketle konuşmak, belgeleri araştırıp, bilimsel kuramlarla tartışmak için, insanın kendi iç disiplininin sağlamış olması lâzımdır. İnsaflı olması, insancıl olması, tarafsız araştırmaları göze alması gerçeği kendinden ve partisinden çok sevmesi lâzım-

118.H.D.D.B.S. s.68.

119.K.A.O.A. s.52.

120.Ç.G.G.D. s.243.

dır."121 demekte ve etkili bir konuşmaya örnek olarak da, "Yalıda Sabah" isimli kitapta Nizamettin Bolayır'ın önemli günlerde yaptığı konuşmaları veriyor:"...Ne fazla ne eksik, gerektiği kısalıkta bir konuşma ile o tarihteki manzarayı umumiyi özetler, günün önemini vurgular, tarih içindeki yerine yerleştirir; yine ne fazla ne eksik, tam dozunda hamasi iki üç cümle ile bitirir, yine öyle topuklarını birleştirip selâmlar yerine çekilip oturur."122

Bazen öyle konuşmalarımız vardır ki, yalnızca konuşmuş olmak için konuşur, başkalarının iyiliği ya da kötülüğünü anlatmak sanki bize kalmış gibi hareket ederiz. Hele dedikodusu yapılan kişi ünlü biri ise dünyanın her yerinde dinlenir bir konuşma, okunur bir yazı olacaktır söylenen ve yazılan. Dünyanın her tarafında dinleyici bulabilmesinin sebebi Taner'e göre "Her dedikodu birini harcar. Çekiciliğinin bir yanı da buradan gelir."123

Dedikodu yalnızca kadınların bir alışkanlığı olarak gösterilmektedir. Fakat kadın, erkek tüm insanlar dedikodu yaparlar. Bu, tüm insanların bir zaafıdır.

O halde tüm insanlar konuşur ve konuşma ihtiyacı hissederler. Konuşan her insan belirli ölçüler içinde konuşmalı, konuşması ile hem karşısındakini sıkmamalı hem başkaları aleyhine konuşmamalı hem de konuşmuş olmak için konuşmamalıdır. Bütün bunlar da konuşmanın zor bir şey olduğunu ortaya koymaktadır. Bütün yukarda sayılanlara uygun konuşulsa bile herkes iyi konuşamaz. "Stefen Zweig "Dünyâ Dünya" adlı eserinde bir dili en iyi konuşanların aktörler ve papazlar olduğunu söyler. Buna radyo ve TV spikerlerini de katmak gerekir."124

121.H.D.D.B.S. s.111.

122.Y.S. s.60.

123.H.D.D.B.S. s.41.

124.K.A.C.A. s.52.

İyi konuşamayabiliriz. Ama yeri geldiği zaman susmayı bilmemiz gerekir. Susmanın önemi ile ilgili bir çok şey söylenmiştir:

"Susmak huyların efendisidir."

"Senden soruluncaya kadar susmak, susturulunca-ya kadar konuşmaktan hayırlıdır."(Hz.Ali)

"Yalnız sükût yücedir. Gerisi zaaftır."(Alfred ve Vigny)

"Sus ki kendin olasın, sen sen kalasın."(Montaigne)

"Bin dinle de bir söyle demişler. Bu asırda hiç söylememek evlâdır."(M.Celâlettin Paşa)"125

16. Gösteriş Merakı

Yıllar öncesinde olduğu gibi bugün de insanlar bir çok şeyi gösteriş için yapıyorlar. Davranışlarda başkalarının düşüncesi önemlidir. Bu da bir çok zararlı alışkanlıkların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Böyle gösterişle başlayan alışkanlıklardan biri de sigara içmektir. "Lise öğrencisi kızlar, sosyete bayanları, sigarayı tiryaki gibi nikotin alışkanlığından çok görünüm açısından içerler."126

Bu gösteriş için çalışma alışkanlığı en olmaması gereken yerlerde, okulda bile olmaktadır. Bu değişik hareketler öğrencilerin dikkatini çeker ve öğretmenlerine olan saygılarını yitirmelerine sebep olur. "Mektepte bir telâş, bir kıyamet. Taş tablolar boyanıyor, yıkık yerler sıvanıyor. Meğer Gazi Paşa gelecekmiş."127 Fakat Gazi Paşa'ya gösterilecek olan yerlerin temizliğinden başka öğrencilerin eğitim durumudur da.

125.Ç.G.G.D. s.159-160.

126.a.e. s.151.

127.Ş.Y.Y. s.66.

Bu sebeple öğretmenleri de bir telaş alır. Bu telaş da onların yanlış bir yol takip etmesine sebep olur:".... Bu inançla tuttu üç gün içinde, ders verdiği üç şubeye de "La Pipe Turgue" adlı parçayı noktasına, virgüline, hatta noktalı virgüline kadar ezberletti. Atatürk girince bizi bu parça üzerinde analyse gramicale yaparken bulmalı idi. Artık koridorda ufak bir gürültü olsa, hemen hocamızın ikazı ile, evvelden işaretlediğimiz La Pipe Turgue sayfasını açıp alesta bekliyordu."¹²⁸ Örnekte görülen bu yanlış davranış kendini ve öğrencileri olduğundan değişik gösterme merakından kaynaklanmaktadır.

Bazıları da kullandığı eşyalarla kendisini olduğundan farklı daha çok da Avrupalı göstermek merakındadır. Bu acı bir olay ama aydınlarımız ve yarı cahil gençlerimiz arasında daha yaygın olan bu alışkanlıktır. İşte "On İkiye Bir Var" isimli kitapta Taner bu tür davranışın üniversiteler arasındaki bir örneğini vermektedir: "Sonra işte kantinde 250 kuruşa yediği tas kebabı, fasulye pilâkisi ve ve ayva hoşafından kalkıp, bunlardan birini cebinden yahut kılıfından çıkarır, iki yanını kohladıkdan sonra yakar ve onun dumanında yarım saat için Avrupalı olurdu, Sedat Germiyanoglu, Sadi'nin Le Monde'unu da hep bu puro saatlerinde okumayı denk getirişine bilhassa dikkat etmişti."¹²⁹

Kimisi Fahrünnisa Hanım gibi paraları,¹³⁰ kimisi de Sümbüllü köşkte yaşayanlar gibi yaşayışı, giyinişi¹³¹ ile dikkat çekmek ister. Bütün bu özelliklerinin görünmesi için elinden geldiği kadar dikkat çekici davranmaya çalışır ve beni görüyorlar mı, diye çevreye göz gezdirmekten de kendilerini alamazlar! Bazıları da gezilere

-
- 128.Ş.Y.Y. s.67.
 129.O.İ.B.V. s.141.
 130.a.e. s.89.
 131.K.S.A. s.20.

yalnızca gördüğü yerlerin ismini söyleyebilmek için gider."132

İşte bu gösteriş merakı yüzünden, olağanüstü durumlarda, olağanüstü çalışmalar yapılır. Resmi dairelerde, evlerde hep bu geçerlidir. Bu yüzden de habersiz gelenler pek istenmezler. Taner bu konuda "İnsanların bayramlık helâları da oluyor. Rasgele bir ahbaba gidin, doğru helâsına uğrayın. Evin en dağınık, en tıkkışık, en ihmal edilmiş yeri çoğu zaman helalardır. Ama davet verilirken ev sahibi tuvaleti de tuvalet yapar, çekidüzen verir."133 demektedir.

İşte insanlardaki bu gösteriş merakı da bizim şekilciliğe verdiğimiz önemden kaynaklanmaktadır. Fıkralara kadar bu şekilciliğimiz girmiş, eleştirilmiş, fakat gene de bu alışkanlığımızdan vazgeçemedik. Biz şekil meselesi ile uğraşmaktan çoğu zaman asıl konuların çok uzağında kalıyoruz. "Avrupa üniversitelerindeki hocaların çoğu da sakallı idi. Bizde YÖK döneminde ise sakallılık azil sebebi olabildi."134 Oysa onlar sakalına göre değil de öğrencilere faydalı olabilme derecelerine, bilgilerine göre değerlendirilmeli idiler.

Buna benzer değerlendirmeyi sık sık yapmaktayız, "Şişhaneye Yağmur Yağlırodu" isimli kitapta da bekçi yakaladığı suçluya aynı şekilde değerlendiriyor."..Yapı yerinden çıkıp da, sokak fenerinin altına geldikleri vakit, Bekçi, Nuri'ye iyice baktı. Genç adamın yakası yağlı, kol ağızları aşınmış..Pantolon paçalarından biri de lime lime idi. Elleri kirli, işçi elleri.. Bu adam zorlu birinin oğlu olamaz"135 diye biliyor.

Görünüşe göre değerlendirme huyumuz yalnızca canlılar için geçerli değildir. Kullandığımız eşyala-

132.Ş.Y.Y. s.57.

133.K.A.O.A. s.171.

134.a.e. s.200.

135.Ş.Y.Y. s.159.

ları da biz sağlamlığına, kullanılışlı olmasına göre değil de görüñüşüne göre değerlendiririz. "Karşılıklı" isimli hikâyesinde "Önce İnsan" yazarı başından geçen bir olayı şöyle anlatmaktadır:

"Uzun azam incelemelerden sonra, bir kol saati-ni bulup çıkardı.

"Bunu alın, üzerine yoktur." dedi.

Saat gösterişsiz bir saatti.

Meğer ne marifetleri varmış o gösterişsiz saatin, bir kere otomatikmiş, sonra alarm zili varmış, sonra katiyyen su geçirmezmiş..."¹³⁶ Başlangıçta Taner saatin bu özelliklerinin olabileceğini bile düşünmemiştir.

Bazen de gerçeği tüm açıklığıyla düşünmek pek işimize gelmez, görünürde olan gerçekler bizim için yeterli olur. Son yıllarda okuma yazma oranının yükselmesi, gazetelerdeki tiraj artışı bazılarımız için övülecek bir durumdur. Ama hangi tür gazetelerin tirajının arttığı ya da her okuyan okuduğunu anlayabiliyor mu, her yazan düşüncelerini kağıda aktarabiliyor mu, bunu düşünmek pek işimize gelmiyor. Bizim için kağıt üzerindeki oran yeterli oluyor.

II.SONUÇ

1915 yılında İstanbul'da doğan Haldun Taner 1935 yılında Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra öğrenimini Almanya'da sürdürür. Türkiye'ye döndükten sonra Alman filolojisinde okur. İstanbul Üniversitesinde Sanat Tarihi Asistanlığı yaptığı yıllarda çevresinde Almanya'da iken tanıdığı hocalar vardır. Yani Galatasaray Lisesi ile başlayan yabancılarla ilişkisi Taner'in hayatının büyük bir bölümünde etkili olarak sürer.

Haldun Taner'in hayatında önemli yeri olan yabancılar özellikle Almanlar, eserlerinde de sık sık yer alacaktır. Taner bazen bizim insanımızla Alman insanını karşılaştırır. Bizim ülkemizde sanata ve sanatçıya gereken önem verilmiyor derken, "sanat ve kültür batılı insanın güncel yaşamına sinmiş, onun vazgeçilmez bir ihtiyacı haline gelmiş"¹ şeklinde bir karşılaştırma yapar. Bazen de bizim insanımızın kararsızlığını siyaset alanından bir örnekle açıklamaya çalışır. Bizde siyasiler sık sık fikir ve parti değiştirirken batıda bu olaya rastlanmadığını söyler.

Taner'in eserlerinde yabancılara yer verışı yalnızca bu tür karşılaştırmalarla olmaz. Eserlerinde yer alan kahramanlarının çoğu yabancıdır. "Beatris Mayvan", "Harikliya", "Allegro Ma Non Troppo", "Fraulein Haubolo'un Kedisi" hikâyelerindeki kahramanların hemen hepsi yabancı ve kendi geleneklerine göre yaşayan kişilerdir. "Made in U.S.A." isimli hikâyede ise yabancı ülkelerde yaşama özlemi ile dolu, yabancı hayranlığı aşırı düzeyde olan kişiler yer almaktadır. Gene aynı hikâyede yabancı bir ülkede okuyan kişinin daha ileri fikirli olacağı görüşü vardır. Fakat kahramanımıza göre ileri fikirli olmak geleneklerine ters davranmaktır.²

1.K.A.O.A. s.212.

2.K.S.A. s.124.

Haldun Taner, bir annenin çocuklarına karşı olan anlayışlılığını bile yabancı bir kahramanla örnekliyor.³

Taner'in eserlerinde yukardaki tarzda örneklere sık sık rastlanmaktadır. Bu da Onun yetiştiriliş şekli ve yaşamı boyunca çevresindeki kişilerle olan ilişkisinden kaynaklanmaktadır.

Eserlerinde yabancılara bu kadar çok yer veren Taner, kahramanları Türk olan hikâyeler de yazmıştır. Bu kahramanlardan bir çoğu Almanya'da çalışan insanlarımızdır. Oradaki yaşama ayak uydurmaya çalışan, Almanların küçültücü davranışlarına karşılık yaşamaya, karnını doyurmaya çalışan, gerektiğinde hayvan postuna girerek⁴ çalışan insanlarımız Taner'in eserlerinde kendini gösterir. Uzun yıllarını Almanya'da geçiren Taner, oradaki insanlarımızı ve çalışma şartlarını dikkatle incelemiş ve bunu eserlerine aksettirmiştir. Almanya'daki insanlarımızın karşılaştıkları zorluklara yazılarında yer veren Taner, insanını yabancı bir ülkede, yalnız bıraktığı için devleti suçlamaktadır.

Yabancı ülkelerde insanların rahat yaşaması için her türlü imkânların sağlanmaya çalışıldığını belirten Taner, Türkiye'de insanlara gereken önemin verilmediğini açıklıyor ve geçim sıkıntısı yüzünden doğum anına kadar çamaşıra gitmek zorunda kalan kadını, gençliğinde çalışıp emekliliğinde yalnız bırakılmış⁵ insanları örnek vererek devletin vazifesini yapmadığını söylüyor.

Haldun Taner'in eserlerinde bazen hayvan ve bitkiler ön plânda yer alıyor. "Şişhaneye Yağmur Yağlıyordu", "İznikli Leylek", "Memeli Hayvanlar", "Yalıda Sabah", "Bir Kavak ve İnsanlar" adlı hikâyelerinde hayvan ve bitkiler ön plândadır. Bunun sebebi sorulduğunda Taner

3.K.S.A. s.52.

4.Y.S. s.101.

5.K.S.A. s.4.

"Hayvanlar ve bitkiler dünyamızın kaçınılmaz parçaları, çevremizin değişmez dekorları. Bu sebeple yaşam onlarsız yansıtılamaz. Bir başka sebep de; hayvanlar ve bitkiler insanlardan daha sahil ve sağlam. Neyseler O'lar. Gıllıgışları, dalavereleri, ikiyüzlülükleri yok. İkide bir hayvanlara, ağaçlara, doğaya yer vermek insanların bu saydığım niteliklerini vurgulamaya da yarıyor."6 der.

Haldun Taner, hikâye ve gazetelerde yazdığı köşe yazılarıyla olduğu kadar, tiyatroculuk yönüyle de tanınır. Bu özelliğinden dolayı biz yazılarında sık sık tiyatro ile ilgili bilgilere rastlayacağımızı zannederiz. Oysa Taner'in yazılarında en çok yer alan konu insan ve özellikleridir. Tiyatro ve tiyatro ile ilgili bilgilere yok denecek kadar az yer vermiştir yazılarında.

III. BIBLİYOGRAFYA

a) Yazarın Kendi Eserleri:

- TANER, Haldun, Kızıl Saçlı Amazon, Bilgi Yay. 3.Bsk. Mart. 1983.
- On İkiye Bir Var, Bilgi Yay. 3.Bsk. Haz.1983.
- Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil, Cem Yayınevi, Başaran Matb. İst.1983.
- Berlin Mektupları, Bilgi Yay. 1.Bsk. Şubat 1984.
- Koyma Akıl Oyma Akıl, Bilgi Yay. 1.Bsk. Tem. 1985.
- Çok Güzelsin Gitme Dur, Bilgi Yay. 2.Bsk. Nis.1986.
- Yalıda Sabah, Bilgi Yay. 2.Bsk. Nisan 1986.
- Sishaneye Yağmur Yağlıyordu, Bilgi Yay. 5.Bsk. Şubat 1987.
- Önce İnsan, Bilgi Yay. 2.Bsk. Mart 1987.
- Yaz Boz Tahtası, Bilgi Yay. 2.Bsk. Nisan 1987.
- Hak Dostum Diye Başlayalım Söze, Bilgi Yay. 2.Bsk. Nisan 1987.

b) Diğer Kitap ve Makaleler:

- ALANGU, Tahir; Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman, C.3, 1965.
- ANAYASA 1982, Ararat Yay. İst.,1982.
- ANAYASA 1961, Ink. ve Aka Basımevi, İst. 1974.
- ARAZ, Nezihe; "Dilimi Anneme Borçluyum" Milliyet Renk Eki, 26 Mart 1984.
- BAYDAR, Mustafa; Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar, Yeni Matb., İst. 1960.
- CEBECİ, Uğur; "Kalemi ve Kişiliğiyle Eski Bir İstanbul Efendisi" Hürriyet, 15 Aralık 1983.
- ÇAMLIBEL, F.Nafiz; Heyecan ve Sükûn, İst.1959.

- ERKOCA, Yurdagül; "Haldun Taner: İlk Hikâyem için aldığım beş lira benim için en büyük ödül oldu." Cumhuriyet, 12 Aralık 1983.
- KAPLAN, Mehmet; Hikâye Tahlilleri, Dergâh Yay. İst. 1979.
- NECATİGİL, Behçet; Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, Varlık Yay. İst.1980.
- ORAL, Zeynep; "Konuşa..Konuşa:Haldun Taner", Milliyet Sanat, S.71, 1 Mayıs 1983.
- ORTAÇ, Yusuf Ziya; Yanardağ, Marifet Matb. 1928.
- ÖZYALÇINER, Adnan; "Haldun Taner İle Öykücülüğü Üstüne" Gösteri, S.38, Ocak 1984.
- PEKŞEN, Yalçın; "Bir Yazarın Yaşam ve Ölüm Üstüne Düşünceleri", Cumhuriyet, 14 Ocak 1984.
- YÜKSEL, Ayşegül; Haldun Taner Tiyatrosu, Bilgi Yay. Ank. 1986.